

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

(DOKTORA TEZİ)

**TÜRKİYE'DE ADLİ TIP EĞİTİMİNİN ÖNCÜLERİ VE
GELİŞİMİ (1846-1933)**

RIFAT VEDAT YILDIRIM

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. YEŞİM İŞİL ÜLMAN**

**TIP TARİHİ VE ETİK
ANABİLİM DALI
DEONTOLOJİ VE TIP TARİHİ
PROGRAMI**

İSTANBUL-2011

TEZ ONAYI

İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Tıp Tarihi ve Deontoloji doktora Programında Rıfat Vedat YILDIRIM tarafından hazırlanan Türkiye'de Adli Tıp Eğitiminin Öncüleri ve Gelişimi (1846-1933) başlıklı Doktora tezi, yapılan tez sınavında Jürimiz tarafından başarılı bulunarak kabul edilmiştir.

31 / 01 / 2011

Tez Sınav Jürisi

<u>Ünvanı Adı Soyadı (Üniversitesi, Fakültesi, Anabilim Dalı)</u>	<u>İmzası</u>
1.DOÇ. DR. YEŞİM İŞİL ÜLMAN (Acıbadem Üniv., Tıp Fak., Tıp Tarihi ve Etik A.D.)	
2.PROF. DR. NURAN YILDIRIM (İ.Ü. İstanbul Tıp Fak., Tıp Tarihi ve Etik A.D.)	
3.PROF. DR. SERMET KOÇ (İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak., Adli Tıp A.D.)	
4.PROF. DR. AYTEN ALTINTAŞ (İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak., Tıp Tarihi ve Etik A.D.)	
5.YRD. DOÇ. DR. MİNE ŞEHİRALTI (Kocaeli Üniv., Tıp Fak., Tıp Tarihi ve Etik A.D.)	

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Rıfat Vedat YILDIRIM

İTHAF

Annem Naciye YILDIRIM ve Babam Cevat YILDIRIM'a ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım Doç. Dr. Yeşim IŞIL ÜLMAN'a, tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Nuran YILDIRIM'a ve Prof. Dr. Sermet KOÇ'a yardımlarından ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca Osmanlıca tercümeleerde yardımları için Uzm. Abdullah KÖŞE'ye ve Uzm. Dr. Bülent ÖZALTAY'a ve Ermenice tercümeleerde yardımları için Agop ve Narod MİNASYAN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	İİ
BEYAN.....	İİİ
İTHAF.....	İV
TEŞEKKÜR.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	Vİİİ
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ	İX
ÖZET	X
ABSTRACT.....	Xİ
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	12
2. GENEL BİLGİLER	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	17
4. BULGULAR.....	19
4.1. TÜRKİYE’DE ADLİ TIP EĞİTİMİ GEREKSİNİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	19
4.2. 1846 ÖNCESİNDE MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE’DE POST MORTEM İNCELEMELER.....	25
4.2.1. KARL AMBROS BERNARD (1808-1844).....	26
4.3. DR. SERVİÇEN DÖNEMİ ADLİ TIP	29
4.3.1. DR. SERVİÇEN, SEROVPE VİÇENYAN (22 Kasım 1815-2 Ekim 1897)....	29
4.3.1.1. Dr. Serviçen’in Yazdığı Makaleler	31
4.3.1.2. Dr. Serviçen’in Patriklik Kurullarında Aldığı Görevler	31
4.3.1.3. Dr. Serviçen’in Mekteb-i Tıbbiye’de Aldığı Görevler	32
4.3.1.4. Dr. Serviçen’in Saray’ın Hekimler Kurulunda Aldığı Görevler	34
4.3.1.5. Dr. Serviçen’in Kızılay ve Kızılhaç’taki Faaliyetleri	34
4.4. DR. AGOP HANDANYAN DÖNEMİ ADLİ TIP.....	36
4.4.1. DR. AGOP HANDANYAN (1834-30 Ekim 1899).....	36
4.4.2. DR. AGOP HANDANYAN’IN ESERLERİ	37
4.4.2.1. Tıbb-ı Kanunî Kitabının İçeriği:	37
4.4.2.2. Kimya-yi Kanunî Kitabının İçeriği:	39
4.4.3. MUALLİM MUAVİNİ DR. İBRAHİM ŞEVKİ	39

4.5. DR. ALİ RÜŞTÜ PAŞA DÖNEMİ ADLİ TIP	41
4.5.1. DR ALİ RÜŞTÜ PAŞA (1854-1913)	41
4.5.2. DR. ALİ RÜŞTÜ PAŞA 'NİN ESERLERİ	42
4.6. DR. BAHAETTİN ŞAKİR DÖNEMİ ADLİ TIP	43
4.6.1. DR. BAHAETTİN ŞAKİR (1870-1922)	43
4.6.2. DR. BAHAETTİN ŞAKİR BEY'İN ESERLERİ	44
4.6.2.1. Tıbb-ı Kanunî Dersleri	44
4.6.2.2. Tababet-i Adliye Rehberi	47
4.6.2.3. Tıbb-ı Kanunî (Birinci Kitap)	48
4.6.2.4. Tıbb-ı Kanunî (İkinci Kitap)	48
4.7. DR. VASFİ BEY DÖNEMİ ADLİ TIP	49
4.7.1. DR. VASFİ BEY (1884-1924)	49
4.7.2. DR. VASFİ BEY'İN ESERLERİ	51
4.7.2.1. Dr. Vasfi Bey'in Dr. Bahaettin Şakir ile birlikte hazırladıkları eserler:	51
Tababet-i Adliye Rehberi	51
Tıbb-ı Kanunî (Birinci Kitap)	51
Tıbb-ı Kanunî (İkinci Kitap)	51
4.7.2.2. Dr. Vasfi Bey'in kendisinin telif ettiği eser:	51
4.8. DR HALİT NACİ TEKİN DÖNEMİ ADLİ TIP	52
4.8.1. DR. HALİT NACİ TEKİN (1881-1947)	52
4.8.2. DR. HALİT NACİ TEKİN'İN ESERLERİ	53
4.9. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ DÖNEMİ ADLİ TIP	55
4.9.1. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ (1875-1952)	55
4.9.2. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ'NİN ESERLERİ	56
4.10. TÜRKİYE'DE 1846-1933 YILLARI ARASINDA ADLİ TIP EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ	57
4.11. 1846-1933 YILLARI ARASINDA ADLİ TIP DERSİ VEREN HOCALARA TOPLU BAKIŞ	68
5. TARTIŞMA	91
KAYNAKLAR	96
EKLER	104
ÖZGEÇMİŞ	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1:	Adli Tıp dersi veren hocalar	69
Şekil 4.2:	Müderriş Dr. Vasfi Bey. (C.T.F.T.E.A. Dr. Vasfi Bey Dosyası)	70
Şekil 4.3:	Müderriş Dr. Vasfi Bey. (C.T.F.T.E.A. Dr. Vasfi Bey Dosyası)	70
Şekil 4.4:	4 Haziran 1870 tarihli arşiv belgesi.	71
Şekil 4.5:	4 Haziran 1870 tarihli arşiv belgesinin devamı.	72
Şekil 4.6:	28 Nisan 1884 tarihli arşiv belgesi.	73
Şekil 4.7:	28 Nisan 1884 tarihli arşiv belgesinin devamı.....	74
Şekil 4.8:	Briand ve Chaudé'nin <i>Médecine Légale</i> isimli kitabının baş sayfası.	75
Şekil 4.9:	Tıbb-1 Kanunî kitabının baş sayfası.	76
Şekil 4.10:	Kimya-yı Kanunî kitabının baş sayfası.....	77
Şekil 4.11:	Teaddiyat-1 Ahlâk Kitabı'nın baş sayfası.	78
Şekil 4.12:	Tıbb-1 Kanunî Dersleri Kitabı'nın 3. Fasikülünün baş sayfası.	79
Şekil 4.13:	Tıbb-1 Kanunî Dersleri Kitabı'nın 3. Fasikülünün takdim sayfası.	80
Şekil 4.14:	Tıbb-1 Kanunî Dersleri Kitabı'nın 4. Fasikülünün baş sayfası.	81
Şekil 4.15:	Tababet-i Adliye Rehberi Kitabı'nın baş sayfası.....	82
Şekil 4.16:	Tababet-i Adliye Rehberi Kitabı'nın takdim sayfası.....	83
Şekil 4.17:	Tıbb-1 Kanunî-Birinci Kitap'ın baş sayfası.	84
Şekil 4.18:	Tıbb-1 Kanunî-İkinci Kitap'ın baş sayfası.	85
Şekil 4.19:	Dr. Vasfi Bey'in Tıbb-1 Kanunî-İkinci Cilt Kitabı'nın baş sayfası.	86
Şekil 4.20:	18 Mart 1916 tarihli arşiv belgesi.	87
Şekil 4.21:	7 Ekim 1919 tarihli arşiv belgesi.	88
Şekil 4.22:	27 Kasım 1919 tarihli arşiv belgesi.	89
Şekil 4.23:	Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin Tıbb-1 Adlî Kitabı'nın baş sayfası.....	90

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

- C.T.F.T.E.A.: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi
- D.O.T.R.: Darülfünun-1 Osmanî Talebe Rehberi
- D.S.: Devlet Salnamesi
- İ.D.T.R.: İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi
- İ.T.F.T.E.A.: İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi

ÖZET

Yıldırım, R.V. (2011). Türkiye'de Adli Tıp Eğitiminin Öncüleri ve Gelişimi (1846-1933). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik ABD. Doktora Tezi. İstanbul.

Türkiye'de 1846-1847 eğitim yılında programda yer alan Adli Tıp, günümüzde de tıp eğitimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Tıbb-ı kanunî adı altında, adli tıp derslerinin Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'de 1846 yılında ders programına konduğu ve Adli Tıp derslerinin Dr. Serovpe Viçenyan (Serviçen) tarafından verildiği bilinmektedir. Dr. Serviçen'den sonra dersleri (1933 senesine kadar), Dr. Agop Handanyan, Dr. Ali Rüştü Paşa ve Dr. Bahaettin Şakir, Dr. Vasfi ve Dr. Ethem Akif Battalgazi vermiştir. Daha önce bu konuda yapılan çalışmaların çoğu biyografik çalışmalar olup daha çok kronolojik bilgileri ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışmada dersleri veren öğretim üyelerinin tercüme ettikleri ya da yazdıkları kitaplar karşılaştırılarak Adli Tıp eğitiminin nasıl yapıldığı, nasıl geliştiği ve neleri kapsadığı dönem dönem ele alınmıştır. Bunun dışında öğretim üyelerinin biyografileri araştırılarak yalnızca Adli Tıp alanındaki hizmetleri değil varsa bilim dünyasına kazandırdıkları diğer değerler de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler : Adli tıp tarihi, tıbb-ı kanunî, müfredat, otopsi.

ABSTRACT

Yıldırım, R.V. (2011). The History and Pioneers of Forensic Medicine Education in Turkey (1846-1933). İstanbul University, Institute of Health Sciences, Department of History of Medicine and Ethics. Doctoral Thesis. İstanbul.

The education of Forensic Medicine in Turkey was placed in the Medical School curriculum in 1846. Dr. Seroppe Viçenyân (Servîçen) (1815-1897) was the first professor of Forensic Medicine in the Medical School. After Dr. Servîçen, Dr. Agop Handanyan, Dr. Ali Rüştü Paşa, Dr. Bahaettin Şakir, Dr. Vasfi Bey, Dr. Halit Naci Tekin and Dr. Ethem Akif Battalgazi succeeded in the position until 1933.

As far as we have reached, most of the studies concerning this topic are mainly biographic and descriptive works following a chronological account of the principal academic figures. Whereas a comparative approach has been adopted in this dissertation aiming to put forward the characteristic features of the sources on the basis of the translations, transcriptions and content analysis of the sources concerned. Therefore the analytical and comparative evaluation of the data has supplied us with important information about the scope, development and progress of Forensic Medicine education in Turkey.

A special emphasis has been given to the place of forensic medicine in the School curriculum over the years beginning with the start of dissection on cadaver up to the detailed autopsy records based on the post-mortem studies and detailed disease classification. This study has been enhanced by the biographies and publications of the professors of forensic medicine, as well as their content analysis to shed light on the progress of forensic medicine teaching in Turkey.

Key words: History of forensic medicine, post mortem studies, autopsy.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin 1839'da açılışından itibaren tıp eğitimi müfredatında olan adli tıp dersleri, tıbb-i kanuni adı altında okutulmuştur. Mekteb-i Tıbbiye'nin açıldığı ilk yıllarda teşrih (anatomi) derslerinin pratik uygulaması yasak olduğundan adli tıp eğitiminin başlangıcında da bu sorunlar gündemdeydi. Mekteb-i Tıbbiye'de ilk adli tıp derslerini aynı zamanda ilk otopsiyi de yapan Dr. C. A. Bernard tarafından, Dr. Bernard'ın ölümünden sonra da yardımcısı Dr. Spitzer tarafından verildiği sanılmaktadır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 36). İlk adli otopsi de 1841 yılında Dr. Bernard gözetiminde yapılmıştır. Paris'te Adli Tıp uzmanlığını tamamlayan **Dr. Serviçen Efendi** 1846 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye tıbb-ı kanunî hocası olarak, **Dr. Agop Handanyan** 1867 yılında kurulan ilk sivil tıp mektebi; Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de son sınıf öğrencilerine ders vermek üzere atanmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 36). 1876 yılında Dr. Serviçen'in emekli olması üzerine **Dr. Agop Handanyan** hem askeri hem de mülki tıp mekteplerinde adli tıp hocalığı yapmıştır. 1875'te (H 1294) Briant ve Chaudé'den tercüme ettiği "Tıbb-ı Kanunî" kitabı iki cilt halinde yayımlandı. Birinci cildi 757 sayfa, ikinci cildi 831 sayfadır. İkinci cildinin 1890'da (1309) ikinci baskısı yapılmıştı. Dr. Handanyan'ın tercüme ettiği bu eserin içeriği verilen ilk adli tıp derslerinin içeriğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

1879 yılında hekimlerin adli olaylarda resmi bilirkişi olarak görevlendirileceği kanunla hüküm altına alınca İstanbul'da Polis Müdürlüğü'ne bağlı Zabıta Tababeti Adliye Şubesi kurulmuş ve başına da Dr. Ali Rüştü Paşa getirilmiştir. Agop Handanyan'ın ölümünden sonra 1893 yılında **Dr. Ali Rüştü Paşa** askeri hem de sivil tıp mekteplerinde adli tıp hocalığı yapmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 37). 1900 yılında Paris'te adli tıp ve psikiyatri uzmanlıklarını yapan **Dr. Bahaeddin Şakir**, Askeri Tıp Mektebi'ne adli tıp hocası olarak atanmıştır. 1909 yılında Askeri ve Mülki Tıp Mektepleri birleştirilerek Haydapaşa'da İstanbul Tıp Fakültesi kurulmuş ve bu fakültede adli tıp hocalığına yine Dr. Bahaeddin Şakir getirilmiştir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 36). Dr. Bahaeddin Şakir'in ders notları *Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi'nde Tedris Olunan Tıbb-ı Kanuni Dersleri* adı altında beş fasikül halinde basılmıştır. Aynı zamanda Dr. Vasfi ile birlikte yayımladıkları Tababet-i Adliye

Rehberi, Tıbb-1 Kanunî (Birinci Cilt) ve Tıbb-1 Kanunî (İkinci Cilt) isimli eserleri bulunmaktadır.

Dr. Vasfi Bey 1912'de sınavla tıbb-1 kanuni müderris muavini olmuş, 1919'da yurt dışına kaçan Dr. Bahaeddin Şakir'in yerine müderris olarak atanmıştır. 1924'te vefat etti. Tıbb-1 Kanunî (İkinci Cilt) isimli bir eser yayımlamıştır.

1924 yılında **Dr. Halit Naci Tekin**, Tıp Fakültesi'nde adli tıp hocalığına getirilmiştir. 1925 yılında da Tıp Fakültesi adli tıp hocalığına **Dr. Ethem Akif Battalgazi** getirilmiştir. Ethem Akif Battalgazi bu görevini 1933 yılında üniversite reformuyla emekli olana kadar sürdürmüştür.

Bu tezde amaç 1846 yılından 1933 Üniversite Reformu'na kadar geçen süreçte adli tıp eğitimi gelişiminin ortaya konmasıdır. Adli tıp dersini okutan hocaların biyografileri bu disiplinin gelişimini açıklamada önemli verilerdir. Bu nedenle elde bulunan kaynaklar kullanılarak biyografi çalışmaları yapılmış. Bilinen biyografik bilgiler arşiv belgeleriyle de derinleştirilmek istenmiştir. Adli tıp dersi veren kişilerin sadece bu disipline yaptığı katkılar üzerinde durulmamış varsa tıbbın diğer dallarıyla ilgili yaptıkları çalışmaların da üzerinde durulmuştur. Adli tıp gelişiminin kronolojik sırası dersi veren hocaların biyografileri üzerinden verilmeye çalışılmıştır.

Adli tıp eğitiminin gelişimi gösterecek asıl veriler dersi veren hocaların tercüme ya da telif ettikleri eserlerin içerikleridir. Bu içerikler belirlenerek dönem dönem okutulan konuların karşılaştırılması yoluna gidilmiştir. Bundan başka adli tıbbın ders programına girme süreci, ilk ders müfredatı, müfredat içindeki durumu, kesintiye uğrayıp uğramadığı gibi meseleler üzerinde de durulmaya çalışılmıştır. Tercüme ya da telif olan adli tıp kitaplarının yaygın kütüphanelerde bulunabilen birer nüshası üzerinde çalışılmıştır. Osmanlıca olarak yayımlanan bu kitapların içerikleri öncelikle Latin alfabesine uyarlanmış daha sonra günümüz Türkçesi'ne tercüme edilmiştir.

Hem adli tıp kitaplarının Osmanlıca ve Türkçe içerikleri hem de adı geçen kitapların ilk sayfaları ekler kısmında verilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

19. yüzyıl Osmanlı toplumunda hayatın birçok alanında yenileşmeye doğru bir geçiş çağı olmuştur. Önceki yüzyıllarda toplumda gözlenen kendine dönük yaşam biçiminin yerini, Batı'ya uyum çabası almıştır. Bu çabada başta, devletin bekâsını modernleşmede gören siyaset adamlarının da büyük rolü vardır. Bu sürecin en önemli göstergesi 1839 yılında ilan edilen reform bildirgesi niteliğindeki “Tanzimat Fermanı”dır. Aynı eğilim tıp eğitiminin yeniden ele alınarak düzenlenmesi ve kurumsal bir yapı kazandırılması şeklinde kendini göstermiştir.

Geleneksel usta-çırak usulünün hakim olduğu darüşşifalardaki eğitimin çağın gereklerini karşılayamadığı anlaşılmış ve Tıp eğitiminde reformun bir gereklilik olduğunu bilen Hekimbaşı Mustafa Behçet Efendi, devrin padişahı II. Mahmud'a (1808-1838) verdiği raporlarla bu noktaya dikkat çekmiştir. Bunun üzerine 14 Mart 1827'de, İstanbul'da, Tıphane-i Amire ve ardından Cerrahhane-i Mâmure kurularak, Türkiye'de çağdaş tıp eğitiminin temelleri atılmıştır (Bayat A. 2003; s. 278). Tıphane'de öğrenciler öncelikle, Türkçe ve Arapça grameri; İtalyanca ve Fransızca öğrenirlerdi. Daha sonra tabiat tarihi, kimya, botanik, tıbbi bitkiler konularında ders alırlardı. Bunu anatomi, fizyoloji dersleri izler; kurşun çıkarma, ampütasyon, kırık ve çıkıkların yerleştirilmesi, yara pansumanı operasyonlarını öğrenirlerdi. Kadavra üzerinde diseksiyon yapmak yasak olup; anatomi derslerini modeller üzerinde görürlerdi. Bu okulda dördüncü sınıf, ancak kuruluşundan altı yıl sonra, 1833'te açılabilmişti. Okula sadece Müslümanlar kaydediliyordu.

Tanzimat Fermanı (1839)'nın ilanına eş zamanlı olarak tıp eğitiminde de yeniden yapılanma ve yenileşme çalışmaları başlatıldı. Tıp Okulu, daha önce Enderun Ağaları Mektebi olarak hizmet vermiş olan Galatasaray'daki binaya taşındı (1838). Tıp eğitiminin gereklerine göre tadil edilen bu bina, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne adını aldı ve 1839'da öğretime başlandı (Ülman Y. 1998; s. 118). Öncelikle Osmanlı Devleti'nde mevcut bütün dinlere, mezheplere mensup öğrenciler okula kabul edilmeğe başlandı (Şehsuvaroğlu B.N. ve ark. 1984; s. 205). Öğretim programı hazırlık ve tıp bilimleri olarak iki ana bölüme ayrıldı. Hazırlık (idadi) bölümü, öğrencilere, Türkçe, Arapça, Fransızca, tarih, coğrafya ve fen bilimlerine ait bilgileri kazandıracak şekilde yeniden düzenlendi (Ülman Y. 1998; s. 119). Eğitimin Fransızca yapıldığı Tıp Bilimleri

Bölümünde fizyoloji, anatomi, botanik, tıp müfredatı, dahili bilimler, cerrahi bilimler dersleri veriliyordu. Öğretim süresi önce yedi yıldır, daha sonra onbir yıla kadar çıkarıldı. Öğretim kadrosu Avrupa'daki tıp fakültelerinden mezun hekimler ile zenginleştirildi.

1838 yılı sonunda Karl Ambros Bernard (1808-1844), Osmanlı Devleti'nin daveti üzerine Avusturya'dan gelerek Klinikler Direktörü ve Profesörü olarak göreve başladı. Her öğretim yılı sonunda hazırladığı faaliyet raporunu mezuniyet sınavına katılan padişaha sunuyordu. Tıbbiye'de cerrahi, göz ve deri hastalıkları derslerinin yanında iç hastalıkları, oskültasyon, perküsyon, sargı tekniği ve tıbbi aletler derslerini de okutuyordu. Sorumlulukları arasında bütün eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi, kliniklerin ve ameliyathanelerin idaresi, okulun gereksinimlerinin belirlenmesi ve devletin sağladığı olanakların okulun gereksinimleri doğrultusunda kullanılması bulunmaktaydı. 1844 yılında Dr. Bernard'ın ani vefatı üzerine Avusturya'dan Dr. Sigmund Spitzer getirildi ve Dr. Bernard'ın yerini aldı.

Bütün bunlar olurken 1846 yılında Dr. Serope Viçenyanyan (Servişen) tıbb-ı kanunî (adli tıp) derslerini okutmaya başladı.

Osmanlı Devleti tebaasını temsilen seçilen bir Müslüman, bir Ermeni, bir Rum, bir de Musevi dört yeni mezun hekim 1848 yılında Viyana Tıp Fakültesi'nde mezuniyet sınavlarına girdiler ve çok parlak sonuçlar aldılar. Kuruluşu için büyük emek harcanan bu okul, sahip olduğu müzeler, laboratuvarlar, botanik bahçesi, kütüphane ile birlikte 11 Ekim 1848'deki Beyoğlu yangınında kül olmuş ve eğitime ertesi yıl, Halıcıoğlu'ndaki Humbarahane Kışlası'nda devam edilmiştir (1849).

Tıbbiye'nin bu dönemde yeniliklerinden biri okulun kendi matbaasında hem Türkçe (*Vakayi-i Tıbbiye*) hem de Fransızca (*Gazette Médicale de Constantinople*) iki bilimsel tıp dergisi çıkarmasıdır. Dergide İstanbul'da ve İmparatorluğun çeşitli yerlerindeki tıbbi cerrahi uygulamaları ele alan makaleler, okul kliniklerinden vaka takdimleri, okulun faaliyet raporu, yabancı tıp dergilerinden yapılan çeviriler yer alıyordu. Derginin niteliği açısından dikkati çeken özellik, otopsi ve diseksiyon uygulamalarını içeren, *post mortem* inceleme bulgularıyla desteklenen yazıların zenginliğidir. *Gazette Médicale de Constantinople*'de yer alan *post mortem* incelemeler ülkemizde türünün ilk örnekleri arasındadır. Bundan başka derginin ek sayısında yer alan otopsi raporu, ülkemiz modern tıp tarihinde otopsi protokolünün öncülerindedir.

Ayrıca 1877 yılında tıbbiyenin kendi matbaasında basılan Dr. Handanyan'ın tercüme ettiği *Tıbb-ı Kanunî* kitabı da eğitim müfredatında kullanılan ilk adli tıp kitabıdır.

Tıbbiye'nin 1850'li yıllarda okuldaki önemli bir başka gelişmenin, tıp eğitimini Fransızcadan Türkçeye çevirmek için verilen mücadele olduğunu görürüz. Mezun adedi hala ordunun ve toplumun ihtiyacı olan hekim sayısını karşılamaktan uzaktır. Eğitimin Türkçe yapılması gerektiğini düşünen Okul Nazırı Cemaleddin Efendi, Türkçe, Arapça ve Farsça eğitimle görevli özel bir sınıfın açılmasını sağlar. Dr. Kırımlı Aziz Bey, Dr. Bekir Sıtkı, Dr. Mehmed Emin Fehmi gibi pek çok hekim bu kanalla Türkçe tıp literatürü oluşturmak üzere çeviri, derleme, telif yoluyla pek çok sözlük ve bilimsel kitabın ortaya çıkmasını sağlarlar. Bu kitaplar yıllarca bu alanda uğraşanlara hizmet etmiştir. 1867'de Türkçe eğitim veren ilk sivil tıp okulu, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye açılır ve 1870 yılında da Mekteb-i Tıbbiye (Askeri Tıp Mektebi)'de tıp eğitimi Türkçeleştirilir. Ayrıca adli tıp dersi veren Dr. Serviçen'in de tıp dilinin Türkçeleştirilmesinde önemli rolü olduğu bilinmektedir.

1895'te birleştirilen Sivil ve Askeri Tıp okulları, 1909'da Darülfünûn-ı Osmani Tıp Fakültesi adıyla Haydarpaşa'da açılan yeni binaya taşınmıştır. Okul, Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk zamanında gerçekleştirilen Üniversite Reformu (1933) ile Tıp Fakültesi adını alarak, yeniden Avrupa yakasına taşınmıştır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Tıp biliminin dalları içinde sosyal bilimlere en yakın olan tıp tarihi çalışmaları içinde deneysel çalışmalar yer almamaktadır. Tezin başlangıcında eldeki genel tıp tarihi kitapları kullanılarak adli tıp dersi veren hocaların biyografileri hakkında genel bilgiler toplanmıştır. Bununla birlikte kütüphane çalışmaları yapılarak bilinen biyografiler derinleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar, İ.Ü. İstanbul ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalları kütüphanelerinde ve Bayezit Devlet Kütüphanesi'nde yapılmıştır. İ.Ü. İstanbul ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalları Arşivleri'nden yararlanılmış buralardaki belgeler taranmıştır.

Bununla birlikte 1846-1933 yılları arasında adli tıp dersi veren hocaların tercüme ya da telif ettikleri kitaplar adı geçen kütüphanelerden elde edilerek bunların üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Kitaplar üzerinde çalışılırken yöntem olarak ilk başta kitapların varsa fihristleri Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmış. Latin harflerine aktarımdan sonra bu içerikler günümüz Türkçesi'ne çevrilmiştir. Bu şekilde içeriklerin karşılaştırılması kolaylaştırılmıştır. Ayrıca söz konusu kitaplardan tarihi gelişime ya da hocaların biyografilerine ışık tutacak kısımlar da Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktarılmıştır. Osmanlıca'dan Türkçe'ye aktarım sırasında Kamus-u Fransevî, Kamus-u Tıbbî, Kamus-u Türkî, Redhouse'un Türkçe-İngilizce Sözlüğü, Bedevian'ın Bitki İsimleri Sözlüğü gibi çeşitli sözlükler kullanılmıştır. Osmanlıca kaynaklarda kullanılan adli tıp ve tıp terimlerinden bir sözlük oluşturularak ekler kısmında verilmiştir. Bu sözlüğün oluşturulmasında da yukarıda adı geçen sözlüklerden yararlanılmıştır.

Adli tıp dersi veren hocaların kronolojik sıralaması için 1846'dan 1933 Üniversite Reformu'na kadar geçen süre esas alınmıştır. Osmanlı'da adli tıp eğitiminin başlangıcı olarak çeşitli kaynaklar Dr. Charles Ambroise Bernard'ın 1841 tarihli diseksiyon ve tıbb-ı kanunî eğitimini gösterse de bu tez içinde Mekteb-i Tıbbiye'de tıbb-ı kanunî derslerinin başlangıcı olarak 1846 tarihi alınmıştır. Bu suretle Dr. Serope Viçenyanyan (Servişen), Dr. Agop Handanyan, Dr. Bahaettin Şakir, Dr. Ali Rüştü Paşa, Dr. Vasfi Bey, Dr. Halit Naci Tekin ve Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin biyografileri ve eserleri esas alınmıştır.

Ayrıca İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Kütüphanesi'nde bulunan talebe rehberlerinden o dönem okutulan adli tıp derslerinin müfredatları hakkında da etraflıca bilgiler elde edilerek tezin içeriğinin zenginleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu şekilde adlî tıp eğitiminin farklı dönemlerde müfredatları ele alınarak varsa farklılıkları ve benzerlikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Dr. Vasfi Bey, Dr. Halit Naci Tekin Ve Dr. Ethem Akif Battalgazi dönemlerinde yayımlanan İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberleri'nden tıbb-ı kanunî dersinin müfredatı, hangi günler kaç saat verildiği bilgilerine ulaşıp, bu metinlerdeki Osmanlıca kısımlar da Türkçe'ye çevrilmiş ve tezde ortaya konmak istenen müfredat gelişiminin anlaşılmasına fazlasıyla ışık tutmuştur.

Mekteb-i Tıbbiye'nin açılışı ve Türkiye'de adli tıp eğitiminin başlamasıyla ilgili bilgiler, tezin genel bilgiler bölümünde, adli tıp dersinin gerekliliğinin ortaya çıkış süreciyle bu dersi veren hocaların biyografileri, ders içerikleri ve içeriklerin karşılaştırılması bulgular bölümünde, bulgular üzerine ortaya çıkan sonuç tartışma bölümünde, Tıbb-ı Kanunî ve Kimya-yı Kanunî kitaplarının Latin harfli Osmanlıca ve Türkçe tam metinleri ise ekler bölümünde verilmiştir. Ayrıca bulguları destekleyecek şekillere (adli tıp dersi veren hocalar ile ilgili bulunan fotoğraflar ve adlî tıp dersi veren hocaların yazdıkları kitapların ilgili sayfaları) bu bölümün sonunda yer verilmiştir. Bununla birlikte adlî tıp dersi veren hocalar ve adlî tıp eğitimi ile ilgili olabilecek bazı arşiv belgeleri de bulgular bölümünün sonunda yer almaktadır.

4. BULGULAR

4.1. TÜRKİYE'DE ADLİ TIP EĞİTİMİ GEREKSİNİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Avrupa'da ilk anatomik diseksiyonun nerede ve ne zaman yapıldığı tartışmalıdır. Fakat tıbbî eğitim amaçlı olmasa da 12. ya da 13. yüzyıldan önce Avrupa'da ölü bedene müdahale ediliyordu. Bu müdahalelerde amaç öleni doğduğu yere götürmek üzere mumyalamak için iç organlarını çıkarmak ve ölüm nedenini tespit için ölüyü muayene etmektir. İşte ikinci sebep amaç tam adı konmasa da adlî amaçla ölü bedene müdahaleyi içerir. Ama daha önce de belirtildiği gibi bunun tam olarak başladığı zamanı tespit etmek oldukça güçtür. Adlî amaçlı post mortem çalışmaların adaletin sağlanması için bir gereksinim olduğu açıktır. Eğitim amaçlı otopsinin gerekliliği ise Orta Çağ'ın başlarında o günün sosyal ve eğitsel düşüncesine göre tartışılır. Bu nedenle adlî amaçlı otopsinin eğitim amaçlı otopside daha önce yapılmış olması olasıdır. 11. yüzyılın sonundan 15. yüzyılın başlarına kadar yazılan tıbbî metinlerde anatomi bilgisinin gerekliliği ortaya konmuş, yine bu metinlerin etkisiyle anatomi öğrenmede duyularla yapılan tespitler ön plana çıkmıştı. Bu şekilde anatomi anlayışı şekil değiştirmiş, yeni yönelimlere kavuşmuş oluyordu. Teknik gelişmelerin de bunlara eklenmesiyle 13. yüzyıldan 14. yüzyıla geçerken Avrupa'da, bedene müdahale etme ve post mortem çalışmalar eğitimde yerini almıştı (Mandressi R. 2008; s. 258-259). Adlî tıbbın oluşumu ve gelişimi bağlamında, anatomi eğitiminin burada üzerinde durulmasının nedeni ise şöyle açıklanabilir: Doğal olmayan yollarla ölen insan bedenlerinin, doğal yoldan ölen insan bedenlerinden hangi özellikleri bakımından farklılıklar gösterdiğinin anlaşılabilmesi için ilk olarak normal anatominin bilinmesi, sonradan hangi etkilerle hangi değişikliklerin meydana geldiğinin bilinmesi gereklidir. Bu nedenle adlî amaçla olmasa da ister adına diseksiyon, ister otopsi, ister teşrih diyelim yine de adlî tıba bir şekilde hizmet etmektedir.

İslam aleminde de anatomi bilgisinin hekim olacakların yetişmesinde yadsınamaz bir yeri olduğu yazılan kitaplardan anlaşılmaktadır. İslam tıbbında yeri olan kitaplarda da Avrupa ile aynı zamanlarda anatomi bilgisinde bir yığılma gözlenmektedir. Post mortem çalışmaların İslam aleminde çok daha geç yıllarda gerçekleşmesinin nedeninin din adamlarının olaya soğuk bakmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde bazı şüpheli ölümlerde, otopsi yapılması veya kabir açılması için

yönetimden izin istenmişse de bu girişimler 1841 tarihinden önceki dönemlerde olumlu sonuçlanmamıştır. Örnek olarak, Sultan II. Beyazıt döneminde 1496 yılında, Şeyhülislâm Mevlâna Alâaddin-i Aliy-ül Arabi yapılan otopsi isteğine karşı çıkararak, bu işe girişenlerin kâfir olacakları şeklinde fetva vermiştir (Akıncı S. 1962; s. 106). Bu fetvada şu ifadeler yer almaktadır:

“Bir karyede fevt olan zeyd için ehâil-i kariye makrebesin açub görelim zira bu fevt olalı sağirden ve kebirden karyemizde çok kimesne vefat etmiştir elbette açub görmeyince olmaz deyû bazısın gördüklerinde gözleri açık yüzünde humret ve turnakları yeni bitmiş gibi olsa şer’an anın gibi olanları nice etmek gerektir beyan buyrulmağla nusab olasız.

El cevâb Allah-ü âlem bissevab:

Makrebeyi açmak bid’at-ı kabihadır câzuluk kadıyyesi ki Vilâyet-i Rum’da şuyuu kâzip bulmuştur kavaid-i din-i islâmdan değildir ve bu makule ükzubenin vuku’ ve sıhhatine itikad eyleyen kimesnenin dinine hâlel gelmek belki tevbe-i Nasûh idüb Hakk’a müracaat etmezse imansız ölmek mukarrerdir. Neûzu billâh min zâlik.” (Akıncı S. 1962; s. 106)

Türkiye’de, Adlî Tıp öğreniminde gelişmesindeki ilk adımlar Mektebi Tıbbiye-i Şahane’de atılmış, Adlî Tıp eğitimi 1846-1847 eğitim programında resmen yer almış ve kısa süre sonra gelişmeye bağlı olarak Tıbb-ı Kanunî adı altında ayrı bir dal olarak oluşmaya başlamıştır. İlk otopsinin 1841 yılında Mektebi Tıbbiye-i Şahane öğrencileri için Avusturya Hastanesi’nde yapıldığı bilinmektedir. Fakat bu eğitimin adli tıp dersi adı altında verilip verilmediği bilinmemektedir.

Bulunduğu dönemin şartlarına uyum gösteren, adli tıp eğitiminin gerekliliğini ortaya koyan ve bilirkişiliğin oluşmasına önayak olan ilk ceza kanunu, 1840 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayun’dur (Öztürel A. 1977; s. 54). Söz konusu kanuna göre, yaralama dövülme gibi suçlarda, bilirkişi olarak hekimlere olan ihtiyaç dile getirilmiş ve bu konuda hekimlerin adalete yardımcı olma görevlerini üstlenmeleri istenmiştir. Ölüm olgularında hekimin, din adamlarıyla birlikte, cesedi muayene ve bunun sonucunda ölüm nedenini tayin etme usulü getirilmiştir (Öztürel A. 1977; s. 54). Bu suçlarla ilgili uygulanan cezalar şer’i kanunlara göre verilmiştir. 1841 yılında verilen teşrih izninin 1840 yılında çıkartılan söz konusu kanundaki hükümlerle bir ilgisi olabilir.

1851 ve 1858 yıllarında Ceza Kanunu'na bir ek yapılarak cezaların uygulanmasında kamu ve kişi hukuku ayrı ayrı göz önüne alınmıştır. Özellikle kişilere karşı etken eylemler, yaralama, travmalar, adam öldürme ve çocuk düşürme gibi suçlar için, kamu davasından ayrı, şer'ın mağdura hak olarak tanıdığı hallerde kısas ve diyet isteme hali eski hukukta olduğu gibi aynen devam etmiştir. Bu kanunlarda şahıslara karşı işlenen etken eylemlerin meydana getirdikleri, işten kalma ve hastalığın iyileşme süresine; bir organın fonksiyonunun, bir bölümünün veya tamamının bozulmasına, gebe kadına karşı işlenip de çocuğunu düşürmesine neden olmasına göre ayrı ayrı cezalar konulmuş, kasten ve kasıtsız yaralanmalarda ayrı cezaların uygulanması öngörülmüştür (Öztürel A. 1977; s. 54). Çocuk ve ergenlere karşı işlenen cinsel suçlar ağır suç olarak kabul edilmiş, akıl hastalarının işledikleri suçlardan ceza almamaları sağlanmıştır. Suçlu akıl hastalarının, kanunda yeri olmamasına karşın akıl hastahanesinde tutulması gibi bir yöntem uygulanmıştır. Bu durumla ilgili olarak suçlunun akıl hastası olup olmadığının kararı konusunda hekimlere düşen sorumluluk büyüktür. Ceza Kanununa konan bir hükümle bu gibi tıbbî durumlarda, hekimlerin ve yardımcılarının (ebe, sağlık memuru) bilirkişi olarak durumu değerlendirmesi yöntemi uygulanmıştır. Sözü geçen durumların kesin olarak belirlenmesi bu konuda eğitim görmüş tıp mensuplarına olan gereksinimi de beraberinde getiriyordu.

1839 tarihinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Nezareti kurularak, devletin sivil sağlık işleri, hekimbaşının yetkisinden alınıp, bu nezaretin yetkisine verilmiştir. O zamana kadar sağlık işlerini ve hatta ordu sağlık işleri hekimbaşının yetki alanı içindeydi. Bu görev, Sultan Abdülmecit devrinde (1839-1861) çıkarılan fermanla, devletin sivil sağlık işleri, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Nazırı'nın başkanlığında kurulan, Meclisi Umur-u Tıbbiye-i Mülkiye'ye verilmiştir. 1857 senesinde ikinci bir fermanla Meclisi Umur-u Tıbbiye-i Mülkiye'de üç bölüm kuruldu. Bu bölümler öğretim, askerî ve sivil sağlık işleri ile Adlî Tıp komisyonları olmaktadır. Bu şekilde, Adlî Tıbbın, ilk bilimsel temelinin atıldığı, 10 üyesi olduğu, bu üyelere bir bölümünün de Tıp Fakültesi hocaları oldukları bilinmektedir (Öztürel A. 1977; s. 54).

Ceza Kanunname-i Humayun'un ardından çıkarılan Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanunun'da hekimlerin adli görevleri belirlenmiştir (Koç S. ve ark. 2005; s. 18). Bu karar, adli vakalarda bir uzman tarafından ölüm sebebinin incelenmesini önemli bir ihtiyaç haline getiriliyordu. 1846 tarihinde Hekimbaşı İsmail Efendi'nin önerisi üzerine, Zaptiye Nezareti'nde adlî vak'alarda, yaralıların ve cinayete kurban gidenlerin

cesetlerini muayene etmek üzere bir hekimin görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Mekteb-i Tıbbiye'nin yayın organı olan *Journal de Constantinople*'a göre bir çok hukuki davada karar vermeyi kolaylaştıracak bir hüküm olarak değerlendirilebilen bu karar, hekimlere adlî vak'alarda Zaptiye Nezareti'ni aydınlatma yükümlülüğü getiriliyordu ve bu göreve ilk olarak Dr. Joseph Gizzi atanmıştı (Ülman Y. 1994; s. 100).

Bu nedenle adlî tıp ile ilgili uzman kadrolara ihtiyacın belirmesi bu konu üzerindeki eğitimin önemini ortaya çıkarmış ve tıbb-ı kanunî adı altında adlî tıp eğitimi 1846-1847 eğitim yılında Mekteb-i Tıbbiye'nin programına konmuştur. Dersler 9. sınıfta Dr. Serviçen Efendi tarafından verilecektir. Genel kamu sağlığını etkileyen sebepleri araştıran, çare yollarını öğreten, ölümün kesin belirtilerini ortaya koyan, hastalığın gerçeğini taklidinden ayıran, yaraların türlerini ve ağırlığını değerlendiren, zehirlenme vakalarını ve zehirin yapısını belirleyen ve benzeri pek çok konuyu ele alan adlî tıp, tıp eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Ani ölümlerde *post mortem* incelemelerin yapılması pek çok adlî vakanın aydınlığa kavuşturulmasında etkili olacaktır. Yukarıda da belirtildiği gibi o zamana kadar adlî bir vakanın incelenmesi ve raporunun yazılması için Zaptiye Nezareti'nden bir hekimin görevlendirilmesi usulü izlenirken, çoğunlukla maktulün cesedindeki yaraların incelenmesi ihmâl ediliyordu; bundan böyle bu işlemlerin yerine getirilmesinde konusunda uzman olan hekimlerin görev yapması alınan adlî kararların doğruluğunu artıracaktı (Ülman Y. 1998; s. 127)

G. Ata, Tıp Fakültesi eserinde adli tıp eğitiminin önemi ile ilgili olarak şu satırlara yer vermiştir (Ata G. 1925; s.100): “Tıbbiye Mektebi tababetin bilimum şubelerinde intizama nezaret selahiyetini aldığı gibi 1262 (Miladi 1846)'den itibaren İstanbul'da kazaen ve mecruhen vefat edenlerin veya herhangi bir sebeple vefat ederek şeri' memurları (o vakit adliye teşkilatı henüz yok idi) tarafından muayene edilen meyyitlerin muayenesinde mutemet bir tabip bulunması lüzumu anlaşılacak böyle yapılması ve tabip tarafından tetkikat-ı icrasıyla fevt sebebinin etrafıyla ilâm olunmasını usul-u ithaz ettirmiştir. Demek oluyor ki Türkiye'de tababet-i adliye şimdiki Adliye Teşkilatı'ndan evveldir.”

Adlî tıbbı ilgilendiren konularda danışma mercii olarak Mekteb-i Tıbbiye olduğunu görmekteyiz. 4 Haziran 1870 tarihli arşiv belgesinden [(Şekil 4.4 ve Şekil 4.5), (*Belgelerle Adlî Tıp* 2010, s.19-20)], Mekteb-i Tıbbiye'de tahlil, keşif, kimyevi

tahliller ve vasi tayin etme ve tecavüz olaylarında muayeneler için bir ücret alınması ve alınacak ücretin 1/4'ünün Mekteb-i Tıbbiye'ye, 1/3'ünün mahallere gönderilmesi hakkında Mekteb-i Tıbbiye'den Dahiliye Nezareti'ne gönderilen yazıdan, bu bilgiyi edinmekteyiz. Hatta aynı yazı içinde Cemiyet-i Mülkiye-i Tıbbiye tarafından alınacak ücret tarifesi de belirtilmiştir. Bu da Mekteb-i Tıbbiye'de adlî tıp eğitiminin önemini düşündürmektedir.

Ayrıca 28 Nisan 1884 tarihli arşiv belgesinde de Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye gönderilen eşya, yağ ve suç aletleri üzerindeki lekeleri tahlil etmek ve öğrencilere tahlil hakkındaki uygulamaları göstermek amacıyla Viyana'dan iki kimyagerin getirilip istihdam edilmesi isteğinin Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ve Mülkiye'den Dahiliye Nezareti'ne bildirildiğini görüyoruz [(Şekil 4.6 ve Şekil 4.7), (*Belgelerle Adlî Tıp* 2010, s. 23-24)]. Bu belge de zamanın hekimlerinin yetişmesinde adlî tıbbi ilgilendiren konularda olabilecek açıkların kapatılması ile ilgili girişimlerin mevcut olduğunu görmekteyiz.

II. Abdülhamid, Zoeros Paşa başkanlığında Hüseyin Remzi ve Veteriner Hüsnü beyleri Paris'e, Pasteur'ün keşfettiği kuduz aşısını öğrenmek üzere göndermiştir. Zoeros Paşa, Paris'te kendisinin ve arkadaşlarının yaptıklarını ve orada edindiği izlenimleri 29 Aralık 1886 tarihli raporda anlatmıştır (Yıldırım N. 1995; s. 93). Bu raporun bir bölümünde Zoeros Paşa vatana faydalı olabilecek bazı hususlar üzerinde durmak istediğini belirterek şu ifadeler yer vermiştir (Yıldırım N. 1995; s. 96):

“Dördüncüsü cinayet işleyen sabıkalıların hiçbir şüpheye mahal vermeden, ilm-i teşrihe (anatomi bilimine) uygun şekilde polis idaresine bağlı olarak araştırılmasıdır. Bu usul ile daha önce poliste sabıkası olan kişinin, ne kadar örtüp gizlerse gizlesin, meydana çıkarıldığını haber aldığım da bu usul hakkında da bilgi almaya muvaffak oldum. Hatta bu usulün bazı teferruat ve edevatını ve tarifini dahi almış olduğumdan Padişahımız irade buyururlarsa arz ve takdim etmeye âmadeyim. Bu usulü öğrenmek için, icra edildiği laboratuvarın müdürlüğünde heyetimize pek çok yardım etmiş bulunan Mösyö Provalder'in tavassutundan çok yararlandığımı başkaca arz ederim.”

Zoeros Paşa'nın bu ifadeleri adlî tıp ile ilgili laboratuvar çalışmalarının öğrenilmesinin önemini vurgulamaktadır. Zoeros Paşa'nın Padişaha sunduğu bu raporda adı geçmese de adlî tıbbi ilgilendiren bu konuda da donanım edindiği bilgisini

öğrenmekteyiz. Bununla birlikte adı geçen Mösyö Provardel'in (Brouardel¹) Dr. Bahaettin Şakir'in de hocalığını yaptığı bilinmektedir.

¹ **Paul Camille Hippolyte Brouardel** (13 Şubat 1837-23 Temmuz 1906). Fransız patolog. 1858'de Paris'te Hôpital Cochin'de uzman oldu ve 1865'te doktor unvanını aldı. 1873'te Hôpital Saint-Antoine'da servis direktörü oldu. 1879'da Paris Tıp Fakültesi'nde adli tıp profesörü oldu. 1884-1904 arasında Hijyen Danışma Komitesi'nin başkanlığını yaptı. Fransız adli tıbbında bir otorite olmakla birlikte tüm yönleriyle halk sağlığı ve hijyenle de ilgileniyordu. Gıda güvenliği, tüberküloz, zührevi hastalıklar, çocuk istismarı ve alkolizm konularında öncü olarak çalışmıştır. Nörolog Georges Gilles de la Tourette (1857-1904)'in kariyerini oldukça etkilemiştir. (Kaynak: Paul Camille Hippolyte Brouardel, http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Brouardel, Son erişim tarihi 21.12.2010)

4.2. 1846 ÖNCESİNDE MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE'DE POST MORTEM İNCELEMELER

1841 senesinde Dr. Charles Ambroise Bernard'ın ileri düşünceli bir padişah olan Abdülmecid'i inandırması bununla birlikte Hekimbaşı Hayrullah Efendi'nin de desteğiyle Mekteb-i Tıbbiye'de anatomi dersleri Avrupa'daki gibi kadavralar üzerinde tatbikî teşrih yapılarak verilmeye başlandı (Akıncı S. 1962; s. 111). Bu bilgiyi, Hekimbaşı Küçük Hayrullah Efendi'nin (1820-1869) 1843 yılında yazdığı bir doktora tezi olan Makâlât-ı Tıbbiye eseri de doğrulamaktadır. Hekimbaşı Küçük Hayrullah Efendi bu eserde hocası Dr. Bernard'ın Avusturya Hastanesi'nde yaptığı diseksiyonları anlatmaktadır (Yıldırım N. 1979; s. 447).

Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 1843 yılı faaliyet raporunda kadavra izni alınması ile deskriptif anatomi derslerinin oldukça kolaylaşmış olduğu, ama yeterli sayıda kadavra bulunmadığından öğrencilerin istenilen ölçüde diseksiyon pratiği yapamadıkları ifade edilmektedir (Ülman Y. 1994; s. 79).

1841 yılında verilen kadavra kullanım izninde yalnızca prangalı mahkumların cesetlerinin kullanımı şartı bulunmaktaydı. Fakat Tersane Hapishanesi'nden getirilen kadavralar bu gereksinimi karşılayamıyordu. Bununla birlikte, öğrencilerin kadın kadavraları ile çalışma olanağı bulunmuyordu. Kullanılan kadın modelleri ise öğrencilerin eksik bilgilerle mezun olmalarına neden oluyordu. Bundan dolayı Hekimbaşı İsmail Efendi'nin girişimleriyle esir pazarında ölen kölelerin cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tıbbiyeye gönderilmesi sağlanmıştır (Ülman Y. 1994; s. 79-80). Ayrıca Dr. Emin Efendi'nin başkanlığında yapılan otopsilerde öğrenciler, hastalıkların vücutta ne gibi değişiklikler oluşturduğunu inceleme olanağı bulmuşlardır. Eğitim materyali olarak çocuk kadavrası gereksinimi de belirmiş, bunun üzerine baş ebe Madam Messani'ye başvuran bazı gayrimüslim kadınlar çocukları öldüğü takdirde, cesetlerini tıbbiyeye vermeyi kabul etmişlerdir. Bu şekilde tıbbiye öğrencileri, bebek ve çocuk anatomileri hakkında da bilgi sahibi olma şansını elde etmişlerdir (Ülman Y. 1994; s. 80).

Mekteb-i Tıbbiye'nin 1846 yılı faaliyet raporunda, anatomi derslerine ek olarak patolojik anatomi derslerinin de verilmeye başlandığı görülmektedir. Patolojik anatomi derslerinde edinilen bilgilerin ise öğrencilerin adlî tıp dersinde edindikleri bilgilere büyük bir katkı sağladığı söylenebilir.

Daha önce Tıphane ve Cerrahhane'nin öğretim programlarında tıbb-ı kanunî dersi bulunmasa da Mekteb-i Tıbbiye'de tıbb-ı kanunî okutulduğu bilimektedir. C. Özen ve B. Şehsuvaroğlu'na göre Mekteb-i Tıbbiye'yi kurmak ve yönetmek üzere davet edilen Dr. K.A. Bernard'ın bu dersin ilk hocası olduğu zannedilmektedir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 36). Fakat Y. Ülman'a göre Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin 1846-1847 öğretim yılı faaliyet raporunda, bu öğretim yılında okulda Adlî Tıp Kürsüsü'nün açılmasına karar verildiği görülmektedir. Dersler dokuzuncu sınıfta Dr. Serviçen tarafından verilecektir. Bu rapora göre adlî tıp dersinin ilk resmi hocasının Dr. Serviçen olduğu görülmektedir (Ülman Y. 1998; s. 126). Bununla birlikte Mekteb-i Tıbbiye'de post mortem incelemelerin Dr. Bernard ile başladığı ortadadır. Teşrih-i marazî yani patolojik anatomi ile ilgili çalışmaların ve adlî amaçlı olup olmadığı bilinmeyen diseksiyon çalışmalarının adlî tıp eğitiminin gelişiminde katkılarının olduğu söylenebilir.

4.2.1. KARL AMBROS BERNARD (1808-1844)

Aslen Bohemyalı olup, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tebaasındandır. Almanya'da tıp öğrenimi gördükten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun çağrısı üzerine, 1838 yılında, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de yeni esaslara dayanan bir tıp öğretimini koordine etmek üzere, Klinikler Direktörü ve Profesörü olarak iş başına getirilmiştir. Aynı dönemdeki Osmanlıca belgelerde ise ünvanı “Muallim-i Evvel”dir. Salih Efendi'nin diplomasını da Osmanlıca “Muallim-i Evvel”, Fransızca ise “Directeur et Doyen de la Faculté de Médecine” ünvanlarıyla imzalamıştır (Ülman Y. 1994; s. 101).

Her öğretim yılı sonunda yapılan mezuniyet imtihanlarında, o yıl içinde okulun bütün faaliyetlerini özetleyen ve kurumdaki gelişmeler hakkında bilgi veren bir rapor hazırlayarak padişaha takdim ediyordu (Ülman Y. 1994; s. 101).

Okulda; tıbbi, cerrahi, göz ve deri hastalıkları klinik dersleri yanında, iç hastalıkları, oskültasyon, perküsyon, sargı tekniği ve tıbbi aletler derslerini veriyordu. Bütün eğitsel faaliyetlerin ayrıntılarıyla düzenlenmesi, kliniklerin ve ameliyathanelerin idaresi, okulun ihtiyaçlarının belirlenerek ifade edilmesi, devletin tanıdığı imkânların kurumun ihtiyaçları göz önünde tutularak kullanılması onun sorumluluğu altındaydı (Ülman Y. 1994; s. 101).

Botaniğe dair, **Elements de Botanique à l'usage des élèves de l'École de Médecine Imperiale de Galata-Sérai** (Constantinople 1842) ile oskültasyon ve perküsyona dair **Précis de Percussion et d'Auscultation** (Constantinople 1843) adlı Fransızca kitapları, ders kitabı olarak kullanılmıştır (Ülman Y. 1994; s. 102).

Ders Nazırı Hayrullah Efendi ile Klinikler Direktörü Dr. Bernard başkanlığındaki hocalar, Padişahın emri üzerine, 12 Ekim 1843 Perşembe günü Topkapı Sarayı'nda huzura kabul edilmişler ve burada Dr. Bernard başarılarından dolayı pırlantalarla süslü bir enfiye kutusu ile taltif edilmiştir. Ayrıca okulun organizasyonunda ve yönetiminde gösterdiği gayret ve başarılarından ötürü Padişah kendisinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Aynı yılın sonlarında Avusturya İmparatoru, Osmanlı Devleti'ndeki hizmetleri ve başarıları dolayısıyla Dr. Bernard'a şeref madalyası tevcih etmiştir (Ülman Y. 1994; s. 102).

1844 yılında, askeri farmakope kitabı, **Pharmacopea Castrensis Ottomane** yayınlanmıştır (Ülman Y. 1994; s. 102).

Tıp Okulu'nda; göz, nazal, oral, toraks ve lumbal bölgeler ile mide ve ekstremiteler dahil pek çok dalda başarılı ameliyatlar yapmıştır. Yönetiminde bulunduğu Tıbbiye Muayenehanesi'nde de diğer hocalar ve asistanları ile birlikte haftanın belli günlerinde hasta muayene etmiştir (Ülman Y. 1994; s. 102).

Hekimbaşı ve Okul Nazırı Abdülhak Efendi ile uyumlu bir icraat sergileyen Dr. Bernard, okulda hoca sayısının artırılmasını, gayrimüslim gençlerin öğrenci olarak kabul edilmelerini, müfredata yeni derslerin konmasını ve derslerin rasyonel biçimde düzenlenmesini sağlamıştır (Ülman Y. 1994; s. 102).

1844 yılı Eylül'ünde, yıllık faaliyet raporunu sunduktan kısa bir süre sonra aniden hastalanarak yatağa düşmüş ve iyileşemeyerek 2 Kasım 1844 Perşembe günü ölmüştür. Düzenlenen görkemli bir cenaze töreniyle, Beyoğlu'ndaki Santa Maria Draperis Kilisesi'ne gömülmüştür (Ülman Y. 1994; s. 102).

Journal de Constantinople'da yayınlanan ölüm haberi aynen şöyledir (Ülman Y. 1994; s. 103):

“Bir Ölüm Haberi

Ölüm, Galatasaray Tıp Okulu Klinikler Direktörü ve en seçkin hocalarından olan Dr. Bernard'ı, en verimli çağında ve parlak meslek hayatının tam ortasında bu dünyadan ayırmıştır. Padişah Hazretlerinin Hükümeti tarafından, bu faydalı kurumu

yeniden düzenlemek ve yönetmek üzere çağrılalı henüz beş yılı aşmamışken Dr. Bernard bu göreve, bir an bile sorumluluklarını savsaklamayan bir şevk ve gayretle sarılarak, icraatını parlak başarılarla taçlandırmasını bilmişti. Sebatkârlığı, titizliği; ve bu yeni kurumun ilerlemesine karşı mütemediyen çıkan engelleri aşmada her zaman kendisine yardımcı olan, çalışmalarında ona yakışır biçimde destek veren Hekimbaşı Abdülhak Efendi Hazretlerinin yardımları sayesinde başarılı olmuştu. Dr. Bernard okulun hoca sayısını arttırmış, reyanın (gayrimüslim tebaanın) da okula kabul edilmesini sağlamış, yeni dersler başlatmış, derslerin yönetiminde akılcı bir yöntem getirmiş, öğretimde ve idarede hakim olan olumsuzluklar, yanlış inanışlar ve peşin hükümlerle savaşmış, kararlı ve düzenli bir icraat göstermiş ve Galatasaray Tıp Okulu'nu Avrupa'nın bir çok büyük şehirlerince yadsınamayacak bir kurum haline getirmişti. Ölümünden önce, yorucu çalışmalarının meyvalarından bir kısmını görme imkânına kavuşmuş; eksiklerle dolu olarak devraldığı kurumun sağladığını görebilmiş ve son iki yılda on beş hekimin yetişmesini sağlamıştı. Hizmetleri bütün dünyada takdir toplamış; kaybı ise Türkler kadar Avrupalılar tarafından da teessürle karşılanmıştır. Ayrıca ölümü her tabakadan insanlar üzerinde üzüntü yaratmıştır.

Aslen Bohemyalı olan Dr. Bernard, Almanya'nın en iyi fakültelerinde tıp öğrenimi görmüş ve Avusturya'dan ayrılarak Osmanlı İmparatorluğu Hükümdarının hizmetine girmişti. Daha önce hiç bir belirti vermeyen hastalığı on dört gün önce ortaya çıkmış, bu süre zarfında hasta yattıktan sonra bu ayın 2'sinde (2 Kasım 1844 Cumartesi) hayatını kaybetmiştir. Kendisi için Pazar günü (3 Kasım 1844) diğer hocaların, öğrencilerin ve Pera sakini seçkinlerin katıldığı muhteşem bir cenaze töreni düzenlenmiştir.”

4.3. DR. SERVİÇEN DÖNEMİ ADLİ TIP

4.3.1. DR. SERVİÇEN, SEROVPE VİÇENYAN (22 Kasım 1815-2 Ekim 1897)

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu başkentinde, tıp mensupları içinde, yazar, bilgin ve dil uzmanı Dr. Serviçen Efendi (Şekil 4.1), özel bir yer tutmaktadır (Mezburyan A. 1950; s. 59).

Vaftiz adı Serovpe, soyadı Viçenyan olan Dr. Serviçen, İstanbul 'da, 1815 yılının Kasım ayında doğmuştur. Babası Viçen Ağa Sarafoğlu'dur. Serovpe anne babasının yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Serviçen adıyla ilgili olarak, Keçecizade İzzet Molla'nın çocuğu, Fuat Paşa'nın, babasının bir resmini şu yazıyla Serovpe Viçenyan'a verdiği söylenir: “A mon cher ami Ser Viçen” (Mezburyan A. 1950; s. 59)

Fakat bu kısaltmaya biyografi yazarları olan Dr. V. Y. T. ile H. Asadur değinmemişlerdir (Mezburyan A. 1950; s. 59).

Kendisi hekimliğinin birinci yıllarında Patrikhane, Yönetim Kurulları zabıtları ve basında, aynı zamanda 1844'te kendi yayımladığı “Dadılık” kitabının ön kapağında kendi vaftiz adı olan Serovpe Viçenyan'ı görmekteyiz ve bu ad derginin 1858 yılları sayısına dek sürmektedir (Mezburyan A. 1950; s. 61).

Bu yıldan sonra Serviçen formülü artık kullanılmamıştır (Mezburyan A. 1950; s. 61).

Serovpe'nin, kutsal tarih ve ana dilinin birinci öğretmeni, Kumkapı'lı Der Mesrob Rahibin akrabası ve öğrencisi olan Harutyun adlı bir usta olmuştur. Üsküdar'a taşındıktan sonra, ilköğrenim olarak Fransızca dilinin ilk öğelerini öğretmen Der Yeprem Rahip'ten öğrenmiştir (Mezburyan A. 1950; s. 61).

İki yıl sonra Viçen Ağalar ailece taşınıp Galata'da oturmaya başlarlar. Galata'da ikamet eden Saygıdeğer Yezigyan tarafından yetiştirilir, eğitim görür, klasik ve konuşulan Ermeniceyi, din bilgisini ve ahlâkı öğrenir (Mezburyan A. 1950; s. 61).

Aynı zamanda Yunanca, Fransızca ve İtalyanca özel derslere de devam eder. 1834'te geleceğin hekimleri olan Kasbar Sinabyan ve Sarandi ile birlikte, yelkenli bir gemiyle Boğaz 'ın kıyılarından Marsilya'ya, oradan da atlı özel arabayla Paris'e giderler. Serope, Paris Tıp Üniversitesinin birinci ermeni öğrencilerinden sayılmakta ve metotlu bir çalışmayla 1839'da fakültenin öğretim yılını bitirmiştir. Daha sonra aynı yılın sonlarında İtalya 'ya yönelerek Pisa Üniversitesine öğrenci olarak kaydolmuştur (Mezburyan A. 1950; s. 62).

1840'ta son sınavları başarı ile geçirdikten sonra hazırladığı mezuniyet tezini sunar ve hekim sıfatıyla Pisa Üniversitesi doktoru olarak diploma alır (Mezburyan A. 1950; s. 62).

Daha sonra Paris'e dönerek önceki öğretmenleri yanında ve hastahanelerde özel dallarda eğitimini sürdürür. O sıralarda Hagop Gircikyan, Nigoğos Balyan ve Rusinyan da Paris'te bulunuyorlardı. 1842'de İstanbul'a gelerek Beyoğlu'na yerleşir. Hekimlik mesleğine ilk adımlarını atar. Aynı zamanda bilimsel ve yazınsal çalışmalara yönelir, uluslararası tabakaların güvenini ve sevgisini kazanır, tıpkı Osmanlı Erkânı'nca olduğu gibi önemli kişilerce sevilip saygı kazanır (Mezburyan A. 1950; s. 62).

1843'te Davranış Töresi ve başka kitapçıkları, "Çocuk Kitaplığı" adı altında yayınlar (Mezburyan A. 1950; s. 62).

1844 yılında, iki ciltten oluşan "Dadılık" adlı uzun yapıtını yayınlar. Yazarın titizliğini ve sahip olduğu bilgileri yansıtan bu önemli yayın, temiz basımıyla, günün ve zamanının doğum yapma biliminin ilerlemesinin gerçek göstergesidir. Aynı zamanda bu kitap modern Ermenice'nin bir örneği olarak da görülebilir. Dadılık eserinden şu alıntılar yapılabilir (Mezburyan A. 1950; s. 63):

"Beden eğitimi çocuklar için çok yararlıdır, daha önceki yazılarım üstünde kim düşünürse, bize hak verir. Ben isterim ki çocuklar hem okuyup hem yazsınlar hem de zamanlarını hareket ederek geçirsinler, güreşçi, dalgıç, cambaz ve tarımcı olsunlar, günde birkaç saatlerini bu sözü geçen beden eğitimiyle geçirsinler, v.b."

Bu kitabın ön yüzünde şu ifadeler bulunmaktadır (Mezburyan A. 1950; s. 63):

"Dadılık ki çocuklara gösterilecek özene yönelik ahlaki ve düşünsel yönlendirmeleri içerir.

Araştıran: Serovpe Viçenyân

İstanbul'un yüce Baş Episkoposu ve Patriği D. Madteos'un izinleriyle. İstanbul, Hovhannes Mühendisyan Basımevi-1844"

"Dadılık" eseri, günün basit diliyle yazılmış olup, halk diliyle karışık, İstanbul Ermenicesi kapsamındadır (Mezburyan A. 1950; s. 64).

Madteos Mamuryan 1872 de İzmir 'de "Haygagan Namagani" adlı kitabı basmıştır, bunun içinde Serviçen "Arpun" mahlası ile karşımıza çıkmaktadır (Mezburyan A. 1950; s. 64).

1846 da adı "Ahlak İlkeleri" adlı bir felsefe kitapçığı yayınlamaya başlar, bu yapıt 1841'de ikinci ve 1851'de de üçüncü baskıyı görür. Bu konuya ilişkin kendi derin

bilgisiyle yazar, insan hakları ile kişisel ve toplumsal yükümlülüklerin temel ilkelerini açıklığa kavuşturarak anlatmıştır (Mezburyan A. 1950; s. 65).

4.3.1.1. Dr. Serviçen'in Yazdığı Makaleler

“Ermenistan” adlı günlük yayın İstanbul 'da 1846 Temmuz ayında yayınlanmaya başlamıştır (Mezburyan A. 1950; s. 66).

Ermenistan gazetesi Patrikhane'nin masrafları karşılamasıyla Deroyentz Badveli ve Mıgırdiç Ağaton'un başyazarlığında yayınlanmaktaydı. Badveli 1849 Ocak ayının başında, sözü geçen sürekli yayının yazı kurulundan çıkarılmış, yerine Mıgırdiç Ağaton “toplum adına” gözetmen seçilmiştir (Mezburyan A. 1950; s. 66).

Bu gazetenin yayınına sağlayan en üst kurul, bunu toplum sandığı hesabından sağlamaktaydı ve yayının süregelmesi için on eğitilmiş genç çalışmaya söz vermişti. Bunlar Dr. Antranik Paşa Gircigyan'ın kardeşi Hagop Gircigyan, Serviçen, Krikor Ağaton, Kevork Stimaracyan, Nigoğos Zorayan v.b. idiler. Serviçen de toplumun eğitimi ve ahlak ilkeleri üstüne yazmaktaydı (Mezburyan A. 1950; s. 66).

Dr. Serviçen'in Gazette Médicale d'Orient'da yayımlanan makaleleri (Yarman A. 2001; s. 223):

- “Les semences citrouille contre le taenia” (Şerit-Tenyaya Karşı Balkabağı Tohumları), Ağustos 1863.
- “Rapport sur la réglementation de la prostitution au 19 ème siècle” (Fahişelik Mevzuatı Üzerine Rapor), Eylül 1869.
- “Quelques mots sur les eaux minérales ferrugineuses” (Demirli Mineral Sular Üzerine Birkaç Söz), Ağustos-Eylül 1875.

İmparatorlukta çıkan bir diğer tıp dergisi de Gazette Medicale de Constantinople'dır.

Dr. Serviçen de Gazette Médicale de Constantinople'un ilk yazı işleri müdürüdür (Ülman Y. 1999; s. 8).

4.3.1.2. Dr. Serviçen'in Patriklik Kurullarında Aldığı Görevler

Patrik Madteos ve âmiralar, 7 Mayıs 1847'de, Hariciye Nazırı olan Ali Efendi'nin konutuna davet edilerek, kendilerine Sultan'ın buyruğu okunur, bununla ruhani ve en üst düzey iki kurulun oluşturulması buyruluyordu. En üst düzey kurulun üyeleri yirmi sivil, ruhani kurul üyeleri ise dinsel konularda bilgili on dört dinsel kişi ve sivillerden oluşmalıydı (Mezburyan A. 1950; s. 67).

Sultanın buyruğunun verilmesinden iki gün sonra 9 Mayıs 1847'de, yasalara göre başkan konumuyla dinsel kişileri, âmiralleri ve sanat konularındaki ileri gelenleri Ana kiliseye davet eder (Mezburyan A. 1950; s. 67).

Herkesin hazır bulunduğu yerde Sultan'ın buyruğu okunarak bu Genel Kurul, en üst düzey ve ruhani kurulların seçimine geçilir. Bu kurulların etkinlik süresi iki yıldır. Böylece 1849, 1851, 1853, 1855 ve 1858 yıllarında yeni seçimler olur, ruhani ve en üst düzey kurullar sona erdirilerek büyük ölçüde yeni üyeler seçilir. En üst kurulun 1858 yılının kurulunda, yeni gelenlerin en değerli temsilcisi olarak Serviçen de yerini alır. Bu devre 24 Mayıs 1860 da sona erer, bundan sonra Toplum Anayasası geçerli olur ve sırasıyla Dinsel ve Siyasal Kurullar oluşturulur (Mezburyan A. 1950; s. 67).

En üst düzey kurul, 22 Ekim 1853 de, Birinci Eğitim Kurulu'nu oluşturur, buna Mimar Nigoğos Balyan, Dr. Rusinyan, Krikor Odyan, Garabed Ütücüyan, Dadyan'lar, Tanrıbilimci Hagop Amasyan, Apraham Yeramyanyan v.b., Serviçen'in başkanlığında katılım göstermiştir (Mezburyan A. 1950; s. 68).

Eğitim Kurulu kendi kuruluşundan hemen sonra, 2 Aralık 1853 de, kendi başkanı olan ve o zamanki adıyla Dr. Serovpe Viçenyanyan'ın imzasıyla, En üst düzey kurula bir öneri yazısı sunmuştur (Mezburyan A. 1950; s. 68).

O yazıyla hastanenin koruması altında olan çocuklar için bir tarım kursu açılması istenir. Önerilen ders konularının dalları da şunlardı: bahçecilik, bağcılık, ekincilik, hayvancılık, ipekçilik, ipek böcekçiliği v.b. (Mezburyan A. 1950; s. 68).

En üst düzey kurul bu girişimi şu yanıtla kabul eder: "Toplumsal Kurul, tüm yürekle Eğitim Kurulu'nun önerdiği topluma yararlı ve iyi amaçlı konuyu kabul etmiştir. Bu, Toplum Hastanesinin Surp Pırgiç okulu içinde eğitim gören babasız ve kimsesiz çocuklara, tarımla ilgili eğitimin verilmesi, onların gelecekteki durumlarının iyileştirilmesine yönelik olacaktır." Tarım okulunun açılmasından sonra teorik ve pratik eğitim salt iki yıl sürer ve sonunda bu etkinlik durur (Mezburyan A. 1950; s. 68).

4.3.1.3. Dr. Serviçen'in Mekteb-i Tıbbiye'de Aldığı Görevler

9 Kasım 1839'da Gülhane Sultan Sarayında, Sultan'ın, bakanların, elçilerin ve millet başkanlarının önünde, Tanzimat adıyla bilinen Hatt-ı Hümayun okunur, bu, devrim yasaları ve yenilikler içeren bir buyruktur olup, insan haklarının duyurulmasından esinlenerek hazırlanmıştır (Mezburyan A. 1950; s. 74).

Bu insanlara yararlı yasa taslağının ikinci bölüm, birinci maddesinin kararına göre herkes, soy, renk, cins, dil, din, siyasal özellikler, soysal ve sosyal köken, zenginlik, doğum ve başka farklılık yönlerine bakılmaksızın, sözü geçen duyuruda belirtilen tüm haklardan ve özgürlüklerden yararlanabiliyordu (Mezburyan A. 1950; s. 74).

Gayrimüslimler, 1841'den başlayarak devlet daireleri, yüksek öğretim kurumları ve Askeri Tıp Okullarına kabul edilmişlerdir (Mezburyan A. 1950; s. 74).

Dr. Serviçen Efendi, Askeri Tıp Okuluna öğretmen olarak atanınca kendisi tıbb-ı kanunî (adli tıp) konusunda bu dalda ilk öğretmen olmuş olur. Atanma yılı olarak A. Mezburyan 1848-1849 öğretim yılını gösterse de (Mezburyan A. 1950; s. 76), Y. Ülman, tıbb-ı adlî derslerinin Dr. Serviçen tarafından verilmeye başladığı tarih olarak 1846-1847 öğretim yılını işaret etmektedir (Ülman Y. 1998; s. 126). Ayrıca Mekteb-i Tıbbiye'nin 1849-1850 öğretim yılı faaliyetleri ile ilgili raporda Dr. Serviçen'in beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerine fizik dersleri de verdiğini görmekteyiz (Ülman Y. 1999; s. 167).

Fransız dili ve elde ettiği uzmanlık içindeki derin bilgisi nedeniyle, Serviçen çeyrek yüzyıldan fazla öğretim görevliliği devresi geçirmiştir. A. Mezburyan, Dr. Serviçen'in tıbb-ı adlî derslerini onuncu sınıf öğrencilerine verdiğini belirtmiş olsa da (Mezburyan A. 1950; s. 76), Y. Ülman, Mekteb-i Tıbbiye'nin 1849-1850 öğretim yılı faaliyetleri ile ilgili raporunda Dr. Serviçen'in dokuzuncu sınıf öğrencilerine tıbb-ı adlî dersleri verdiğini aktarmaktadır (Ülman Y. 1999; s. 79). Ayrıca A. Mezburyan'a göre iç hastalıklar dersleri de vermiştir (Mezburyan A. 1950; s. 79). B. Şehsuvaroğlu ve C. Özen'e göre ise iç hastalıkları servisinde özel olarak kurslar vermiştir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 53).

Dr. Serviçen 1846 yılında başladığı adlî tıp hocalığı görevini 1878 yılına kadar sürdürmüştür. Fakat bu tarihten sonra Osmanlı Devlet Salnameleri'ne göre Dr. Serviçen 1890 (D.S., 1307/1889; s. 245), 1891 (D.S., 1308/1890; s. 243), 1892 (D.S., 1309/1891; s. 261 ve D.S., 1310/1892; s. 269) 1893 (D.S., 1311/1893; s. 281), 1894 (D.S., 1312/1894; s. 291), 1895 (D.S., 1313/1895; s. 297) ve 1896 (D.S., 1314/1896; s. 303) yıllarında fahrî muallim olarak görev almıştır. 1897 yılına ait salnamede ise muallim listesinde ikinci sıradadır ama adının yanında herhangi bir ibare bulunmamaktadır (D.S., 1315/1897; s. 200).

Bunlarla birlikte Dr. Serviçen, Mekteb-i Tıbbiye’de cerrahi girişim sırasında kloroformu anestetik olarak ilk uygulayan hekimdir (Ülman Y. 2005; s. 379).

4.3.1.4. Dr. Serviçen’in Saray’ın Hekimler Kurulunda Aldığı Görevler

Serviçen’e ilişkin yazanlara göre: “1849 da İstanbul’daki birinci Fransızca Tıp dergisinin temelini atar ve kendisi 1852 ye kadar onun müdürü olur.” Ancak bu derginin adı saptanamaz. Eğer bununla Saray’ın Tıp dergisi olan “Societe Imperiale de Medecine” söz konusu ediliyorsa, o zaman bu haberin doğrulanması gereği doğmaktadır (Mezburyan A. 1950; s. 78).

Hekimlerce kurulan bu birlik Abdülmecid’in iradesiyle 15 Şubat 1856’da temeli atılmış olmaktadır, ayrıca onun haber dergisi olan *La Gazette Médicale d’Orient*’ın birinci sayısı da 15 Şubat 1857’de yayınlanmıştır (Mezburyan A. 1950; s. 78).

Şu yadsınmaz ki Serviçen, bu kurulun birinci üyelerinden olmuş ve 1858 ile 1865’te iki kez olarak ve kurulun oluşması aşamasındaki oylamayla, Sarayın Tıp Kuruluna Başkan seçilmiştir (Mezburyan A. 1950; s. 79).

Serviçen, bunlara ek olarak başka önemli görevler de yürütmüştür. Genel Kurmay Hastanesinin ve Askeri Yüksek Okulu’nun da Başhekimisi olarak atanmıştır. Ayrıca Sağlık Heyeti Başkanlığı yanında, Eğitim Kurulu ile Maarif’in üyeliğini de yapmıştır (Mezburyan A. 1950; s. 79).

4.3.1.5. Dr. Serviçen’in Kızılay ve Kızılhaç’taki Faaliyetleri

Uluslararası Kızılhaç Örgütü Antlaşması 1864’te “Convention de Geneve” adı altında yapılmıştır. Türkiye bu antlaşmayı ertesi yıl yani 1865’te imzalar. Bunun ardından İstanbul’da Türkiye’nin etkin katılımının olanaklarının araştırılması için bir komisyon kurulur. Serviçen, bu kurula başkan olarak seçilir. 1876 ya kadar fikir alışverişleri, toplantılarla devlet daireleri içinde süregelir, ancak belirli kesin bir sonuca varılmaksızın verimsiz kalır (Mezburyan A. 1950; s. 79).

1876’da Uluslar arası Kızıl Haç’a adım uydurmak amacıyla yeni bir kurul oluşturulur, başkanlığa Askeri Tıp Okulu Müdürü Marko Paşa getirilirken, Serviçen ile Dikran Peştimalcı da üyeliklere getirilir (Mezburyan A. 1950; s. 80).

Bu yönetici kurul gerekli dikkatle araştırmalarını sürdürdükten sonra, devlet tarafından onanır ve 1877’de Osmanlı Kızılayı Merkez ya da Yönetim Kurulu adı ile çalışmaya yönelir (Mezburyan A. 1950; s. 80). Yeni adı da “Osmanlı Hilal-i Ahmer Merkez-i Umumiyesi” (Comite Central du Croissant–Rouge) olur. Dr. Serviçen’ne

Hilal-i Ahmer ile ilgili hizmetlerinden dolayı Hilal-i Ahmer madalyası verilmiştir (Yarman A. 2001; s. 341).

Dr. Serviçen Efendi ileri yaşıta, 2 Ekim 1897 yılında İstanbul'da vefat etmiş ve Şişli Topluluk Mezarlığı'na gömülmüştür (Mezburyan A. 1950; s. 83).

4.4. DR. AGOP HANDANYAN DÖNEMİ ADLİ TIP

4.4.1. DR. AGOP HANDANYAN (1834-30 Ekim 1899)

İstanbul Askerî Tıbbiyesi'nden ön binbaşı doktor unvanı ile mezun olmuştur. 1834 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. Babası buğday tüccarı Krikor Bey'dir. Kardeşi Dâhiliye Nazırlığı'nda özel kalem müdürü Harutyun Efendi Handanyan'dır. 1839 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmişlerdir (İ.T.F.T.E.A., Agop Handanyan Dosyası). İlkokul ve ortaokulu Üsküdar Cemaran Okulu'nda okumuştur. 1849'da Askerî Tıbbiye'ye girmiş ve hazırlık derslerini almıştır. 1860'ta Askerî Tıbbiye'den mezun olmuştur. Türkiye'nin pek çok ilinde görevler almıştır. Daha sonra askerî hastanelerde görev alması için İstanbul'a davet edilmiştir. Yardımseverliğiyle ve çalışkanlığıyla tıp öğrencilerinin ve diğer eğitimcilerin takdirini kazanmıştır (Mezburyan A. 1950; s. 195).

Dr. Agop Handanyan (Şekil 4.1), Osmanlı Devlet Salnameleri'ne göre 1890 (D.S., 1307/1889; s. 246), 1891 (D.S., 1308/1890; s. 243), 1892 (D.S., 1309/1891; s. 261), 1893 (D.S., 1311/1893; s. 281), 1894 (D.S., 1312/1894; s. 291), 1895 (D.S., 1313/1895; s. 297) ve 1896 (D.S., 1314/1896; s. 303) senelerinde Tıbb-ı Kanunî Muallimi olarak görev yapmıştır.

Tıbbiye tarafından Ayasofya İmarethanesi'nde (cuma ve pazar günleri hariç) kendisine bir yer tahsis edilmiştir. Orada hastaları ücretsiz olarak tedavi edip, yine ücretsiz olarak çiçek aşısı yapıyorlardı. Handanyan burada da hekim olarak çalıştı (Mezburyan A. 1950; s. 195).

Askerî ve Mülkî Tıbbiyelerde eğitmen olarak Prof. de Médecine légale à l'Ecole Imp. de Médecine olarak ve yüksek sağlık kurulunda sekreter olarak görev yapmıştır. Askerî Tıbbiye'de Serviçen Tıbb-ı Kanuni Muallimi olduğu sırada, Handanyan Muallim Muavini olarak görev yapmaktaydı (Mezburyan A. 1950; s. 196).

İzmirli Ester Nigoğosyan ile evlenmiş, bu evlilikten Dikran ve Yervart adında iki oğlu olmuştur (Mezburyan A. 1950; s. 196).

A. Mezburyan Dr. Handanyan'ın ünvanlarını Tabipler Birliği Azası, Mekteb-i Tıbbiye Müderrisi, Belediye Tıp Dairesi Azası şeklinde sıralamıştır. Tıbb-ı Kanunî kitabının baş sayfasında da Dr. Handanyan ünvanları "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de Tıbb-ı Kanunî Muallim Muavini ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de Tıbb-ı Kanunî Muallimi ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye Azâsından Doktor Kaymakam Agop

Handanyan Bey” ifadesiyle belirtilmiştir (Handanyan A. 1294/1877; s. 1). Kimya-yı Kanunî kitabının baş sayfasında ise “Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane Muallimlerinden ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye Azâ-i Müessisinden ve Meclis-i Sıhhiye-i Umumiye ve Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye Azâsından Doktor Miralay Agop Handanyan” ifadesi yer almaktadır (Handanyan A. 1302/1885; s. 1).

Geçirdiği beyin kanaması sonucunda 1896 yılında emekli olmuştur (Mezburyan A. 1950; s. 196).

30 Eylül 1899 tarihinde Hasköy-Boyacıköy’de vefat etmiştir (Mezburyan A. 1950; s. 196).

4.4.2. DR. AGOP HANDANYAN’IN ESERLERİ

Askerî Tıbbiye’ye atandıktan sonra Fransız adli tıp profesörleri Briand ve Chaudé’nin *Médecine Légale* isimli adli tıp kitabının ilk cildini (Şekil 4.8) *Tıbb-ı Kanunî* (1877) (Şekil 4.9), toksikoloji ile ilgili *Chimie Légale* ikinci cildini ise *Kimya-yı Kanunî* (1885) (Şekil 4.10) adıyla tercüme edip yayımlandı. Daha sonra iki cilt bir arada *Tıbb-ı Kanunî* (H. 1309–M. 1893) adı ile yeniden basıldı.

Tıbb-ı Kanunî kitabının yayımlandığı 1293/1877 yılında, *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye* isimli mecmuanın Haziran sayısında, ilm-i emraz-ı hariciye muallimi M. N’nin (isim kısaltılarak sadece baş harfleri kullanılmış) yazdığı ve *Tıbb-ı Kanunî* kitabını tanıtıcı, kitabın içeriğini ve önemini belirten bir yazı bulunmaktadır (M.N. 1293/1877; s. 15-16).

4.4.2.1. Tıbb-ı Kanunî Kitabının İçeriği²:

Tıbb-ı Kanunî kitabının birinci kısmından önce meseleler olarak ele aldığı kısımlarda şu konulara değinmiştir (Handanyan A. 1294/1877; s. 5-23):

Birinci mesele: Cinayet veya suç durumlarını araştırma ve teftiş usulleri

İkinci mesele: Hükümet dairelerinden hangisi hekimleri yazıyla çağırabilir ve hekimler hangi konularda hükümetin emrine uymama hakkına sahiptir.

Üçüncü mesele: Kanuna göre hükümet, hekimler içinde kimlere güvenebilir?

² Tıbb-ı Kanunî kitabının içeriğinin tam metni Osmanlıca olarak ve günümüz Türkçesi’ne çevrilerek ekler kısmında verilmiştir (Ek 1 ve Ek 2).

Dördüncü mesele: Her araştırmadan önce yapılması gereken rutin işler ve bu araştırmayı yapacak olan hekimin yani adli tabibin uyacağı metot.

Beşinci mesele: Adli tıp konsültasyonunu içeren kararname, belge ve rapor düzenlenmesi hakkında uyulacak usul.

Altıncı mesele: Hekimler tıbbi girişimlerinin hangi yönlerinden mesuldürler?

Yedinci mesele: Tıbbi hizmete karşılık verilmesi gereken ücret kademeleri.

Ele alınan bu meselelerden sonra kitabın birinci kısmı “*İrz, namus ve zürriyeti ihlal eden tecavüzler*” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında tecavüz suçu, eşcinsellik, evlenmeye engel durumlar, evliliğin feshini gerektiren durumlar, hermafroditlik, gebelik, abortus, ölü doğumlar, fetüsün yaşam kabiliyeti, yenidoğanı terketmek, değiştirmek ve infantisit gibi konular yer almaktadır (Handanyan A. 1294/1877; s. 24-218).

Kitabın ikinci kısmı “*Sağlık ve hayata karşı saldırılar*” olarak isimlendirilmiştir. Bu başlık altında adam öldürme, darb, adam yaralama, intihâr, düello, yaralar, yanıklar, nedbeler, yaralanmanın kanuna göre muayene usulü, maktulün naaşının muayene usulü, bulaşıcı hastalıklar, asfiksiler (boğulamalar, ası), zehirleyerek adam öldürme (zehirler, uyuşturucular, zehirlenmede otopsi) gibi konular ele alınmıştır (Handanyan A. 1294/1877; s. 219-608).

Kitabın üçüncü kısmı “*Akıl hastalıkları*” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda da şuur kaybı, bunama, mania, uyurgezerlik, hezeyanlar, epilepsi, histeri gibi psikiyatriyi ilgilendiren durumlar ile birlikte felçler gibi nörolojiyi ilgilendiren durumlar da ele alınmıştır (Handanyan A. 1294/1877; s. 609-676).

Eserin dördüncü kısmında kimlik tesbiti, hasta taklidi yapma, hastalığını saklama, birine hasta olduğu iftirasında bulunma ve askerlik görevinden muafiyeti gerektiren hastalıklar gibi konular ele alınmaktadır (Handanyan A. 1294/1877; s. 677-738).

Kitabın sonunda ise yeni baştan asker alımına dair 21 Mart 1832 tarihli nizamnamenin maddeleri ve askeri kanunname yer almaktadır (Handanyan A. 1294/1877; s. 739-744).

4.4.2.2. Kimya-yi Kanunî Kitabının İçeriği³:

Adlî toksikoloji konularını ele alan Kimya-yi Kanunî kitabında aşağıdaki konulara yer verilmiştir:

Kitabın birinci kısmında, organik maddelerin oluşturduğu tahrip ve zehrin itrahi konusu ele alınmıştır (Handanyan A. 1302/1885; s.5-20).

Kitabın ikinci kısmında, ametaller ve bunların asitleri ile madenler yer almaktadır (Handanyan A. 1302/1885; s. 21-145).

Üçüncü kısımda, gazlar ve etkileri, anestetik maddeler ve alkol ele alınmıştır (Handanyan A. 1302/1885; s.147-194).

Dördüncü kısımda, organik asitler, alkoloidler, hayvansal ve bitkisel içerikli zehirler gibi organik kimyayı ilgilendiren konular yer almaktadır (Handanyan A. 1302/1885; s. 195-245).

Beşinci kısımda, zehir araştırmalarında uygulanacak genel prosedüre yer verilmiştir (Handanyan A. 1302/1885; s. 246-250).

Altıncı kısımda, adlî tıp araştırmalarında mikroskobun kullanım alanları yer almaktadır. Bunların içinde kan, pas, şarap,meni, tükürük, beyin parçaları, dışkı gibi maddelerin oluşturduğu lekelerin incelenmesi bulunmaktadır (Handanyan A. 1302/1885; s. 251-330).

Yedinci kısımda ise medeni, ticari ve idareye ait olup bir haftadan fazla hapis, muvakkat sürgün, para cezası ya da memuriyetten çıkarma cezalarını gerektiren maddelerin ortaya çıkarılması yer almaktadır. Bu konuların içinde çeşitli un, tahıl ve bakliyata hatta süte ve kumaşlara hile karıştırma; ateşli silahların incelenmesi, elyazısı incelemeleri, paraya hile karıştırma ve eşkal belirleme bulunmaktadır ((Handanyan A. 1302/1885; s. 331-384).

4.4.3. MUALLİM MUAVINİ DR. İBRAHİM ŞEVKİ

Dr. Handanyan döneminde [Devlet Salnameleri'ne göre 1892 (D.S., 1309/1891; s. 261 ve D.S., 1310/1892; s. 269) yılında] muallim muavinliği yapan Dr. İbrahim Şevki

³ Kimya-yi Kanunî kitabının içeriğinin tam metni Osmanlıca olarak ve günümüz Türkçesi çevrilerek ekler kısmında verilmiştir (Ek 3 ve Ek 4).

Bey de Dr. Handanyan gibi Fransızca'dan Türkçe'ye bir adli tıp kitabı çevirmiştir. Eser, *Teaddiyat-ı Ahlâk, Teaddiyat-ı Hetk-i Irz ve Livata ve İbanetin Alâmet-i Cismaniyesi*⁴, adıyla 1298/1881 yılında basılmıştır (İbrahim Şevki 1298/1881). Kitabın baş sayfasında “Mütercimi Bimarhane Tabibi ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Tıbb-ı Kanunî Dersi Muallim Muavini Doktor Binbaşı El-Hac İbrahim Şevki” ifadesi yer almaktadır (Şekil 4.11). Kitabın ikinci sayfasında kitabın içeriğine ait kısa bir bilgi bulunmaktadır (İbrahim Şevki, 1298/1881; s. 2):

“Teaddiyat-ı Ahlâk, yani teaddi-i ırz, hetk-i ırz, livata ve ibanet şeniyyelerinin mürtekiplerine iraz ettikleri alâmet-i cismaniyeden bahs eder tıbb-ı kanunî kitabıdır. Müellifi Tardiyö⁵”

Bu kitap ile birlikte aynı dönem içinde cinsel suçlara ait Fransızca bir kitabın da Türkçe'ye kazandırıldığını görmekteyiz.

⁴ Ahlâka Tecavüz, Irza Tecavüz ve Eşcinselliğin Belirtileri

⁵ **Auguste Ambroise Tardieu** (10 Nisan 1818-12 Ocak 1879), Fransız tıp doktoru ve 19 yüzyılın en seçkin adli tıp uzmanı. Tardieu adli tıp ve özellikle toksikoloji alanında uzmandı. Adli toksikolojide bir otorite haline gelen *Étude médico-légale et clinique sur l'empoisonnement* (Zehirlenmelerde Adli Tıp ve Klinik Etütler) isimli kitabın yazarıdır. 23 yılı aşkın kariyerinde, özellikle birçok ünlü olayı da içeren 5238 adli vakada tıbbi uzman olarak görev almıştır. Kürtaj, boğulma, ası, delilik, zehirlenme, boğulma, sifiliz, dövme gibi konular hakkında bir düzineden fazla ciltte adli analizlerini yazmıştır. Buna ek olarak Tardieu, çocuk istismarı ile ilgili ilk tıbbi ya da bilimsel kitabı yazmıştır. Erkek ve kız çocukların fabrikalarda ve madenlerde korkunç çalışma şartları ile ilgili yayınları da mevcuttur. İlk olarak Tardieu tarafından açıklanan boğma ya da boğulma ile ölen bir yenidoğanda oluşan ekimozlar ve subplevral lekeler Tardieu ekimozu adıyla anılmaya başlanmıştır. Yine Tardieu'nün yazdığı *Étude Médico-Légale sur les Attentats aux Mœurs* (Cinsel İstismar Üzerine Adli Bir Çalışma) isimli eser çocuklara yönelik cinsel istismar üzerine yazılan ilk bilimsel kitaptır. Çünkü çocuklara yönelik cinsel taciz ağır ya da ölümlü sonuçlanan fiziksel yaralanmalara neden olmaktadır. Cinsel maksatla yapılan fiziksel saldırılar da cinsel suçların bir alt başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Tardieu, cinsel suçları ve yaralanan kurbanlarını tanımlamak için gündelik dili kullandı ve çocuklara yönelik cinsel istismarın tehlikeli bir biçimde yaygın olduğunu gördü. Kitabın 1878 baskısında, Fransız mahkemelerine yansıyan tüm tecavüz olaylarının %75'inin 16 yaş altı çocuklara yönelik olduğunu bunların da büyük bir kısmının 12 yaş altı kız çocukları olduğunu yazdı. Tardieu, araştırmalarının ve vardığı sonuçların mevcut inançlara ters ve ensest ile ilgili tabuları ihlal ettiği nedeniyle yasal otoriteler ve diğer klinisyenler tarafından fazlasıyla eleştirildi. 1860 yılında prestijli bir yayın olan *Annales d'hygiène publique et de médecine légale* (Halk Sağlığı ve Adli Tıp Dergisi) nde, *Étude médico-légale sur les sévices et mauvais traitements exercés sur des enfants* (Çocuklara Yönelik Kötü Muamele Üzerine Mediko-Legal Bir Çalışma) başlıklı bir makale yayımladı. Bu makalede mahkemede kendisinin bilirkişi olarak görev aldığı çocuklara yönelik 32 farklı olgudan bahsetti. Makalenin yayımlanmasından dokuz yıl sonra, 1879'da, makale sonraki yazınlarda refere edilmediği için Tardieu, makalesini yaralanmalar ile ilgili *Étude sur les Blessures* isimli kitabında kullandı. Çocuk istismarı ile ilgili olarak ilk klinik tanıyı koymasından dolayı, çocuk istismarı sendromları Tardieu sendromu olarak isimlendirilir.

(Kaynak: Auguste Ambroise Tardieu, http://en.wikipedia.org/wiki/Auguste_Ambroise_Tardieu, Son erişim tarihi 29.12.2010)

4.5. DR. ALİ RÜŞTÜ PAŞA DÖNEMİ ADLİ TIP

4.5.1. DR ALİ RÜŞTÜ PAŞA (1854-1913)

Tıbb-ı Kanuni Muallimi Ali Rüştü Paşa (Şekil 4.1) 1270/1854 yılı İstanbul'da, Vefa semtinde doğmuştur. Babası Şerif Ali oğlu Kolağası Halil İbrahim Efendi'dir. 1294/1877 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den mezun olmuştur. Aynı yıl muhacirin-i iskan komisyonu hekimliğine ve kolağası rütbesiyle Üsküdar Bab-ı Müşirî Hastanesi hekimi ve ek görev ile 16. Daire-i Belediye (Üsküdar) hekimliğine atanmışsa da aynı yıl Ermenek tabur tabipliğine gönderilmiştir. Daha sonra Üsküp, Priştine, Metroviç hastanelerinde, Kosova Vilâyeti Merkez Belediye Tababeti'nde çalışmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 58-60).

Ali Rüştü Paşa daha sonra Prizren, Yakova ve İpek cihetlerine gönderilmiştir. 1297/1880 senesinde tekrar İstanbul'a gelmiş ve Beylerbeyi Hastanesi tabipliğine verilmişse de aynı yıl Hicaz karantina tabip muavinliğine, 1299/1882 yılı Kuleli Hastanesi Ve Bab-ı Seraskerî Hastanesi, 1301/1884 senesinde Üsküdar Mutasarrıflığı Umur-u Zabıta-i Adliye tababetine ve Mabeyn-i Hümayun hekimliklerine atanmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 60).

1311/1893 senesinde sınavla tıbb-ı kanunî muallim muavinliğine vekaleten ertesi yıl da irade-i şahane ile Askeri ve Sivil Tıbbiyelere tıbb-ı kanunî muallimliğine asaleten atanmıştır. 1905'te mirliwa (tuğgeneral) olmuştur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 60).

1908'de Askeri ve Sivil Tıbbiyelere tıbb-ı kanunî muallimliği (adli tıp profesörü) görevine ek olarak yeni kurulan Morg Müdürlüğü'ne tayin olunmuştur. 1909 senesi Darülfünun ıslahatı sırasında kadro dışı bırakılmış ve Morg Müdürlüğü'ne asaleten tayin olunmuştur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 60).

Osmanlı Devlet Salnameleri'nden edinilen bilgilere göre Dr. Ali Rüştü Paşa 1896'da Muallim Muavini (Kaymakam), 1899 (D.S., 1314/1899; s. 237), 1900 (D.S., 1316/1900; s. 255), 1901 (D.S., 1317/1901; s. 272), 1902 (D.S., 1318/1902; s. 275) ve 1903 (D.S., 1319/1903; s. 302) yıllarında Tıbb-ı Kanunî Muallimi (Miralay), 1905 (D.S., 1321/1905; s. 343), 1906 (D.S., 1322/1906; s. 372), 1907 (D.S., 1322/1907; s. 368) ve 1908 (D.S., 1326/1910; s. 325) yıllarında Tıbb-ı Kanunî Muallimi (Mirliva)

olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda 1908 (D.S., 1326/1910; s. 325) yılında Morg İdaresi Müdürlüğü görevine getirilmiştir.

Ali Rüştü Paşa 1329/1913 senesinde vefat etmiştir.

4.5.2. DR. ALİ RÜŞTÜ PAŞA’NIN ESERLERİ

Tıbb-ı Kanunî ders notları iki fasikül halinde basılmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 60). Fakat Dr. Bahaettin Şakir, *Tıbb-ı Kanunî Dersleri* kitabının önsözünde hocası olan Ali Rüştü Paşa’nın klasik bir tıbb-ı kanunî kitabının ve feth-i meyyit konulu önemli bir eser hazırladığını dile getirmektedir⁶. Ne yazık ki bu notlar İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Kütüphanesi’nde ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde bulunamamıştır.

⁶ Bkz. Bölüm 4.6.2.1

4.6. DR. BAHAETTİN ŞAKİR DÖNEMİ ADLİ TIP

4.6.1. DR. BAHAETTİN ŞAKİR (1870-1922)

Mehmet Bahaettin Şakir (Şekil 4.1), tüccar Abdullah Efendi'nin oğludur. 1870 yılında Bulgaristan'ın İslimiye Kasabası'nda doğmuştur. Daha sonra ailesiyle İstanbul'a taşınmıştır. Bahaettin Şakir Bey, 1896'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhane'den tabip yüzbaşı olarak mezun olmuştur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 62).

1900 senesinde müsabaka imtihanıyla Askerî Tıbbiye'ye tıbb-ı kanuni muallim muavini olarak tayin edilmiş ve bu görevine ek olarak ertesi sene Şehzade Yusuf İzzettin Efendi'nin özel hekimi olmuştur. Ancak devrimci düşünceleri nedeniyle İstanbul'dan uzaklaştırılması gerektiğine karar verilmiş ve 1903 senesinde Erzurum'da bulunan IV. Ordu tabipliğine atanmıştır. Fakat bu görevine gitmeyerek yurt dışına kaçıp Paris'e yerleşmiştir. Bir ara gizli olarak İstanbul'a gelip gizli olarak gelip İttihat ve Terakki Partisi'ne yazılmıştır. 1905'te Mısır üzerinden tekrar Fransa'ya geçmiştir. Paris'te Prof. Thoinaut ve Brouardel'in yanlarında adlî tıp ve psikiyatri üzerine uzmanlık yapmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 62).

II. Meşrutiyet'ten sonra İstanbul'a dönerek Askerî Tıbbiye'deki adlî tıp muallim muavinliği görevine ve Yusuf İzzettin Efendi'nin özel hekimliği görevine yeniden başlamıştır. 1909'da Askerî ve Mülkî Tıbbiyelerin birleştirilmesiyle oluşan İstanbul Tıp Fakültesi'nden Dr. Ali Rüştü Paşa kadro dışı bırakılınca yerine Dr. Bahaettin Şakir müderris olmuştur. Hatta 1910'da Tıp Fakültesi İkinci Reisliğine seçilmiştir. 1912'de Balkan Savaşı'nda Edirne Hastanesi Başhekimisi olarak çalışmıştır. Şehir Bulgarlar tarafında işgal edilince esir olmuşsa da bir süre sonra bırakılmıştır. 1913'te Ali Rüştü Paşa'nın vefatı ile açıkta kalan Morg Müdürlüğü'ne de ek görev olarak atanmıştır. Aynı yıl Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesine bağlı olarak kurulan Tababet-i Adliye Müdürlüğü'ne ve Tababet-i Adliye Encümeni Reisliği'ne getirilmiştir. Ancak 1917'de yeniden örgütlenen Tıbb-ı Adlî Müessesesi ve Meclisi Müdür ve Reisliğine Dr. Veliyettin Tahsin getirilmiş ve Bahaettin Şakir sadece tıp fakültesi tıbb-ı adli müderrisi olarak kalmıştır. Müderris Dr. Bahaettin Şakir aynı zamanda İttihat ve Terakki Partisi Merkez-i Umumî Üyesi olduğundan mütarekeden sonra 1919'da partinin diğer ileri gelenleri gibi Türkiye'den ayrılmak zorunda kalmıştır. 1922'de Berlin'de bir cinayete kurban gitmiştir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 62).

Dr. Bahaettin Şakir'in ölümü üzerine Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası'nda aşağıdaki yazı çıkmıştır (Merhum Bahattin Şakir, 1338/1922):

“Fakülte tıbb-ı kanunî müderris-i sâbıkı Bahaeddin Şakir Bey'in Berlin'de vuku bulan şehadeti memleketimiz tababet âleminde pek ziyade teessürü mucip olmuştur.

Mektepten neş'etini müteakip 316 senesi nihayetinde bilmüsabaka tıbb-ı kanunî muallim muavinliğine ve 317 senesi ibtidasında Yusuf İzettin Efendi merhumun hususi tabipliğine tayin edilmiş olan merhum aynı sene nihayetinde menfiyen Erzurum'a memur edilmiştir. Buradan Avrupa'ya giderek Paris'te bulunduğu esnâda bilhassa Profesör Brouardel ve Toinaut'un nezdlerinde çalışarak Tıbb-ı Kanunî ve Seririyat-ı Ruhîye Enstitüsünü de bilikmal icazetname almıştır.

324 inkılâbı üzerine vatana avdet eden merhum, fakülte teşkilatı sırasında hocası merhum Ali Rüştü Paşa'nın morg müdürlüğüne tayini üzerine, intihâb edildiği tıbb-ı kanunî müderrisliğine mütarekeye kadar ifâ-i tedrisat ile birçok talebe yetiştirmiştir. Şehadetiyle terk eylediği büyüğü on yaşında iki oğluyla haremine arz-ı ta'ziyet ederken ziyâ'ından mütevellit umumî teessürata iştirâk eylediğimizi beyan ederiz.”

4.6.2. DR. BHAETTİN ŞAKİR BEY'İN ESERLERİ

4.6.2.1. Tıbb-ı Kanunî Dersleri

Bahaettin Şakir'in Tıbb-ı Kanunî Dersleri isimli eserinin dokuz fasikülden oluştuğunu B. Şehsuvaroğlu ve C. Özen yazmış olsa da (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 63) tez araştırmaları sırasında bu ders notlarının beş fasikülüne ulaşılabilmektedir. Beyazıd Devlet Kütüphanesi'nde de ders notlarının beş fasikülü bulunmaktadır. Birinci ve ikinci fasiküller 1326/1910 yılında, diğer fasiküller 1327/1911 yılında basılmıştır.

Bahaettin Şakir üçüncü fasikülün önsözünde şu ifadelere yer vermiştir (Bahattin Şakir, 1327/1911; s. 1) (Şekil 4.13):

“Muhterem Talebe Efendilere,

Tıbb-ı Kanunî dersleri notlarını izhar buyrulan arzuya tevfiken tab ettiriyorum. Bu vesile ile tedrisat programımız hakkında birkaç söz söylemek isterim.

Malumunuz olduğu üzere tababet-i adliye fenn-i celil-i tıbbın ihâta ettiği ulum ve fününun kavanin-i mevzuâya tatbikidir. Binaenaleyh hususat-ı fenniye, aksam-ı hukukiyeyi ihtiva eyler vasi bir fenn-i mahsustur.

Notların cihet-i fenniyesi üstad-ı muhteremim Brovarel'in Paris Tıp Fakültesi'ndeki derslerinden iktibas olunmuştur. Tatbikat-ı kanuniyesi ise mesleğimizde tababet-i adliye tedrisatının inşasını vaz buyuran Muallim-i Muhteremimiz Ali Rüştü Paşa'nın notlarından aynen alınmış ve Hukuk-u Cezaiye Muallimlerinden İstanbul Mebuslarından Kirkor Zohrab⁷ Efendi'nin nezaret-i sahihlerinden geçerek kesb-i katiyyet eylemiştir. Şu hususundaki muavenetlerinden dolayı mebus-u muhtereme arz-ı teşekküre mecbur ve muallimim Rüştü Paşa Hazretleri'ne de bütün bidaâ ve mesleğe ait şevk ve hevesi medyunum. Kendilerinin klasik bir tıbb-ı kanunî kitabı ve feth-i meyyite ait mühim bir eser ihzarıyla meşgul olduklarını ayrıca tebşir eylerim.

Notlara Lyon Fakültesi muallimlerinden Lakandsanyi (Lacassagne⁸)'nin eserinden ve rahle-i tedrislerinde bulunduğum Tuanu (Thoinaut), Desküs (?), Öjiye (?),

⁷ **Krikor Zohrab**, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda 3 dönem İstanbul mebusluğu yapmış, Ermeni asıllı Osmanlı siyâsetçisi, hukukçusu ve yazardır. İlkokula, 1867'de semtin Makruhyan Ermeni Okulu'nda başladı. 1870 yılında babasının ölümü ve annesinin tekrar evlenmesiyle taşındıkları Ortaköy'de, Tarkmançats Ermeni Okulu'na devam etti. 1873 yılında, Tarkmançats Okulu kapanınca, müdürlüğünü yazar Dr. Hovsep Şişmanyan'ın (Dzerents) yaptığı Katolik Lusaroviçyan Okulu'na geçti. 1876 yılında Galatasaray Mekteb-i Sultani'sinin Mühendislik Enstitüsüne girdi. İlk yazıları Lrakir'de [Gazete] 1878'de yayımlandı. 1879 yılında Ingenieur des Ponts et Chaussées [inşaat mühendisi] diploması alarak mezun oldu. 1880'de üvey babası avukat Avedis Yordamyân'ın bürosunda ona yardım etmeye başladı ve Galatasaray Sultanisi Hukuk Bölümü'ne kaydoldu. 1881'de Darülfünun'un yeni açılan Mekteb-i Hukuk'una geçerek üç yıllık eğitimini 1883'te tamamladı. "Hukuk-u Ceza Müruru Kanunu" konulu ilk mesleki çalışması yayımlandı.

1884 yılında Edirne'ye gidip vilayet nezdindeki özel kurul önünde verdiği sınavla "birinci sınıf avukat" diplomasını aldı. Arpiar Arpiaryan'dan ve realizm akımından etkilendi; eğitici, halkı bilinçlendirici yazılar yazmaya yöneldi.

1885 yılında Klara Yazıcıyan'la evlendi.

Avukatlığı engellendiği ve rejimle de barışık olmadığı için 1908'de Fransa'ya gitti. Ardından, II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte İstanbul'a döndü. Avukatlığın yanı sıra Darülfünun'da Ceza Hukuku müderrisliği de yaptı, Ceza Kanunu'nda değişiklik yapacak komitede yer aldı. Bir sebeple Marcel Leart takma adını kullanarak, Osmanlı Devleti'ndeki Ermeni nüfusun miktarları hakkında tezler ileri süren bir çalışma hazırladı.

1909 yılında Azadamard'da [Özgürlük Mücadelesi] yazmaya başladı. Eçer Uğevori mı Orakren [Bir Yolcunun Güncesinden Sayfalar] başlığı altında Avrupa gezi notlarını tefrika etti. Osmanlı Hürriyet ve Teavün-ü Milli Cemiyeti'ne üye oldu. Prens Sabahattin'in Ahrar Fırkası paralelinde, liberal fikirleri ve etnik gruplar arasında eşitliği savundu. Önce Ermeni cemaat meclisine üye seçildi, sonra üç kez seçim kazanarak yedi yıl üyeliğini sürdürdüğü Osmanlı Meclisi Mebusan'ında İstanbul mebusluğu yaptı. Milletler arasında dost ve kardeşçe ilişkilerin ve toplumsal eşitliğin kökleşmesi anlayışına bağlılığıyla, bu yönde düzenlemeler yapılmasına çalıştı. Doğu vilayetlerinde can ve mal güvenliğini sağlayacak reformların önemini savundu. Güçlü bir donanma kurulması, gayrimüslimlerin de askere alınması, "gayrimeşru çocuk" kavramının terk edilmesi, kadınlar lehine yasal değişiklikler yapılması yönünde ve daha birçok konuda etkili Meclis konuşmalarıyla tanındı. Genellikle İttihat ve Terakki ile aynı paralelde oy kullandı. 1909 Adana olayları, Türk-Ermeni ilişkileri konularında dikkatle incelenmesi gereken konuşma, tutum ve raporları bulunmaktadır.

14 Mayıs 1915'te İttihat ve Terakki Hükümeti'nce çıkarılan Tehcir Kanunu uygulaması sonucu, bir gece tutuklanıp (21 Mayıs 1915) Adana'ya sürgüne gönderildi.

(Kaynak: Krikor Zohrab, http://tr.wikipedia.org/wiki/Krikor_Zohrab, son erişim tarihi 29.12.2010)

⁸ **Alexandre Lacassagne** (17 Ağustos 1843-24 Eylül 1924). Fransız doktor ve kriminolojist. Kriminolojide Lacassagne Okulu'nun kurucusudur. Bu okul Lyon'dan temel almış ve 1885'ten 1914'e kadar etkisini sürdürmüştür. Alexandre Lacassagne, Strazburg'ta askeri okulu bitirdi ve Paris'te Val-de Grâce Askeri Hastanesi'nde bir süre çalıştı. Daha sonra Lyon Fakültesi'nde Adli Tıp Kürsüsü'ne geçti ve Archives de l'Anthropologie Criminelle yayımını çıkarmaya başladı. Asistanları arasında ünlü adli bilimci Edmund Locard (1877-1966) da vardı.

Viber (Vibert), Baltazar (Balthazard), Jufruva (?), Dupare gibi essatizenin takrir ve asarından birçok mübahis ilave edilmiştir.

Tedrisat sırf nazarî bir usul-u takipten ziyade, tercihen konferans tarzında vuku bulduğundan klasik kitaplarda mevcut taksimat ve silsile-i mübahesata fart-ı riayet hususları bu notlarda bittabi mevcut olamaz.

Meşâgil ve gavail-i fevkalade arasında deruhde ettiğim hususat-ı talimiye naksatından mütevellit kusurların affını istirham eder ve talebem efendilere aramızdaki farkın kademeli bir taleb-i ilim olmaktan gayri bir şey olmadığını bilirim.

İleride tashih ve ikmal ile bir eser haline konacak şu notlar, sırf sizlerin meyil ve rağbeti, etibba-i askeriyeden Burhaneddin Mümtaz Efendi'nin de ikdam ve gayretiyle meydana geldiğini itiraf ve teşekkür eyler, üçüncü fasikülün avn-ı Hakla tab'ına muvaffak olunup tıbb-ı kanunînin mübahis-i sairesini ihtiva eyleyecek diğer fasiküllerin dahî an-karib intişar eyleyeceğini beyan ederim.”

Birinci fasikül, “Teadiyat-ı Sıhhat ve Hayattan İhtinakat (Asfiksiyalar)” başlığını taşımaktadır ve Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası'nda basılmıştır, 194 sayfadır.

İkinci fasikül, Teadiyat-ı Sıhhat ve Hayattan Cüruh⁹, Harakat¹⁰, Tesir-i Bürudet¹¹, İsbet-i Saika, Tesir-i Elektrikeyet konularını içermektedir ve bu fasikül de Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası'nda basılmıştır, 186 sayfadır.

Üçüncü fasikül, Mevt¹² başlıklıdır ve İstanbul Şura-yı Ümmet Matbaası'nda basılmıştır, 218 sayfadır (Şekil 4.12).

Dördüncü fasikül, İtlaf-ı Mevlud¹³ konusundadır ve bu fasikül de İstanbul Şura-yı Ümmet Matbaası'nda basılmıştır, 119 sayfadır (Şekil 4.14).

Lacassagne, tıbbi karar verme ve kriminal antropolojinin de kurucusudur. Toksikoloji alanında bir uzmandı ve kan lekelerinin analizi ve mermi izlerinin silahlar arasındaki ilişkisini inceleme alanlarında da öncüydü. Sosyoloji ve psikoloji alanlarına da ilgi duyuyordu. Kişilerin suça eğilimlerinde biyolojik özelliklerinin ve sosyal çevrelerinin önemli olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle suça yaklaşımı biyolojik ve sosyal faktörlerin bileşimini içeriyordu. Başkan Sadi Carnot suikastının aydınlatılmasında ve ilk Fransız seri katillerinden olan Joseph Vacher'in yakalanmasında gösterdiği çabalarla ünlenmiştir.

(Kaynak: Alexandre Lacassagne, http://en.wikipedia.org/wiki/Alexandre_Lacassagne, Son erişim tarihi 21.12.2010)

⁹ Yaralar

¹⁰ Yanıklar

¹¹ Soğuşun etkisi

¹² Ölüm

¹³ Çocuk öldürme (İnfatisit)

Beşinci fasikül ise Teadiyat-ı Tenasüliyeden Iskat-ı Cenin¹⁴ konusundadır ve Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası'nda basılmıştır, 94 sayfadır.

4.6.2.2. Tababet-i Adliye Rehberi

Dr. Bahaettin Şakir ve Dr. Vasfi, *Tababet-i Adliye Rehberi*'nin giriş sayfasında şu ifadeler yer vermiştir (Şekil 4.15 ve Şekil 4.16):

“Taşraya Memur Meslekdaşlarımıza,

Sizler için neşr eylediğimiz bu kitabın Fransızca aslı, Lyon Darülfünunu Tıbb-ı Kanunî muallim-i fahrîsi Lakassani ile Paris Fakültesi Tıbb-ı Kanunî muallimi hocamız Thoinaut'nun eseridir.

Bu iki üstad tevhid-i mesaî eyleyerek kendilerinden evvel gelen bir Tıbb-ı Kanunî kutbunun, Şussiyе'nin öteden beri izhar eylediği bir temenniyi ifa eylemek istemişlerdir.

Şussiyе tababet-i adliyeyi teşkil eden ihtibarların daima muayyen ve hatta resmî usullere tâbî olması taraftarı idi. Almanya ve Avusturya gibi memalikte olduğu gibi memleketimizde de tababet-i adliye mesleğinin tesis ve bu mesleğe ait resmî usullerin ve daî pek ziyade şayan-ı temennidir. Ancak her taraftan sarf ve ibraz edilecek gayret ve hüsn-ü niyete rağmen bunların ve daî ve tesisi zamana mütevakkıftır.

Buna intizaran bugünün ihtiyacını def' etmek ve bilhassa vezaif-i mütenevvianız arasında ifa etmekte bulunduğunuz tababet-i adliye ihtibarlarına dair yazacağınız raporlarda unutmanız katiyyen haiz olmayan nukatı hatırlatmak maksadıyla şu muhtırayı neşr ediyoruz. Eğer maksat hasıl olur ise bundan kendimize bir hassa-i memnuniyet tefrik edeceğimiz tabiidir.”

Tababet-i Adliye Rehberi içerik olarak iki bölüme ayrılmıştır. İlk kısım “Tababet-i İlmiye”, ikinci kısım “Tababet-i Adliye” başlıklıdır (Ersoy N. ve ark., 2001; s. 135). Birinci kısımda ülkemizdeki tıp uygulamalarına ait düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun içinde hekim nasıl olmalıdır, kimler tıp ile ilgilenir, yurt dışında tıp eğitimi alanların ülkemizde hekimlik yapabilmeleri için ne yapmaları gerekir gibi soruların üzerinde durulmuştur (Ersoy N. ve ark., 2001; s. 135). Bunun ardından

¹⁴ Çocuk düşürme (Abortus)

Tababet-i Belediye Nizamnamesi ve konularla ilgili Ceza Kanunu maddeleri açıklanmaktadır (Ersoy N. ve ark., 2001; s. 135).

4.6.2.3. Tıbb-ı Kanunî (Birinci Kitap)

1918 senesinde yayımlanan ve Kader Matbaası'nda basılan bu eser mevt, meyyit ve ani mevtler konularını içermektedir (Şekil 4.17).

4.6.2.4. Tıbb-ı Kanunî (İkinci Kitap)

Yine 1918 senesinde yayımlanan ve Kader Matbaası'nda basılan bu eser ise bilhassa cüruh yani özellikle yaralar konusundadır (Şekil 4.18).

4.7. DR. VASFİ BEY DÖNEMİ ADLİ TIP

4.7.1. DR. VASFİ BEY (1884-1924)

Vasfi Bey (Şekil 4.1, Şekil 4.2 ve Şekil 4.3), 1300/1884 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Tabip Kolağası-Önyüzbaşı Emin İbrahim Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini Numune-i Terakki Mektebi'nde tamamlamış ve 1314/1899'da sınavla Kadırga'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'ye girmiş ve 1905'te birincilikle mezun olmuştur. 1908 senesinde Avrupa'ya öğrenci göndermek için açılan sınavı kazanarak Paris Tıp Fakültesi Adlî Tıp Enstitüsü'ne gönderilmiştir. Prof. Thoinot'un yanında uzmanlık yaparak 1911'de memlekete geri dönmüştür (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 64). 1912'de sınavla tıbb-ı kanunî müderris muavinliğine atanmıştır. 18 Mart 1916 tarihinde daha önce Tababet-i Adliye Müdür Muavini olan Dr. Vasfi, bu kurumun müdürlüğüne getirilmiştir. Tababet-i Adliye Müdür Muavini Vasfi Bey'in Adli Tıp Kurumu Müdüriyeti'ne tayin edildiğine dair 18 Mart 1919 tarihli bir arşiv belgesi bulunmaktadır [(Belgelerle Adlî Tıp, 2010; s. 98), (Şekil 4.20)]. 1919'da yurtdışına çıkan Dr. Bahaettin Şakir'in yerine müderrisler meclisince yerine müderris seçilmiştir. Vasfi Bey aynı yıl Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Teşkilatı Tababet-i Adliye Şubesi Müdürlüğü'ne ve Meclisi Reislîği'ne de ek görev olarak atanmıştır. Vasfi Bey'in Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiyesi Teşkilatı Tababet-i Adliye Şubesi Müdürlüğü'ne atandığına dair 7 Ekim 1919 tarihli bir arşiv belgesi bulunmaktadır [(Belgelerle Adlî Tıp, 2010; s. 108), (Şekil 4.21)]. 18 Eylül 1923'ten 23 Haziran 1924 tarihine kadar Tıp Fakültesi Dekanlığı da yapmıştır. 1924'te vefat etmiştir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 64).

Dr. Vasfi Bey'in ölümü üzerine, Dr. Neşet Ömer Akalın, Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası'a aşağıdaki yazıyı yazmıştır (Akalın N.Ö., 1340/1924):

“Vasfi'nin aramızdan hiç muhtemel olmayan bir zamanda ufûlü, Tıp Fakültesi'nde, tıp tababetinde ve adliyemizde ne büyük bir boşluk bıraktı. Vasfi'nin ebedi ziyâi ile Tıp Fakültesi en mühim, en cevval ve en muktedir erkânından birini, adlî tababetimiz hukukî müessesini, insanlar da mükemmel bir insanı kaybettiler.

Bu samimi arkadaşımı kaybetmekle duyduğum elem, bütün kendisini tanıyan meslektaşlarında, daha doğrusu Türk tababetinde azîm ve elîm bir akis hâsıl etti. Vasfi, Avrupa'da tekemmül etmiş, hocalarına kabiliyetini tanıttırılmış ve arkadaşları arasında vüs'at-i malumat ve selamet-i beyan ve dürüstî-i muhakeme ile temeyyüz etmiştir.

Vasfi istikâmet, mahvîyet, hüsn-ü niyet ve zekâsıyla pek çabuk tebarüz etmiş ve genç yaşında Tıp Fakültesi riyasetini ihraz etmişti.

1884'te İstanbul'da tevellüd eden Vasfi, ibtidaî-i tâli tahsilini Numune-i Terakki Mektebi'nde ikmâl ederek 1899'da Kadırga'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'ye dahil olmuş ve 1905'te birincilikle tabip ruusu olarak 1908'de hükümet tarafında açılan müsabaka imtihanında ihraz-ı muvaffakiyetle tıbb-ı adlî tahsili için Paris Tıp Fakültesi'ne i'zam edilmiş ve tıbb-ı adlî müessesesinden 1911'de mezuniyet ruusu olarak vatanına avdet etmiştir. Bir sene sonra açılan tıbb-ı kanunî dersi müderris muavinliğine müsabaka imtihanı ile tayin edilmiştir.

Vasfi dersleriyle, hocasıyla beraber neşrettiği asârıyla pek çabuk temeyyüz etmiş ve kürsü inhilâl edince 1919'da meclis-i müderrisinin azim ekseriyetiyle tıbb-ı kanunî müderrisliğine intihab edilmiştir.

Vasfi'nin bu ateş-i zekânın, bu timsal-i sa'yin faaliyeti iki sahada tecellî etmiştir: tıbb-ı kanunî dersi, tıbb-ı adlî müessesesi. Vasfi belîğ, sanatkâr, mükemmel bir hoca idi. Ne kadar yazık ki ölüm bu genç üstadı eserini itmâm etmeden aldı götürdü. Vasfi yaşamalıydı. Üstattan müstakbel tababet-i adliyemiz neler me'mul ediyor idi. Vasfi Avrupa'da tahsil zamanında bile zekâsını üstadı (Thoinaut)ya bile takdir ettirmeye muvaffak olmuş ve mesâîsiyle garb müdevvenat-ı tıbbiyesinde ismini zikrettirmişti.

Vasfi tıbb-ı adlî müessesesini tababet-i adliyenin muhakeme-i temyizi hâline getirmeye çalıştı. Enstitünün Türkiye'ye adliye tabipleri yetiştirmesini temin için bu sene ayrılan altı genç tabibin tahsil ve terbiyesini bizzat deruhte etmişti. Üstadın en büyük emeli tababet-i adliyeyi kâmil bir ihtisas haline koymaktı, temenni ederim ki: ahlafı yarım kalan bu eseri tamamlasınlar.

Vasfi tababet-i rûhîyede de tam bir behre sahibi idi. Üstat kadar mesleğine sadık kalmış samimi, vefakar bir hocaya az tesadüf olunur. Elhâsıl Vasfi Türk tababetinin mabihil-iftiharı olan bir âlimdi. Tıp Fakültesi bir rüknünü daha kaybetti. Vasfi aramızdan gitti, fakat gönüllerimizde yaşamaktadır, ve ilelebed yaşayacaktır.

Genç yaşta tarihe karışan üstadın elemdîde ailesine, arkadaşlarına ve samimî dostlarına beyan-ı taziyeti bir vecibe bilirim.”

4.7.2. DR. VASFİ BEY'İN ESERLERİ

4.7.2.1. Dr. Vasfi Bey'in Dr. Bahaettin Şakir ile birlikte hazırladıkları eserler:

Tababet-i Adliye Rehberi¹⁵

Tıbb-ı Kanunî (Birinci Kitap)¹⁶

Tıbb-ı Kanunî (İkinci Kitap)¹⁷

4.7.2.2. Dr. Vasfi Bey'in kendisinin telif ettiği eser:

Dr. Vasfi'nin tek başına hazırladığı eser ise *Tıbb-ı Kanunî (İkinci Cilt)* adıyla yayımlanmıştır. Eser teaddiyat-ı ahlâk, haml, vilâde, ıskat-ı cenin, itlâf-ı mevlud, başlıca tesemmümat, mübahese-i hüviyet ve laboratuvar işleri kısımlarını içermektedir (Şekil 4.19).

¹⁵ Bkz. Bölüm 4.6.2.2

¹⁶ Bkz. Bölüm 4.6.2.3

¹⁷ Bkz. Bölüm 4.6.2.4

4.8. DR HALİT NACİ TEKİN DÖNEMİ ADLİ TIP

4.8.1. DR. HALİT NACİ TEKİN (1881-1947)

İstanbul'da 1881 yılında Vaniköy'de doğmuştur. Orman müfettişi Abdülmecit Bey'in oğludur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 66). İlk ve orta tahsilini hususi bir şekilde, lise tahsilini Vefa İdadisi'nde tamamladıktan sonra, 1906 senesinde Tıp Fakültesi'nden diploma almıştır. Mektepten çıktıktan sonra, Muğla'da serbest hekimlik yapmıştır. O zamana kadar içinde bulunduğu siyasi hayat ve ittihat ve terakki hizmetinden çekilerek Tıp Fakültesi hariciye asistanlığına tayin olunmakla meslek hayatına girmiştir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 66). Esasen daha mektebin dördüncü sınıfında iken siyasi bir mesele dolayısıyla Dr. Adnan Adıvar, Şair Eşref ve bazı edebiyat müntesipleri ve arkadaşları ile birlikte tutuklanmış ve dört ay hapis hayatı sürmüştür. 1909'da Patolojik Anatomi asistanlığına geçerek İstanbul Adli Tıp işlerinde çalışmak üzere açılan müsabaka sonunda da İstanbul Polis Müdürlüğü hekimliğine atanmış ve 1913'te başhekim olmuştur. 1916'da Sıhhiye Umum Müdürlüğü Adli Tababet Şubesi Müdür Muavinliğine atanmıştır (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası). 1917'de teşkilatın Adliye Nazırlığı'na bağlanması dolayısıyla Adliye Nezareti Adli Tıp Meclisi üyeliği ile birlikte Adli Tıp Müessesesi Müdür Muavinliği'ne atanmıştır. Ankara Hükümeti, İstanbul'u ele geçirdikten sonra İstanbul Polis Hekimliği ve Adli Tıp Teşkilatı'nı düzenlemek üzere tekrar (müderris muavinliğinden ayrılmamak koşuluyla) polis başhekimliğine getirilmiştir. 1925'te polis başhekimliğinden ayrılarak Adalet Bakanlığı Adli Tıp Müessesesi Müdürlüğüne ve Meclis Başkanlığına atanan Dr. Halit Tekin, 1926'da müderris muavinliğinden istifa ederek ayrılmış yeni teşkilat kanunu gereğince Adli Meclis Bakanlığı ile birlikte müessesenin Umum Müdürlüğüne getirilmiştir. Bu vazifedeyken hayata gözlerini kapamıştır (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

Dr. Halit Tekin, Ali Tıp Teşkilatı kanunu layihası hazırlamak üzere Adliye Nazırlığınca teşkil edilen komisyona ve bu komisyonca hazırlanan tasarımın yeni baştan Cumhuriyet Adalet Banklığınca incelenmesi için oluşturulan komisyona üye olarak girmiştir. Aynı zamanda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca Sağlık Müdürlerinin ve hükümet tabiplerinin tekâmülleri için teşkil edilen kurallara adli tıp profesörlüğü yapmıştır (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

18 Şubat 1322, Mekteb-i Tıbbiye’de mezuniyet, Mektep No: 804,

1 Mart 1325, Tıp Fakültesi Hariciye Seririyatı asistanlığı,

1 Kasım 1325, Patolojik Anatomi asistanlığı,

28 Kasım 1326, İstanbul Polis Müdüriyeti Umum Tabipliği,

21 Aralık 1329, Polis Müdüriyeti Umumi Baştabipliği,

3 Mart 1322, Sıhhiye Müdüriyeti Umumisi, Tababet-i Adliye Şubesi Müdür Muavinliği görevlerine getirilmiştir (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

9 Aralık 1338, İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Müderris Muavinliğine sınavda başarı kazanarak atandı (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

11 Nisan 1339, İstanbul Polis Müdüriyeti Başhekimi, 24 Mart 1341 (1925), Tıbb-i Adli Müessesesi Umum Müdürlüğü ve Meclisi Reisliği görevlerine atanmıştır (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

13 Nisan 1926’da İstanbul Tıp Fakültesi Müderris Muavinliği görevinden istifa ile ayrılmış ve yalnız Adli Tıp Müessesesi Umum Müdürlüğü ve Meclisi Reisliği görevine devam etmiştir (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

22 Haziran 1947’de vefat etmiştir (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası).

4.8.2. DR. HALİT NACİ TEKİN’İN ESERLERİ

Dr. Halit Tekin’in Tıbb-i Kanuni’ye ait (Cüruh ve Katl-i Velid) ve adli tabiplere rehber olmak üzere hazırlanan iki kıymetli eseri vardır. Bunlardan (Cüruh) eseri,

merhum müderris ve eski müessese müdürü Dr. Vasfi Bey ile birlikte yazmıştır (İ.T.F.T.E.A., Halit Naci Tekin Dosyası). Dr. Halit Naci Tekin'in söz konusu eserine İstanbul Üniversitesi İstanbul ve Cerrahpaşa Tıp Fakülteleri Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Kütüphaneleri'nde ve Bayezıt Devlet Kütüphanesi'nde rastlanamamıştır.

4.9. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ DÖNEMİ ADLİ TIP

4.9.1. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ (1875-1952)

İstanbul'da 1291/1875 yılında doğmuştur. Babası Müşir Akif Paşa'dır. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 1891'de Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye girmiş ve 1897'de tabip yüzbaşı rütbesiyle birincilikle mezun olmuştur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 68). Mezuniyet derecesinden dolayı seririyat-ı viladiyeye tayin edilerek Dr. Besim Ömer Paşa'nın kadın-doğum kliniğinde asistanlık hatta müderris muavinliği yapmıştır. 1901'de sol kolağası, 1904'te sağ kolağası rütbelerine getirilmiştir (Yıldırım N. 2008; s. 2003). Fakat asıl adlî tıp üzerine çalışmış ve 1903'te açılan müsabaka imtihanını kazanarak Bahaettin Şakir Bey yerine tıbb-ı kanunî muallim muavini (doçent) olmuştur. 1906'da binbaşı rütbesine getirilmiştir (Yıldırım N. 2008; s. 2003). Dr. Ethem Akif, Mekteb-i Tıbbiye'de adlî tıp hocalığının yanında tıp tarihi ve deontoloji derslerini de okutmuştur (Yıldırım N. 2008; s. 2002). Bir süre Müderris Dr. Ali Rüştü Paşa'nın yanında adlî tıp pratiklerini yaptırmıştır. Saray hekimi olduğu için II. Meşrutiyet ile görevden alınmış, 1909'da Şam Tıbbiyesi'ne muallim olarak atanmış ve dört yıl sonra da okul müdürlüğüne getirilmiştir. Şam Tıbbiyesi'nde de hem adlî tıp hem de tıp tarihi ve deontoloji dersleri vermiştir (Yıldırım N. 2008; s. 2004). Ayrıca Fransızlar tarafından kurulan Beyrut Tıbbiyesi'nde de adlî tıp okutmuştur (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 69). Daha sonra Balkan ve I. Dünya Savaşları'na katılmıştır. 1918'de Suriye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılması üzerine İstanbul'a dönen Dr. Ethem Akif Bey 1919'da Adlî Tıp Müessesesi Morg Müdürlüğü'ne atanmıştır. Açık olan Morg Müdiriye'tine Beyrut Tıbbiye Mektebi Müdürü ve Adlî Tıp Hocası Akif Bey'in atandığına dair 27 Kasım 1919 tarihli bir padişah emri bulunmaktadır [(Belgelerle Adlî Tıp. 2010; s. 109), (Şekil 4.22)]. 1921'de İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi tıbb-ı adlî ders muallimliğine getirilmiştir. 1924'te müderris ünvanı almıştır. Bu arada ek görev olarak Hukuk Fakültesi sekreterliği de yapmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 70). 1926'da İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi tıbb-ı kanunî dersi müderrisliğine getirilmiştir. 1933 senesinde üniversite reformu sırasında emekliye ayrılmıştır (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 70). Daha sonra 1946 yılına kadar Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Umum Müdürlüğü Başhekimliği görevinde bulunmuştur (Koç S. ve ark., 2005; s. 21). Dr. Ethem Akif Bey 25 Mart 1952 tarihinde Eskişehir'de vefat etmiştir.

4.9.2. DR. ETHEM AKİF BATTALGAZİ'NİN ESERLERİ

Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin 1928 yılında İstanbul'da basılmış Tıbb-ı Adlî Dersleri isimli bir eseri bulunmaktadır. Eserin baş sayfasında "Tıp ve Hukuk Fakülteleri Tıbb-ı Adlî Müderrisi Doktor Ethem Akif" ibaresi bulunmaktadır. Eserin içeriği, Dr. Ethem Akif Bey'in verdiği derslerin başlıklarıyla paraleldir. Kitabın ilk basım tarihi olarak 1912 yılı gösterilmektedir. İkinci basımı 1922 yılında yapılmıştır (Koç S. ve ark. 2005; s. 21). Elimizde bulunan nüshanın basım tarihi ise 1927'dir (Şekil 4.23).

4.10. TÜRKİYE’DE 1846-1933 YILLARI ARASINDA ADLİ TIP EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Türkiye’de adlî tıp eğitiminin resmi başlangıç yılını 1846 olarak göstersek de 1841 yılında Dr. Bernard’ın girişimiyle anatomi eğitiminde kadavra kullanım izninin çıkması adlî tıp eğitimi bakımından da atılan önemli bir adım sayılabilir. Doğal olarak diseksiyonların eğitim amacıyla mı yoksa adlî amaçla mı yapıldıkları tam olarak bilinmemekle birlikte post mortem incelemeler açısından başlangıç teşkil etmesi nedeniyle önemlidir.

1846 yılında tıbb-ı kanunî adıyla tıbbiye öğrencilerine verilmeye başlanan adlî tıp dersinin ilk hocasının Dr. Serope Viçenyan (Serviçen) olduğu görülmektedir. Dr. Serviçen 1846-1878 yılları arasında uzun bir dönem bu görevi sürdürmüştür. Fakat Dr. Serviçen’in yazın hayatına bakıldığında adlî tıp ile ilgili günümüze ulaşan bir eser şu zamana kadar bulunamamıştır. Bu nedenle o dönem adlî tıp derslerinin hangi müfredat dahilinde okutulduğu konusunda elimizde kesin veriler bulunmamaktadır. Fakat Dr. Serviçen’in verdiği derslerin o dönemin anlayışına göre daha çok teorik dersler olduğu B. Şehsuvaroğlu ve C. Özen tarafından belirtilmektedir (Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. 1974; s. 36).

Dr. Serviçen döneminde tıbb-ı kanunî muallim muavini olarak göreve başlayan Dr. Agop Handanyan, Dr. Serviçen’den sonra dersin muallimi olarak görevini sürdürmüştür. Dr. Handanyan döneminde adlî tıp müfredatına özel elimizde kesin veriler bulunmamaktadır. Fakat bu konuda bizi aydınlatacak bilgileri Dr. Handanyan’ın çevirdiği *Tıbb-ı Kanunî* ve *Kimya-yı Kanunî* kitaplarından elde etmekteyiz¹⁸. O dönemde tıbbiyede okutulan kitaplar arasında olan bu iki eserin içeriği bize adlî tıp derslerinin müfredatı hakkında da yardımcı olmaktadır. Dr. Handanyan’ın verdiği tıbb-ı kanunî dersi müfredatının bu iki eserin içeriği ile paralel olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte derslerin yine daha ziyade teorik olduğu düşünülebilir. Daha önce sözü edilen Zoeros Paşa’nın Paris dönüşü verdiği rapor tam olarak Dr. Handanyan dönemine denk gelmektedir. Rapordan anlaşıldığı üzere Mekteb-i Tıbbiye’de adlî tıp eğitiminin pratik eğitimden yoksun olduğu söylenebilir. Yine aynı dönem içinde, 28 Nisan 1884 tarihli arşiv belgesinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’ye gönderilen eşya, yağ ve suç

¹⁸ Tıbb-ı Kanunî ve Kimya-yı Kanunî kitaplarının içerikleri ham ekler bölümünde verilmiştir.

aletleri üzerindeki lekeleri tahlil etmek ve öğrencilere tahlil hakkındaki uygulamaları göstermek amacıyla Viyana'dan iki kimyagerin getirilip istihdam edilmesi isteğinin Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye ve Mülkiye'den Dahiliye Nezareti'ne bildirilmesi de okulda adlî tıbbın ders müfredatının teorik olarak yürütüldüğünün, pratik eğitimden yoksun olarak verildiğinin ve Mekteb-i Tıbbiye hocalarının pratik eğitim gereksinimini karşılayamadıklarının bir göstergesidir.

Dr. Handanyan'ın ardından adlî tıp hocalığı görevini Dr. Ali Rüştü Paşa üstlenmiştir. Dr. Ali Rüştü Paşa'nın tıbb-ı kanunî hocalığı dönemine ait elimizde herhangi bir müfredat programı ya da ders kitabı bulunmadığından (her ne kadar Dr. Bahaettin Şakir, Ali Rüştü Paşa'nın bir kitap yazdığını bildirirse de) bu dönemde hangi konuların müfredat dahilinde öğrenciye verildiği kesin olarak bilinmemektedir.

Fakat Dr. Tevfik Sağlam, hocası Ali Rüştü Paşa ile ilgili olarak şu satırlara yer vermiştir (Sağlam T. 1981; s. 82):

“Son sınıf programında dersane dersi olarak o zaman tıbb-ı kanunî adı verilen adlî tıp, akıl hastalıkları (psikiyatri) ve konferanslar halinde deontoloji ve dâülkelp (kuduz) de vardı.

Adlî Tıp dersini Miralay Ali Rüştü Bey verirdi. Ali Rüştü Bey kısa boylu, tıknaz bir zattı. Saray hekimlerindendi. Bu sebeple talebe kendisini sevmezdi. Dersi istifadeliydi. Kanunlarımızı, mecelleyi iyi bildiğini derslerinden anlardık. Câmi derslerine de devam etmiş olduğu rivayet edilirdi.

Adlî Tıp öğretimi tamamen nazari idi. Ne bir adlî otopsi ne de herhangi bir tatbikat görmeden Tıbbiyeden çıktık.”

Bu satırlardan Ali Rüştü Paşa'nın verdiği derslerin sadece teorik olduğunu pratiğe yönelik bir eğitim anlayışı sergilemediğini görüyoruz. Öğrenciye öğretilen konuların da klasik tıbb-ı kanunî kitaplarında yer alan konular oldukları kuvvetle muhtemeldir.

Dr. Ali Rüştü Paşa'nın 1909 yılında kadro dışı kalmasıyla adlî tıp derslerini yürütme görevi Dr. Bahaettin Şakir'e verilmiştir. Dr. Bahaettin Şakir döneminde adlî tıp dersi müfredatını kesin olarak ifade eden bir belge bulunmamakla birlikte Dr. Bahaettin Şakir'in tercüme ederek hazırladığı ve günümüze ulaşan ders notları bize müfredat hakkında bilgiler vermektedir. Ders notlarının içeriğine göre müfredat programında,

teadiyat-ı sıhhat ve hayattan ihtinakat (asfiksiyalar), teaddiyat-ı sıhhat ve hayattan cüruh, hareket, tesir-i bürudet, isabet-i saika, tesir-i elektrikiyet, mevt, itlaf-ı mevlud, teaddiyat-ı tenasüliyyeden ıskat-ı cenin konuları yer almaktadır. Tabii bu arada adlî tıbbın kanun uygulamaları ile ilgili kısımları da müfredatta yer almıştır.

1919 yılında Dr. Bahaettin Şakir Bey'in vefatı üzerine ders hocalığını Dr. Vasfi Bey üstlenmiştir. Dr. Vasfi Bey döneminde adlî tıp dersi müfredatı ile ilgili bilgileri o dönemde yayımlanmış Talebe Rehberleri'nden edinmekteyiz. 1920 yılından itibaren her yıl yayımlanan Talebe Rehberleri üniversite eğitimi hakkında etraflı bilgiler vermektedir. Talebe Rehberi, İstanbul Darülfünunu Tıp, Edebiyat, Fünun ve Hukuk Medreselerinde¹⁹ öğrencilere verilen derslerin isimlerinin, hocalarının, müfredatlarının ve haftada kaç saat, hangi günler, hangi saatler arasında verildiklerinin öğrencilere tanıtıldığı rehber kitapçıklardır. Talebe Rehberlerinde eğitim yılı, kış nısf-ı sene-i dersiyesi (kış yarıyıl dönemi) ve yaz nısf-ı sene-i dersiyesi (yaz yarıyıl dönemi) olarak ikiye ayrılmıştır. Kış yarıyıl döneminde tek sayılı sömestirler (1, 3, 5, 7 gibi), yaz yarıyıl döneminde çift sayılı sömestirler (2, 4, 6, 8 gibi) yer almaktadır. Öğrenciler talebe rehberine bakarak o yıl içinde alacakları dersler ile ilgili bilgiler edinirlerdi.

1920-1921 (1336/1337) öğretim yılı Talebe Rehberi'ne göre tıbb-ı kanunî dersi, kış nısf-ı sene-i dersiyesi tedrisatı içinde dokuzuncu sömestirde Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından okutulmuştur. Dokuzuncu sömestirde okutulan tıbb-ı kanunî dersleri nazarî ve amelî olarak Pazar günleri saat 2-3 ve Salı günleri 2-3 arasında verilmiştir. Tıbb-ı kanunî dersi müfredatı için ise şu konular belirlenmiştir (D.O.T.R., 1336/1920; s. 27-28): mevt, cüruh²⁰, ihtinakât-ı mihanikiye²¹, teaddiyât-ı ahlâk²², laboratuvar ve morgda tesadüf edilen vakâ üzerine tatbikât.

Yine aynı öğretim yılında Talebe Rehberi'nden edinilen bilgiye göre tıbb-ı kanunî dersi, yaz nısf-ı sene-i dersiyesi tedrisatı içinde onuncu sömestirde yine Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından, nazarî ve amelî olarak Pazar günleri 2-3 saatleri, Pazartesi günleri 1-2 saatleri arasında verilmiştir. Onuncu sömestirde okutulan tıbb-ı

¹⁹ Talebe Rehberleri'ne göre 1920-1921, 1921-1922, 1922-1923, 1923-1924 öğretim yıllarında medrese tanımı kullanılmış, 1924-1925 öğretim yılında fakülte tanımı kullanılmaya başlanmıştır.

²⁰ Yaralanma

²¹ Mekanik etkilerle oluşan yanıklar

²² Ahlâka saldırılar (tecavüzler)

kanunî müfredatında ise şu konular bulunmaktadır (D.O.T.R., 1336/1920; s. 33): akamet²³ ve ibanet²⁴, hünsâiyet²⁵, haml²⁶ ve viladet²⁷, ıskat-ı cenin, katl-i mevlud²⁸, tesemmümât²⁹, sanat-ı tababetin icrasına ait nizâmât ve kavâid³⁰, etibbanın vezâif-i kanuniyesi³¹, mesuliyet-i etibba³², vezaif-i adliye-i etibba³³.

1921-1922 öğretim yılı için yayımlanan Talebe Rehberi'nde yer alan İstanbul Darülfünunu tıp medresesinde okutulan tıbb-ı kanunî dersi ile ilgili bilgiler, 1920-1921 öğretim yılındakinin aynıdır. Yine tıbb-ı kanunî dersi, Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından dokuzuncu (D.O.T.R., 1337/1921; s. 31) ve onuncu (D.O.T.R., 1337/1921; s. 39) sömestirlerde aynı günlerde ve saatlerde ve aynı müfredat dahilinde verilmiştir.

1922-1923 öğretim yılında yayımlanan Talebe Rehberi'nde de İstanbul Darülfünunu Tıp Medresesi'nde okutulan tıbb-ı kanunî dersleri ile ilgili bilgiler bir önceki senenin aynıdır. Aynı şekilde tıbb-ı kanunî dersi, Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından dokuzuncu (İ.D.T.R., 1338/1922; s. 34-35) ve onuncu (İ.D.T.R., 1338/1922; s. 42-43) sömestirlerde aynı günlerde ve saatlerde ve aynı müfredat dahilinde verilmiştir.

1923-1924 öğretim yılında yayımlanan Talebe Rehberi'ne göre İstanbul Darülfünunu Tıp Medresesi'nde okutulan tıbb-ı kanunî dersleri Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından dokuzuncu (İ.D.T.R., 1339/1923; s. 35) sömestirde Pazar günleri saat 3-4 ve Salı günleri 3-4 arasında ve onuncu (İ.D.T.R., 1339/1923; s. 43-44) sömestirde bir önceki sene ile aynı günlerde, saatlerde ve aynı müfredat dahilinde verilmiştir.

1924-1925 öğretim yılında yayımlanan Talebe Rehberi'ne göre İstanbul Darülfünunu Tıp Medresesi'nde okutulan tıbb-ı kanunî dersleri Müderris Dr. Vasfi Bey tarafından dokuzuncu (İ.D.T.R., 1340/1924; s. 27-28) ve onuncu (İ.D.T.R., 1340/1924;

²³ Kısırlık

²⁴ Eşcinsellik

²⁵ Hermafroditlik (çift cinsiyetli olma)

²⁶ Gebelik

²⁷ Doğum

²⁸ Infantisit (çocuk öldürme)

²⁹ Zehirlenmeler

³⁰ Tıp uygulamalarına ait düzenlemeler ve kanunlar

³¹ Hekimlerin görevleriyle ilgili kanunlar

³² Hekim sorumluluğu

³³ Adlî tabiplerin görevleri

s. 34-35) sömestirlerde aynı günlerde ve saatlerde ve aynı müfredat dahilinde verilmiştir.

1924 yılında Dr. Vasfi Bey'in vefatından sonra İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tıbb-ı kanunî dersini Müderris Muavini Dr. Halit Naci Bey vermeye başladı. 1925-1926 ğretim yılı için yayımlanan Talebe Rehberi'nde ders hocası olarak Dr Halit Naci Bey'in ismi verilmiştir. Dersler yine dokuzuncu ve onuncu sömestir ğrencilerine Pazar ve Salı günleri 3-4 saatlerinde haftada iki saat olarak verilmiştir. Fakat müfredat, Dr. Vasfi Bey döneminde belirlenen dokuzuncu (İ.D.T.R., 1341/1925; s. 31) ve onuncu (İ.D.T.R., 1341/1925; s. 38) sömestir müfredatı ile tamamen aynıdır.

1926 yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî derslerini veren Müderris Doktor Ethem Akif Bey Tıp Fakültesi'nde de tıbb-ı kanunî müderrisi ve krs başkanlığına getirilince Dr. Halit Naci Bey muallim muavinliği görevinden istifa etmiştir.

Dr. Ethem Akif Bey, 1921 yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî muallimliğine başlamıştır. 1921-1922 ğretim yılına ait Talebe Rehberi'nde Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî derslerini Muallim Dr. Ethem Akif Bey'in, yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada bir saat olmak üzere verdiği bilgisini almaktayız (İ.D.T.R., 1337/1921; s. 97). Ders müfredatında ise şu konular yer almaktadır: tıbbın ve tıbb-ı adlînin tarif ve taksimi, teaddiyat, ıskat ve itlaf-ı mevlud ve teferruat hakkında malumât, muayeneler, illel-i akliyyenin³⁴ tıbb-ı adlî nokta-i nazarından mütalaası.

1922-1923 Öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri Muallim Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada bir saat aynı müfredat dahilinde verilmiştir (İ.D.T.R., 1338/1922; s. 72).

1923-1924 Öğretim yılında da İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri Muallim Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada bir saat aynı müfredat dahilinde verilmiştir (İ.D.T.R., 1339/1923; s. 73-74).

³⁴ Akıl hastalıkları

1924-1925 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada bir saat olarak verilmiştir. Fakat bu öğretim yılında müfredat daha açık bir şekilde 33 madde halinde açıklanmıştır (İ.D.T.R., 1340/1924; s. 62-63).

1924-1925 öğretim yılı Hukuk Medresesi'nde okutulan tıbb-ı adlî dersi müfredatı:

1. Teaddiyat-ı sıhhat ve hayat³⁵
2. Mevt, alâim-i mevt³⁶ ve alâim-i tefessuh³⁷
3. Tayin ve teşhis-i mevt³⁸ ve zaman-ı mevt³⁹
4. Meyyitin tıbb-ı kanunîce muayenesi⁴⁰ ve tıbb-ı kanunî nokta-i nazarından feth-i meyyit⁴¹
5. Füce'ler⁴²
6. Tesemmümat ve tesemmümatta ihtiyar
7. Asfiksiya, alâim-i asfiksiya, ğark⁴³, salb⁴⁴, tahnîk⁴⁵, ihnak⁴⁶
8. Bürudetin⁴⁷, hararetin⁴⁸, saikanın⁴⁹, cu'un⁵⁰ tesiriyle mevt
9. Alelumum cüruh⁵¹, alâim-i hayatiyet-i cüruh, tarzîzat⁵², cüruh-u radiye⁵³, recfan⁵⁴

³⁵ Sağlığa ve hayata saldırılar

³⁶ Ölüm belirtileri

³⁷ Çürüme belirtileri

³⁸ Ölüm tanısı

³⁹ Ölüm zamanı

⁴⁰ Ölünün adlî tıbbıya göre muayenesi

⁴¹ Adlî tıbbıya göre otopsi

⁴² Ani ölümler

⁴³ Suda boğulma

⁴⁴ Ası

⁴⁵ Boğma

⁴⁶ Boğma

⁴⁷ Soğuk

⁴⁸ Sıcak

⁴⁹ Yıldırım

⁵⁰ Açlık

⁵¹ Bütün yaralar

10. Cüruh-u vahize⁵⁵, vahize-i katıalar⁵⁶ ve katıalar⁵⁷
11. Cüruh-u esliha-i nariye⁵⁸, cüruh-u infilakiye⁵⁹, harakât-ı tefehhum-u meyyitî termit
12. Katil, katle dair mesail
13. İntihar, intihara dair mesail
14. Cüruh-u kazâiye⁶⁰, mevt-i kazâî⁶¹, yüksekten sukut⁶², şimendifer kazaları
15. Nevroz-u cerhî⁶³, mevti mucip olmayan cüruhta usul-u ihtibar⁶⁴
16. Sevk-i tabî-i tenasüle ait mesail⁶⁵, ğalat-ı tabiat, inhiraf ve dalâlet-i tenasüliye⁶⁶
17. Kadın, kız ve küçük kızlarda ferç⁶⁷ ve teşekkülâtı
18. Bekâret, izale-i bikir⁶⁸, teaddî ve taarruz-u ırz⁶⁹
19. Frengi ve emraz-ı zühreviye intikalâtı⁷⁰
20. Livata⁷¹, vati behâim⁷², istimna-i bilyet⁷³ ve sehakalik (sevicilik)
21. Haml, tevlit⁷⁴, ıskat-ı cenin, itlaf-ı velid

⁵² Cilt altındaki dokuların ezilmesi

⁵³ Ezici aletle yapılan yaralar

⁵⁴ Şiddetle sarsılma

⁵⁵ Delici alet yaraları

⁵⁶ Delici-kesici alet yaraları

⁵⁷ Kesici alet yaraları

⁵⁸ Ateşli silah yaralanmaları

⁵⁹ Patlamaya bağlı yaralanmalar

⁶⁰ Kaza sonucu yaralanmalar

⁶¹ Kaza sonucu ölümler

⁶² Yüksekten düşmeler

⁶³ Nevroz sonucu oluşan yaralar

⁶⁴ Ölüme neden olmayan yaralanmalarda soruşturma usulü

⁶⁵ Cinsel içgüdülere ait meseleler

⁶⁶ Cinsel sapkınlıklar

⁶⁷ Vagina

⁶⁸ Kızlığın bozulması

⁶⁹ Irza geçme ve ırza karşı saldırılar

⁷⁰ Zührevî hastalıkların bulaşması

⁷¹ Eşcinsellik

⁷² Zoofili

⁷³ Mastürbasyon

22. Hüviyet, mükerrir cânîlerde tayin-i hüviyet usulü⁷⁵, antropometri
23. Tayin-i hüviyet-i meyyitü⁷⁶, feth-i kabirde usul-u müttheze⁷⁷
24. İz muayenesi
25. İhtilâl-i şuurun tıbb-ı adlî nokta-i nazarından mütalaası⁷⁸
26. Mesuliyet-i kanunîye-i mecânîn⁷⁹, mesuliyet-i mutlaka⁸⁰, mesuliyet-i cezaiye⁸¹, mesuliyet-i muhaffefe⁸²
27. Tıbb-ı adlîye ait başlıca ihtilâl-i şuur numunelerine dair (malûmât-ı umumiyeye)⁸³
28. Felc-i umumî⁸⁴, hezeyanât-ı müzmine⁸⁵, saralılar, ayyaşlar, ırsî mütereddîler, morfin, kokain, eter delileri
29. Hezeyan-ı umumî⁸⁶, hezeyan-ı cüzî⁸⁷ ve muttarıt⁸⁸, hezeyan-ı ikbaliperstî⁸⁹, tekebbürî, teazzumî⁹⁰
30. Mukavemetsiz ilcaat ile yapılan ef'al⁹¹
31. Mesuliyeti tahfif eden nevroz ve sair asabî hâlât⁹²
32. Ateh⁹³, fedâmet⁹⁴, belâhet⁹⁵

⁷⁴ Doğum

⁷⁵ Seri katillerin kimlik tespiti

⁷⁶ Ölünün kimlik tespiti

⁷⁷ Mezar açma ile ilgili kanunlar

⁷⁸ Şuur kaybının adlî tıp açısından değerlendirilmesi

⁷⁹ Akıl hastalarının yasal sorumlulukları

⁸⁰ Salıverilmiş akıl hastalarının sorumluluğu

⁸¹ Ceza sorumluluğu

⁸² Hafifletilmiş sorumluluk

⁸³ Adlî tıbbıya ait başlıca şuur kaybı örneklerine dair genel bilgiler

⁸⁴ Genel felç

⁸⁵ Kronik hezeyanlar

⁸⁶ Genel hezeyan

⁸⁷ Kısmî hezeyan

⁸⁸ Düzenli tekrarlayan hezeyan

⁸⁹ Histerik hezeyan

⁹⁰ Saldırgan hezeyan

⁹¹ Direnç görmeden zorlamayla yapılan fiiller

⁹² Sorumluluğu hafifleten nevroz ve diğer sinirsel durumlar

⁹³ Bunama

33. Usul-u muayene ve ihtibar⁹⁶

1925-1926 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, Muallim Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada iki saat⁹⁷ aynı müfredat dahilinde (33 madde halinde belirtilen) verilmiştir (İ.D.T.R., 1341/1925; s. 109-111).

1926 yılında Dr. Ethem Akif Bey, İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi'ndeki görevine ek olarak Tıp Fakültesi'nde de tıbb-ı kanunî müderrisliği ve kürsü başkanlığına getirilmiştir. Bu değişiklikten dolayı Dr. Halit Naci Bey görevinden istifa etmiş, 1926-1927 Talebe Rehberi'ne göre söz konusu dersi Dr. Ethem Akif Bey vermiştir.

1926-1927 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tıbb-ı kanunî derslerini Pazar ve Salı günleri 15-16 arasında Müderris Dr. Ethem Akif Bey okutmuştur. Dokuzuncu sömestirde (İ.D.T.R., 1926; s. 41) nazarî ve amelî derslerin müfredatı, teaddiyat-ı ahlak ve tenasüliye, teaddiyat-ı sıhhat ve hayattan cüruh ve asfiksiya, katl, intihar, kazalar, hüviyet ve iz, saç, kıl, kan, iki⁹⁸, evsah ve ifrazat-ı viladiye ve tenasüliye muayeneleri. Onuncu sömestirde (İ.D.T.R., 1926; s. 46) nazarî ve amelî dersler, Cumartesi 15-16, Pazartesi 16-17, Salı 17-18 gün ve saatlerinde şu müfredat dahilinde verilmiştir: Teaddiyat-ı sıhhat ve hayattan harakât, tesemmümat, hararet ve bürudet, cu' ve isabet-i saikâ⁹⁹ ve tesirat-ı elektrikiyye ile ölümler, mevt ve füc'eler ve feth-i meyyit, vezâif-i etibbâ ve tıbbiye-i adlî ile tabâbet-i akliyyenin tıbb-ı kanunî nokta-i nazarından mütalaası, raporlar.

1926-1927 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada iki saat 33 madde halinde belirtilen aynı müfredat dahilinde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1926; s. 94-95).

⁹⁴ Budalalık, kalın kafalılık

⁹⁵ Alıklık, kalın kafalılık

⁹⁶ Muayene ve sınama usulü

⁹⁷ Daha önceki yıllarda Hukuk Fakültesi'ndeki tıbb-ı adlî dersleri haftada bir saat olarak verilirken, bu öğretim yılında dersler hafta iki saate çıkarılmıştır.

⁹⁸ Mekonium

⁹⁹ Yıldırım çarpması

1927-1928 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tıbb-ı kanunî derslerini yine Müderris Dr. Ethem Akif Bey tarafından dokuzuncu (İ.D.T.R., 1927; s. 40) ve onuncu (İ.D.T.R., 1927; s. 45) sömestirlerde, aynı gün ve saatlerde, aynı müfredat dahilinde okutulmuştur.

1927-1928 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde yedinci ve sekizinci devre öğrencilerine haftada iki saat 33 madde halinde belirtilen aynı müfredat dahilinde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1927; s. 90-92).

1928-1929 öğretim yılında Talebe Rehberi'ne göre İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde dokuzuncu ve onuncu sömestir bulunmamaktadır. Bu nedenle daha önce dokuzuncu ve onuncu sömestirlerde okutulan tıbb-ı kanunî bu öğretim yılında dersi okutulmamıştır. Bununla ilgili olarak Talebe Rehberi'nde şu ifade yer almaktadır: “Mer’iyyeti tasdik-i âlîye iktirân eden yeni program mucibince bu sene-i dersiyede dokuzuncu (İ.D.T.R., 1928; s. 45) [onuncu (İ.D.T.R., 1928; s. 50)] sömestir yoktur¹⁰⁰.”

1928-1929 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, yine Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde fakat bu defa beşinci ve altıncı devre öğrencilerine haftada iki saat 33 madde halinde belirtilen aynı müfredat dahilinde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1928; s. 211-213).

1929-1930 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tıbb-ı kanunî derslerini yine Müderris Dr. Ethem Akif Bey okutmuştur. Fakat bu öğretim yılında Talebe Rehberi'nde dokuzuncu ve onuncu sömestir ayrımı yoktur. Dersler dokuzuncu ve onuncu sömestirlerde, Cumartesi ve Pazartesi günleri 15-17 saatleri arasında verilmiştir. Fakat bu seneye ait Talebe Rehberi'nde ders müfredatı bulunmamaktadır (İ.D.T.R., 1929; s. 46).

1929-1930 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, yine Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde beşinci ve altıncı devre öğrencilerine haftada iki saat 33 madde halinde belirtilen aynı müfredat dahilinde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1929; s. 274-276).

¹⁰⁰ Hükmü yürürlükte olan ve onayı yaklaşan yeni program nedeniyle bu öğretim yılında dokuzuncu (onuncu) sömestir yoktur.

1930-1931 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nde tıbb-ı kanunî dersleri Müderris Dr. Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde aynı gün ve saatlerde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1930; s. 41).

1930-1931 öğretim yılında İstanbul Darülfünunu Hukuk Medresesi'nde tıbb-ı adlî dersleri, yine Müderris Doktor Ethem Akif Bey tarafından bir önceki sene ile aynı şekilde beşinci ve altıncı devre öğrencilerine haftada iki saat 33 madde halinde belirtilen aynı müfredat dahilinde okutulmuştur (İ.D.T.R., 1930; s. 113-115).

4.11. 1846-1933 YILLARI ARASINDA ADLİ TIP DERSİ VEREN HOCALARA TOPLU BAKIŞ¹⁰¹

İsim	Görev Süresi	Varsa Kitabının Adı
Dr.Serviçen Efendi (Serope Viçenyanyan)	1846 - 1878	-
Dr. Hagop Handanyan	1878 - 1899	<i>Tıbb-ı Kanuni</i>
		<i>Kimya-yı Kanuni</i>
Dr. Ali Rüştü Paşa	1893'te muallim muavini mülki tıbbiyede vekâleten muallimliğe atandı.1894'te asaleten terfi oldu. 1909'da kadro dışı kaldı.	-
Dr. Bahaettin Şakir	1909 - 1919	<i>Darülfünun-ı Osmani Tıp Fakültesi'nde Tedris Olunan Tıbb-ı Kanuni Dersleri</i>
		<i>Tababet-i Adliye Rehberi</i>
		<i>Tıbb-ı Kanuni (Birinci Kitap)</i>
		<i>Tıbb-ı Kanuni (İkinci Kitap)</i>
		Doktor Vasfi Bey ile birlikte
Dr. Vasfi Bey	1912'de sınavla tıbb-ı kanuni müderris muavini oldu. 1919'da Dr. Bahaeddin Şakir'in yerine müderris oldu. 1924'te vefat etti	<i>Tıbb-ı Kanuni (İkinci Cilt)</i>
Dr. Halit Naci Tekin	1922'de sınavla müderris muavinliğine atandı. 1924'te Vasfi Bey'in vefatı ile müderris muavini sıfatıyla kürsüyü idare etti. 1925'te Ethem Akif Battalgazi'nin kürsüye başkan olarak atanmasıyla istifa etti.	-
Dr. Ethem Akif Battalgazi	1903'te açılan yarışma sınavını kazanarak Bahaeddin Şakir'in yerine adli tıp muallim muavini olmuştur. 1909'da Şam Tıbbiyesi'ne muallim olarak atandı. 1925'te adli tıp müderrisliğine getirildi. 1933 Üniversite Reformu sırasında emekli oldu.	<i>Tıbb-ı Adli</i>

¹⁰¹ Karşısına kitap adı yazılmayan hocaların kitaplarına, şu ana kadar yapılan araştırmalar sonucu ulaşılamamıştır.

Şekil 4.1: Adli Tıp dersi veren hocalar

sırasıyla:

Dr. Serviçen Efendi, Dr. Agop Handanyan,

Dr. Ali Rüştü Paşa, Dr. Bahaettin Şakir,

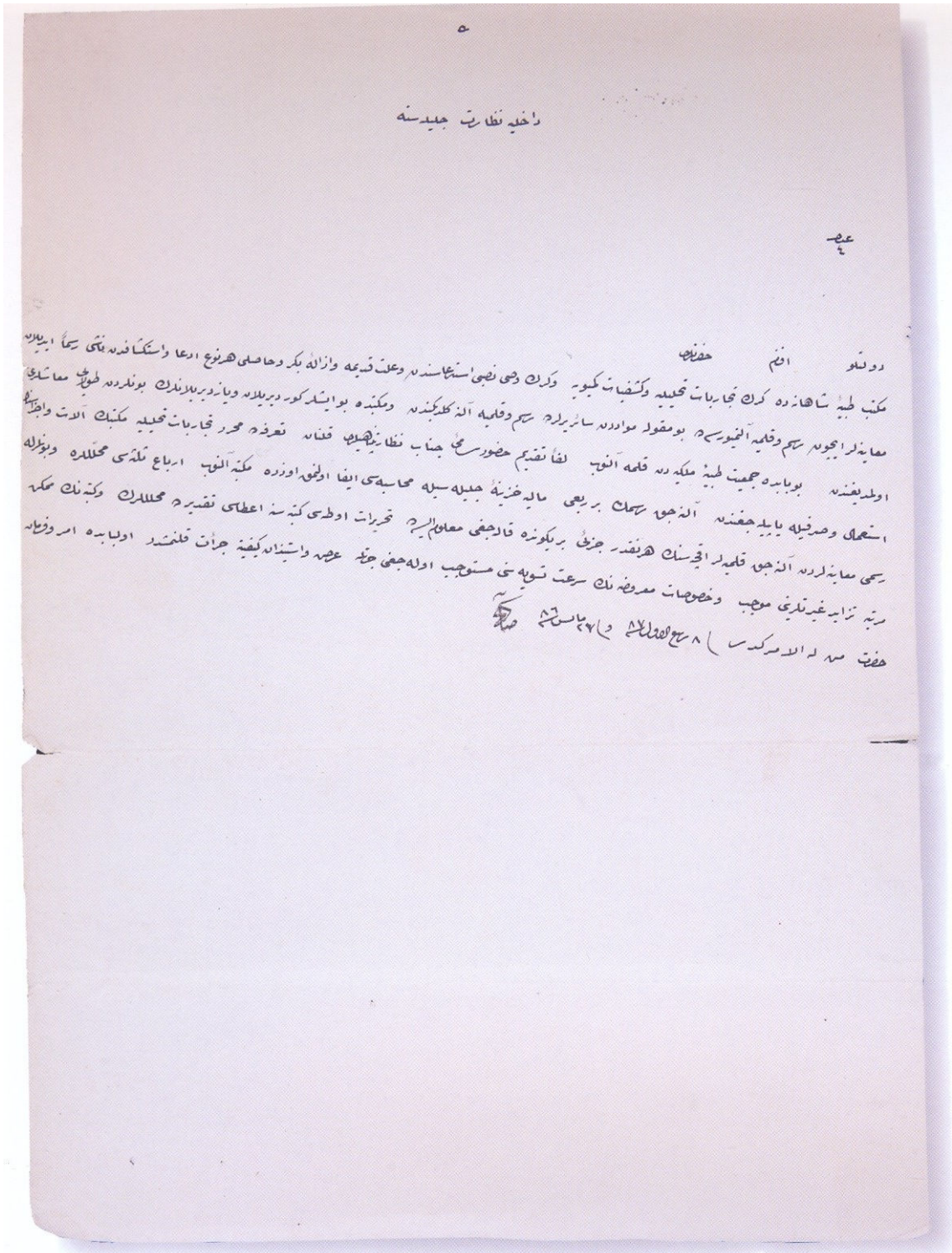
Dr. Vasfi Bey, Dr. Ethem Akif Battalgazi. (Koç S. ve Biçer Ü. 2009; s. 2)

Şekil 4.2: Müderris Dr. Vasfi Bey. (C.T.F.T.E.A. Dr. Vasfi Bey Dosyası)

Şekil 4.3: Müderris Dr. Vasfi Bey. (C.T.F.T.E.A. Dr. Vasfi Bey Dosyası)

Şekil 4.4: 4 Haziran 1870 tarihli arşiv belgesi.

۵

تجارب و تحلیلات کیمیا و سایر رسم و تالیفی نغمه‌ای

یکریستال جیف

۵

۱ الی جارحه و کدهه والیس اوزرنده بونانه قانه و ساره کداری فزایی و تجزیه اجمونه

۲ ادره مفده و ترکیب و زیوت طاره و فذنه سولفاتوسی و خصوصیات املاج ساره مثلوا اجزای کیمیا
و دروایه نیک مفوسیتی کیمیندی تجزیه فوسه اجزا اولدهجه تحلیلات اجمونه

۳ اخذ و اعطاده سادول ایرنه قالیه و ناطرونه و بعضی عفونات اولاده املاج قیور و سرکه و سیلان
و بتزینا و طاسه باغی یعنی یا قیلد غار و ماکول و سعل باغیر و ناه غیزه و مولطفامیه
ساره اجمونه

۴ حر و ارواح مکره نیک حاوی اولدوقلا اسپریتونک مقصارت بیلیم اجمونه

۵ مباح شوعونک حاوی اولدوقلا اجزای مختلفه اینه معاده ترکیب کیمیا اجمونه

۶ سموماً و فانی فظونه اولاده استحصاک اخصای بطنه و حاوی اولدوقلا مواد کیمیا اجمونه ۱۰ الی ۷۵

۷ مباح شوعه درونج بونانه مواد مختلفه مقصارتک تعبیه و تفریق اجمونه ۵ الی ۷۵

۸ بر مسمده ترکیب و قلب و نفوسه مکونانک طریقه تبخیر و الحاح سینه تحلیلی مقصارتک اجمونه ۱۰

۹ خصوصیات نکلوت اجمونه آنجه رسم کیمیلد نیک یعنی قدر وی قائمه النور

۱۰ هنر نوع دعوی و وی نضنه لار سیمما معاینه ایریلدینلر اجمونه قائمه

Şekil 4.5: 4 Haziran 1870 tarihli arşiv belgesinin devamı.

MANUEL COMPLET
DE
MÉDECINE LÉGALE

OU
RÉSUMÉ DES MEILLEURS OUVRAGES PUBLIÉS JUSQU'À CE JOUR SUR CETTE MATIÈRE
ET DES JUGEMENTS ET ARRÊTS LES PLUS RÉCENTS

par
de Considérations sur la Recherche et la Poursuite des Crimes et des Délits
sur les Jambes qui ont le droit de signer l'acte des Médecins ou des Chirurgiens,
sur la distinction établie par la loi entre les Docteurs et les Officiers de santé, sur la manière de procéder aux Expertises médico-légales,
sur la rédaction des Rapports et des Constatains, sur les cas où les hommes de l'art sont responsables des faits de leur pratique,
et sur les honoraires qui leur sont dus, soit en Justice, soit dans la pratique civile;
et de Commentaires sur les Lois, Décrets et Ordonnances qui régissent la Médecine, la Pharmacie, la vaccination, les Écoles de médecine, etc.

PAR
J. BRIAND

D. M. de la Faculté de Paris, ex-professeur d'anatomie, de médecine et de chirurgie,

ET

ERNEST CHAUDÉ

Docteur en droit, Avocat à la Cour impériale de Paris,

ET CONTENANT

UN TRAITÉ ÉLÉMENTAIRE DE CHIMIE LÉGALE

DANS LEQUEL SONT EXPOSÉS LES APPLICATIONS DE L'ANALYSE CHIMIQUE ET DU MICROSCOPE
AUX PRINCIPALES EXPERTISES CRIMINELLES, CIVILES ET COMMERCIALES

Par **J. BOUIS**

Docteur en sciences

Professeur d'analyse chimique à l'École centrale des arts et manufactures, chargé du cours de toxicologie
à l'École supérieure de pharmacie de Paris, Chef des travaux chimiques de l'Académie de médecine.

HUITIÈME ÉDITION

Avec 3 planches gravées et 37 figures dans le texte.

PARIS

J.-B. BAILLIÈRE ET FILS

LIBRAIRES DE L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DE MÉDECINE,
Rue Hautefeuille, 19, près du boulevard Saint-Germain.

Londres,
HIPP. BAILLIÈRE.

Madrid,
C. BAILLY-BAILLIÈRE.

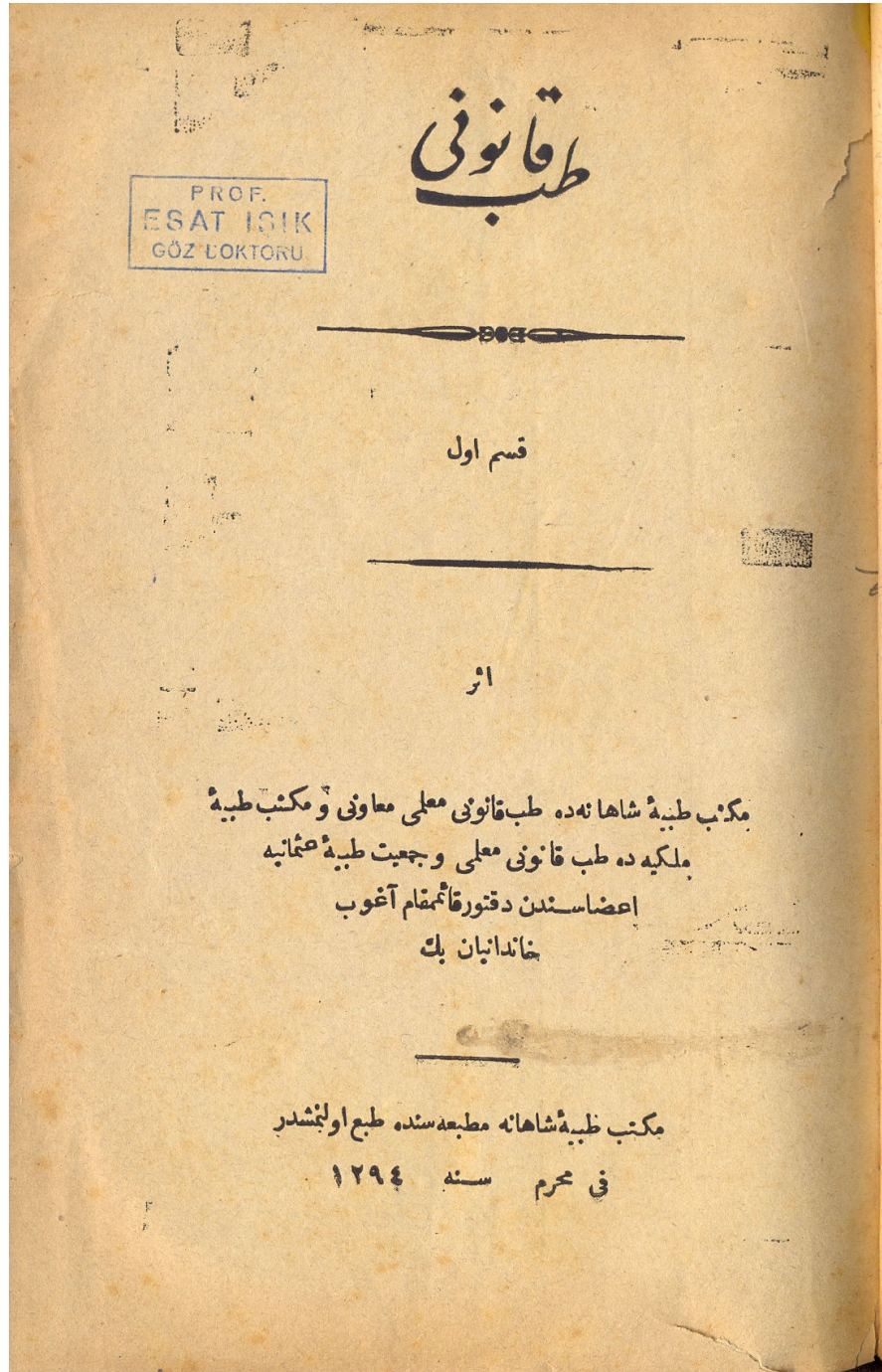
New-York,
BAILLIÈRE BROTHERS.

1869

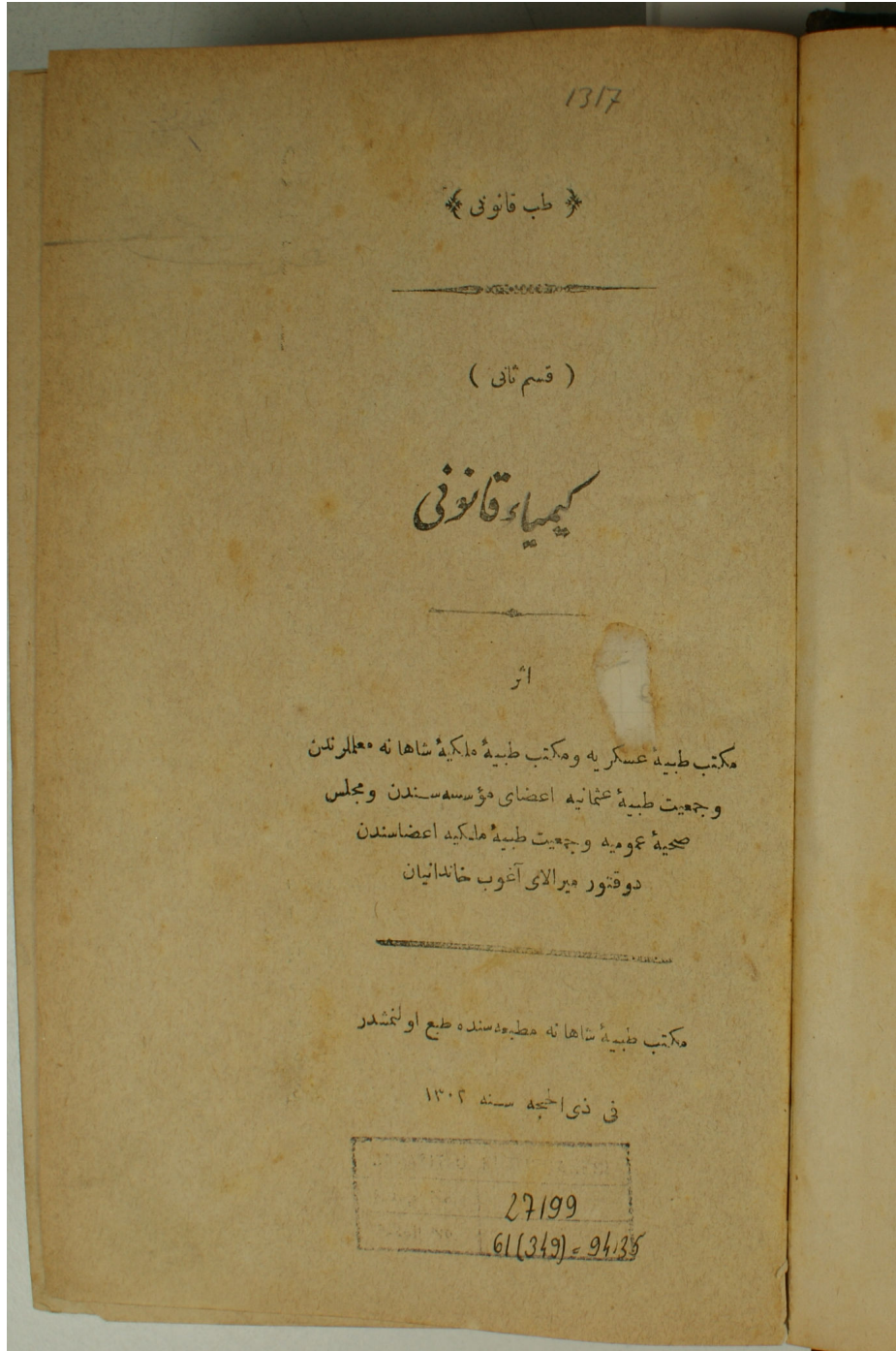
Tous droits réservés.

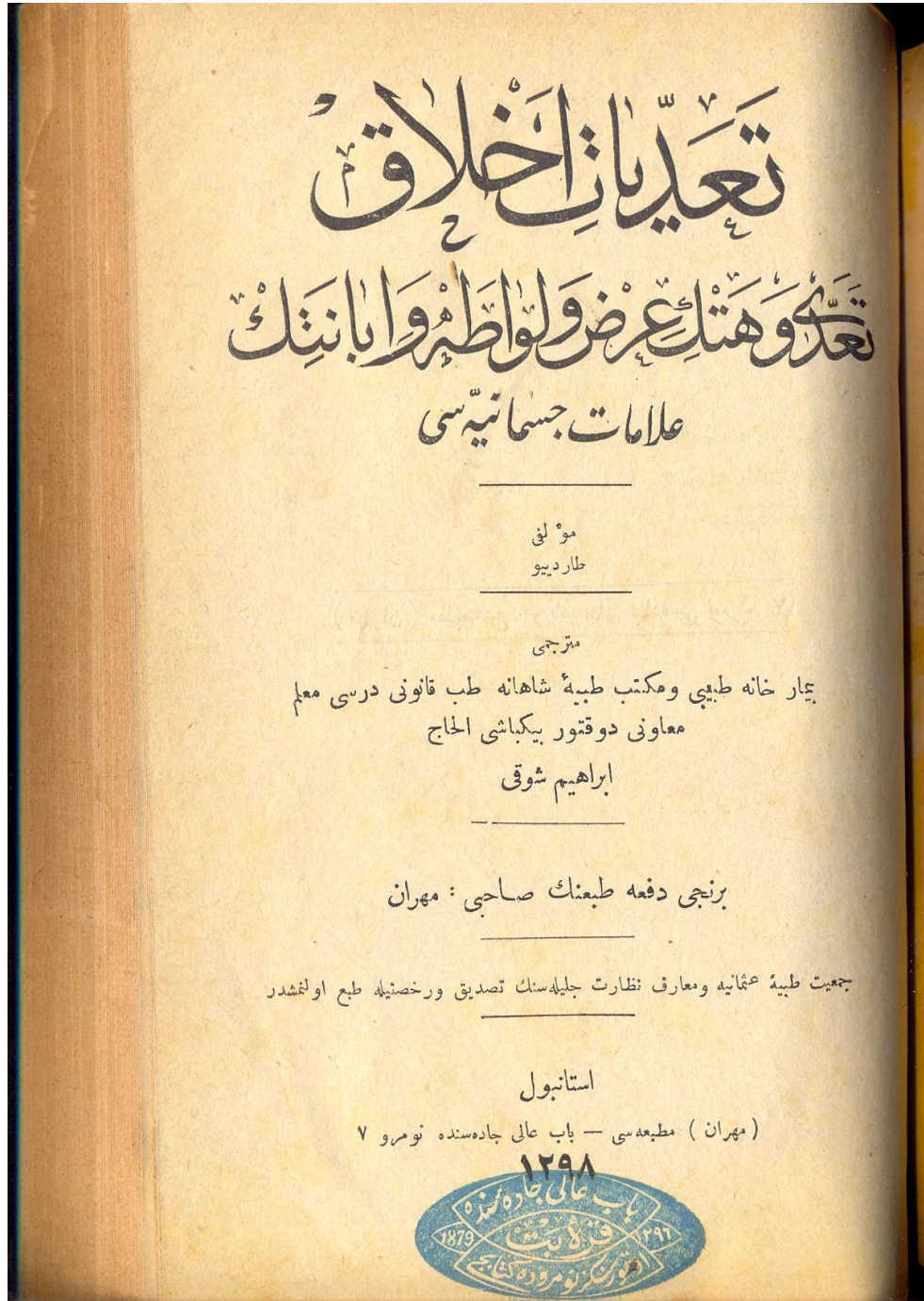
Şekil 4.8: Briand ve Chaudé'nin *Médecine Légale* isimli kitabının baş sayfası.

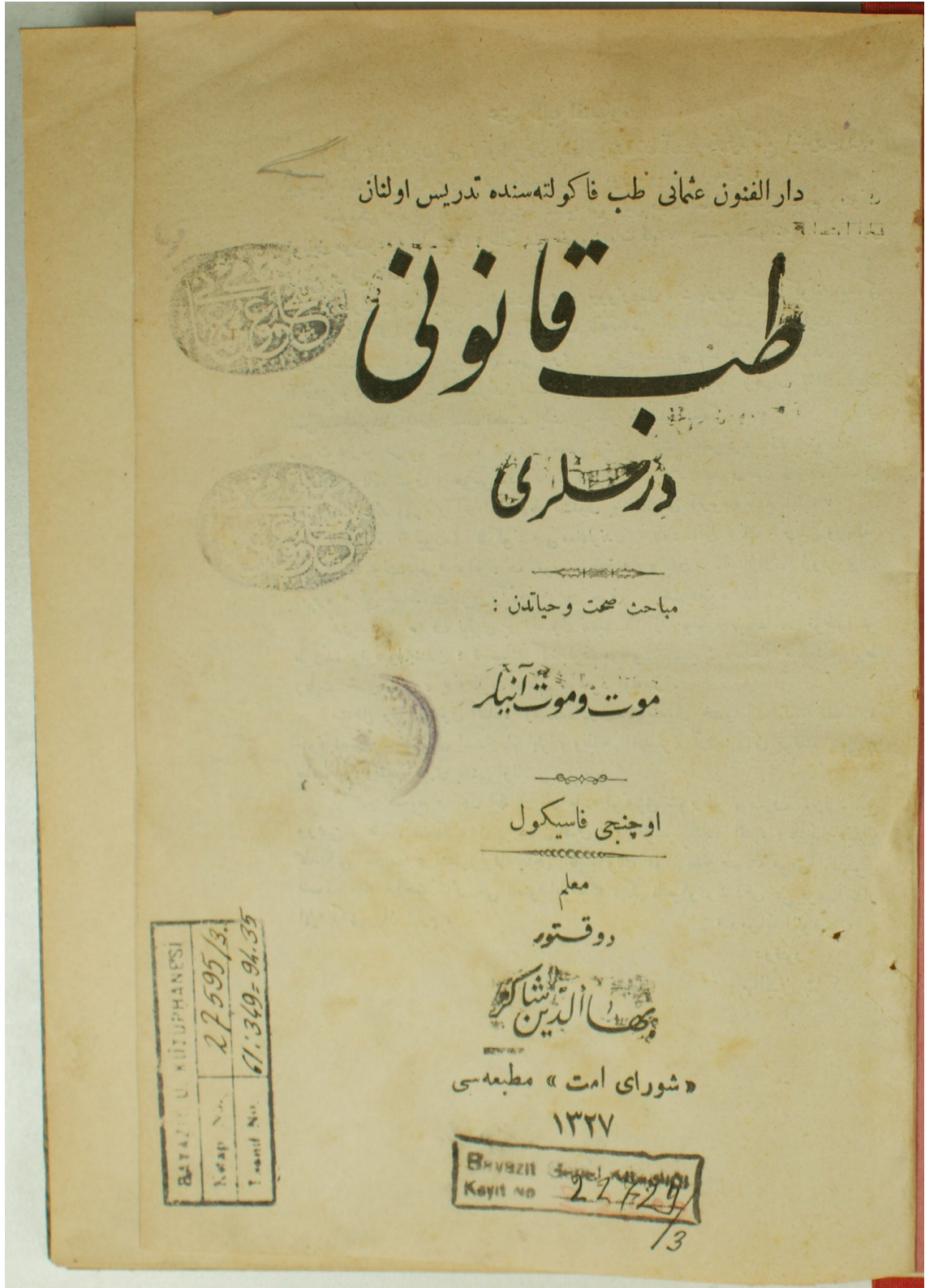
Şekil 4.9: Tıbb-ı Kanunî kitabının baş sayfası.

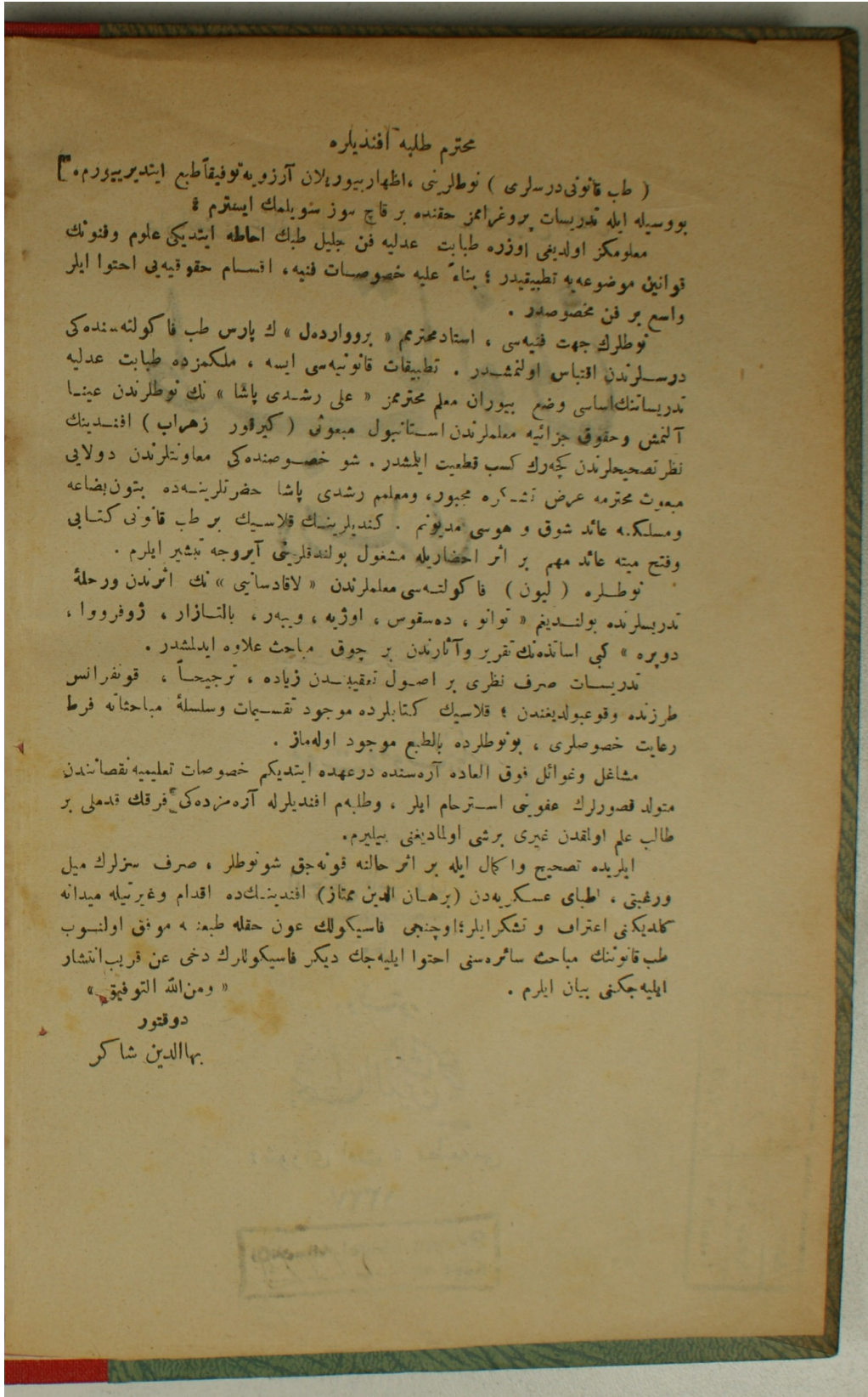
Şekil 4.10: Kimya-yı Kanunî kitabının baş sayfası.

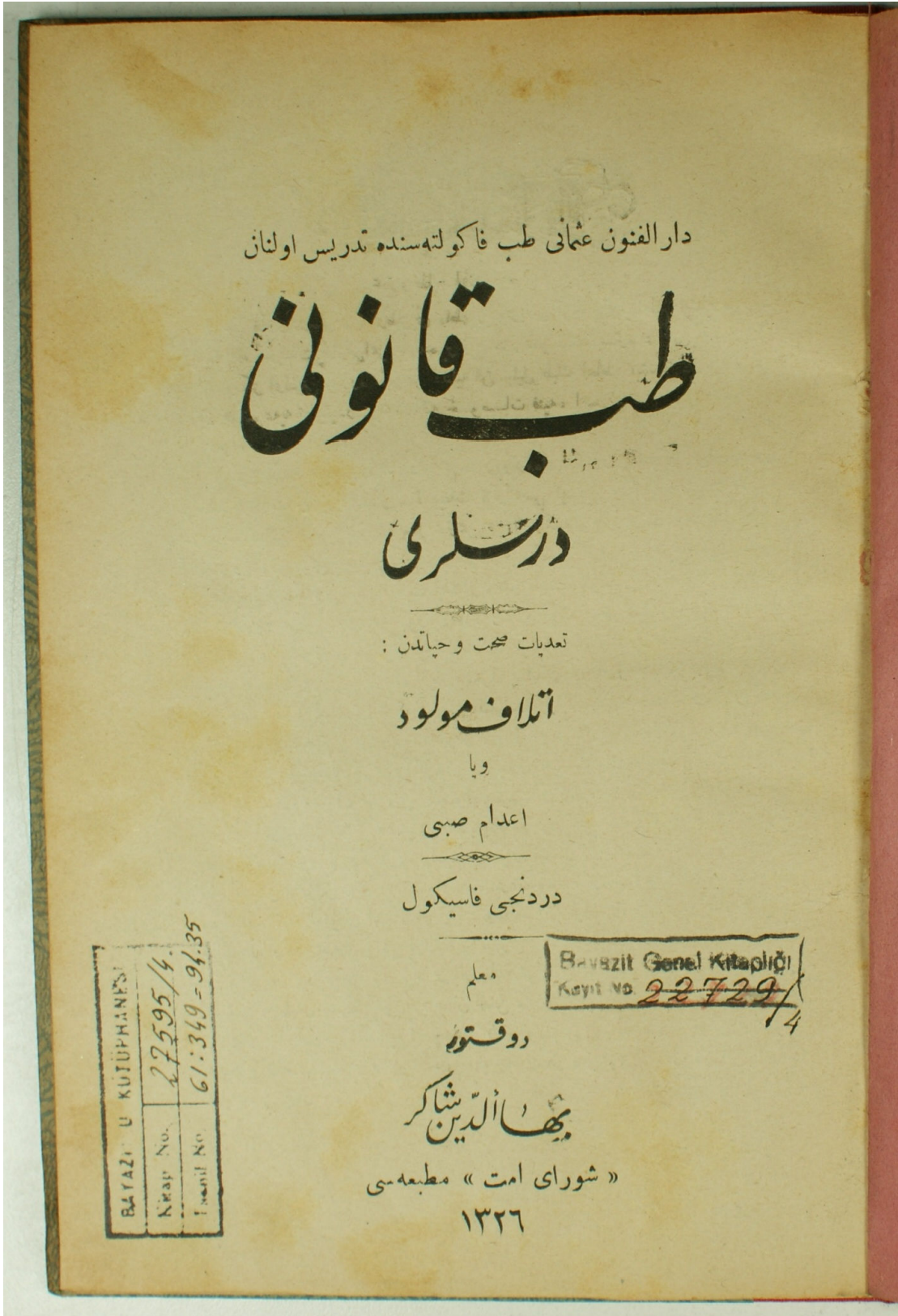
Şekil 4.11: Teaddiyat-ı Ahlâk Kitabı'nın baş sayfası.

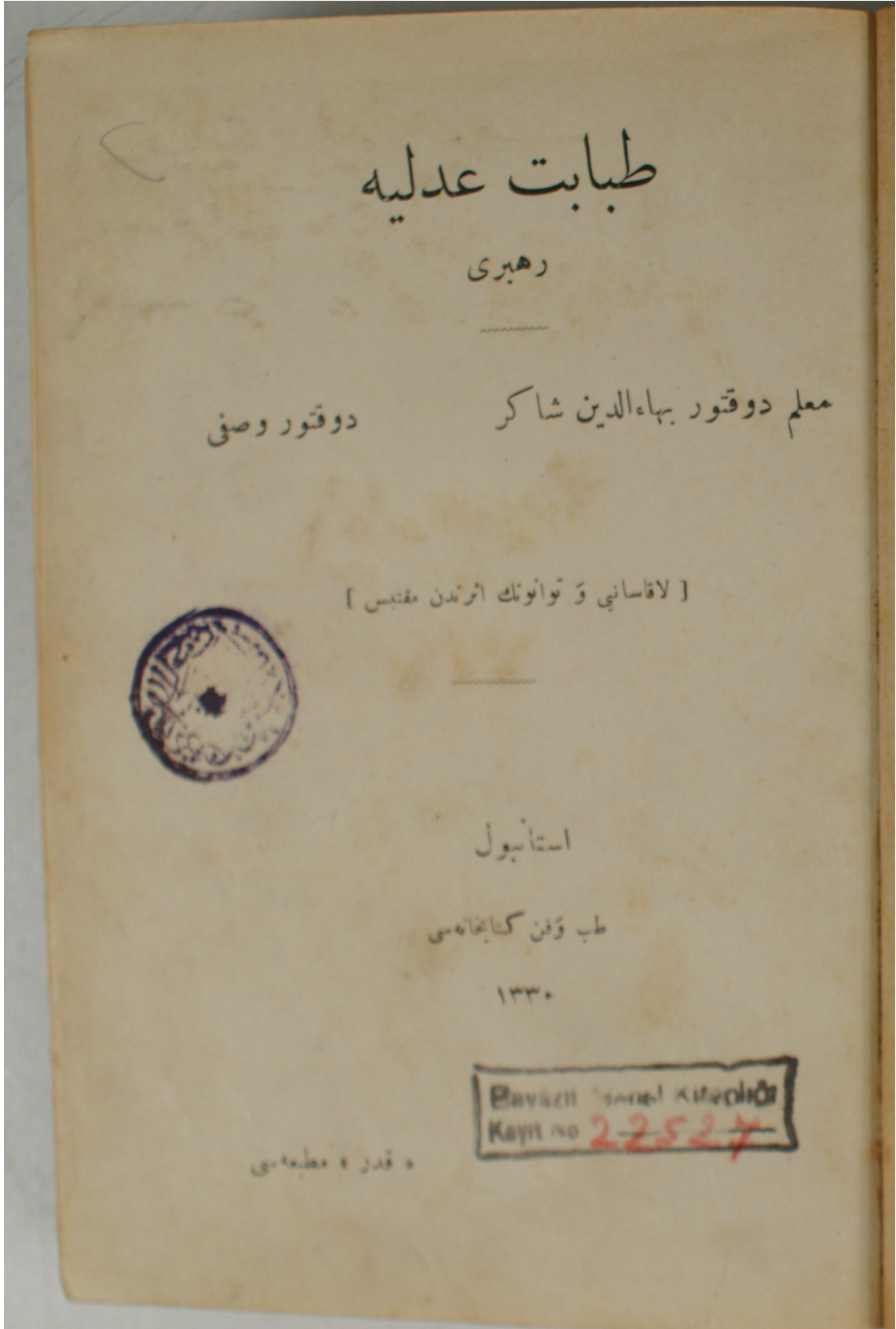
Şekil 4.12: Tıbb-ı Kanunî Dersleri Kitabı'nın 3. Fasikülünün baş sayfası.

Şekil 4.13: Tıbb-ı Kanunî Dersleri Kitabı'nın 3. Fasikülünün takdim sayfası.

Şekil 4.14: Tıbb-ı Kanunî Dersleri Kitabı'nın 4. Fasikülünün baş sayfası.

Şekil 4.15: Tababet-i Adliye Rehberi Kitabı'nın baş sayfası.

طشره به مأمور مسلكداشلمزده.

سزله ايجين نشر ايلديكمز بو كتابك فرانسزجه اصلى،
ليون دارالضونى طب قانونى معلم فخريسى لاقاسسانى ايله
پارس فاكولتهسى طب قانونى معلمى خواجه مز (توانو) نك
اثريدر .

بو ايكي استاد توحيد مساعى ايله رك كنديلرندن اولكلن
بر طب قانونى قطبنك ، شوسسيه نك اوتهدنبرى اظهار
ايلديكى بر تمى ني ايفا ايمك ايسته مشلردر .

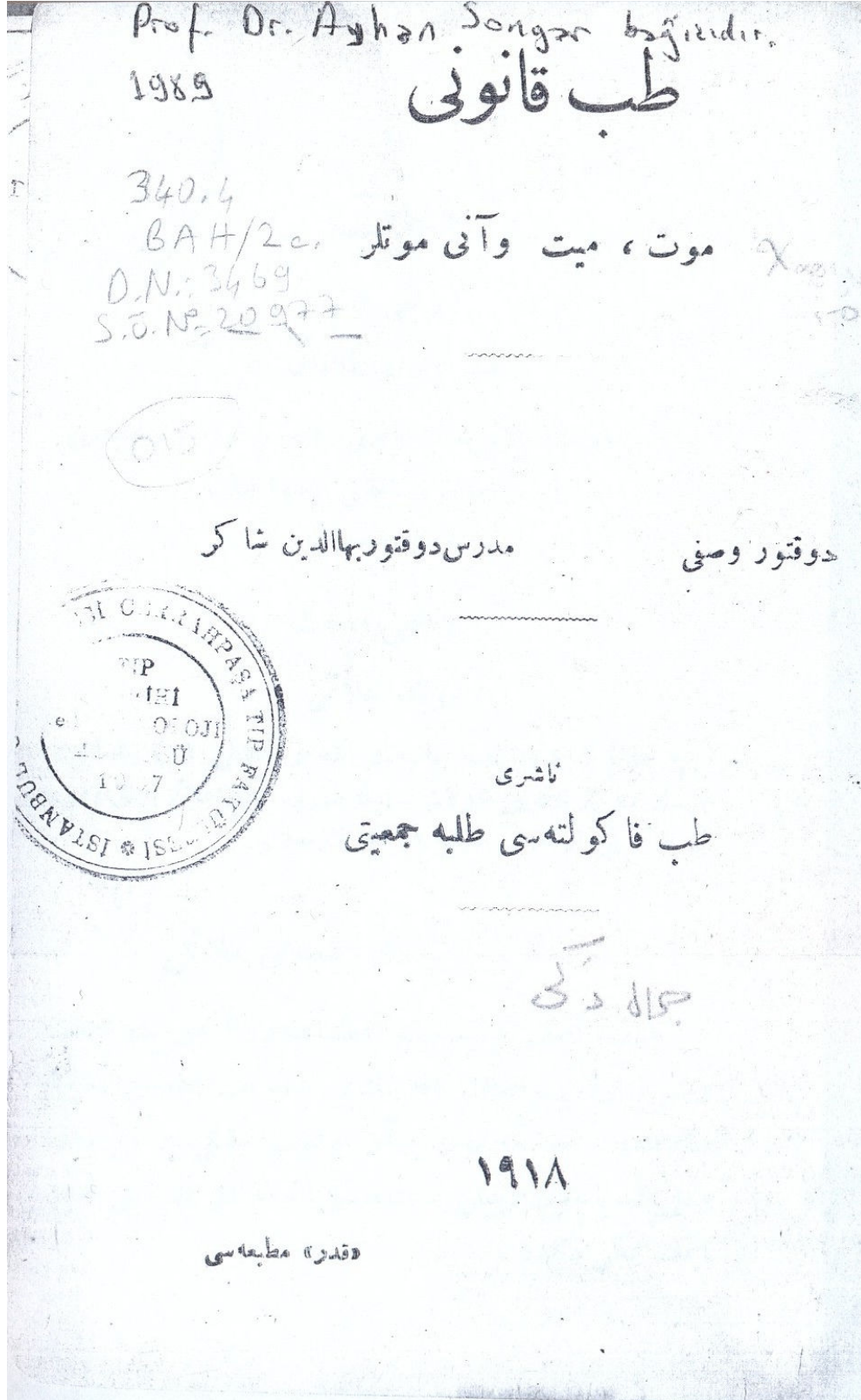
شوسسيه طبابت عدليه تشكىل ايدن اختىارلرك دائما
معين وحتى رسمى اصولره تابع اولماسى طرفدارى ايدى .
آلمانى و اوستريا كى ممالكده اولديغى كى مملكتمزده
طبابت عدليه مسلكنك تأسس وبو مسلكه عائد رسمى اصوللرك
وضعى يك زياده شايان تميدر . آنجاق هر طرفدن صرف و ابراز
ايديله جك غيرت و حسن نيته رغماً بونلرك وضع و تأسيسى
زمانه متوقفدر .

بوگا انتظاراً بو كونك احتياجى دفع ايمك وبالخاصه
وظائف متنوعه كز آراسنده ايفا ايمكده بولنديغكز طبابت
عدليه اختىارلرينه دائر يازاجنكز راپورلرده . اونوما كز قطعياً
جائز اولمايان نقاطى خاطر لائق مقصديه شو مخطره ني نشر ايدىورز .
اكر مقصد حاصل اولور ايسه بوندن كنديمزه بر حصه ممنونيت
تفريق ايدى جكمز طبعيدر .

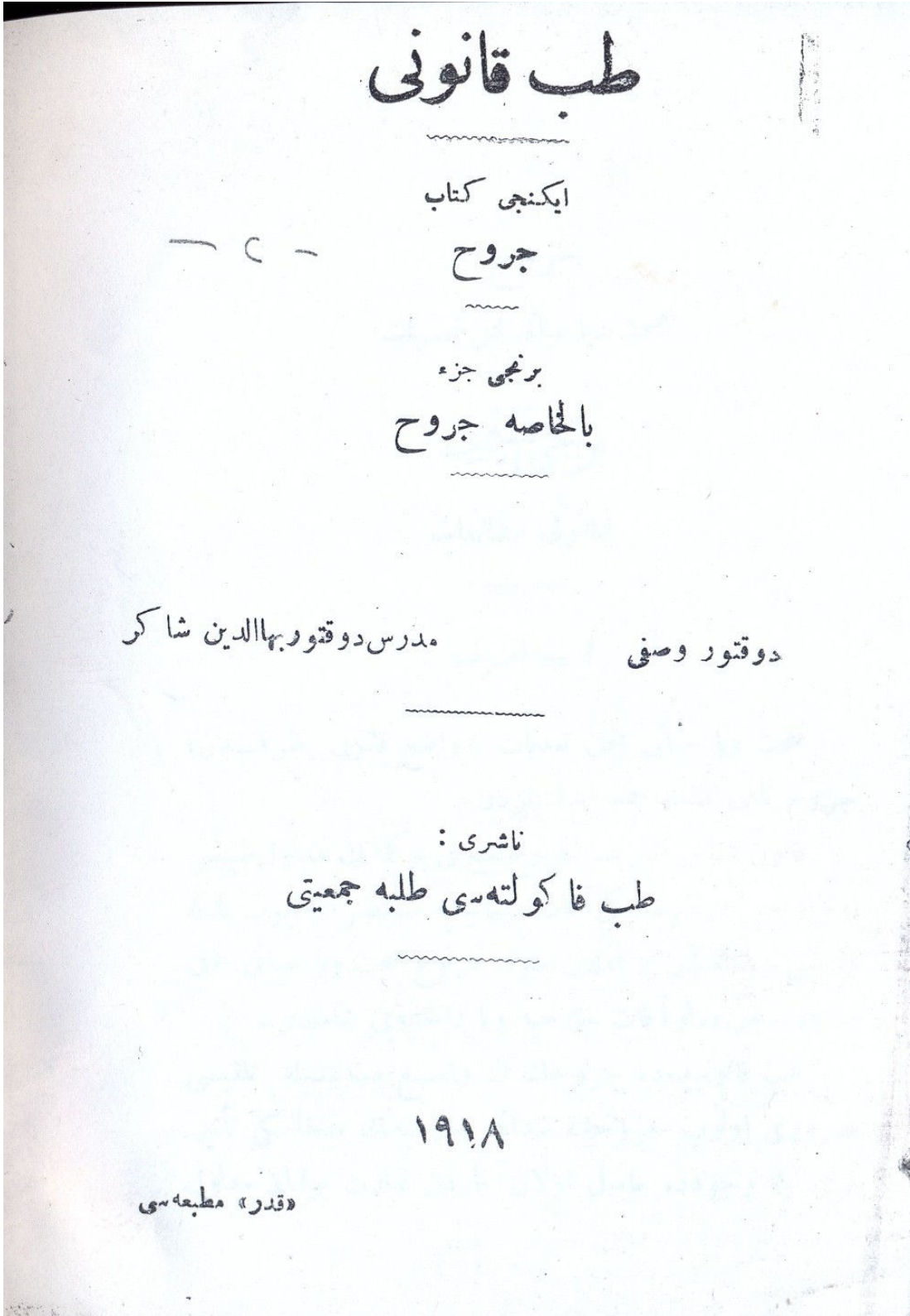
۲۳ حزيران ۳۳۰

دوقتوروصفى ، معلم دوكتوربها ، الدين شاكر .

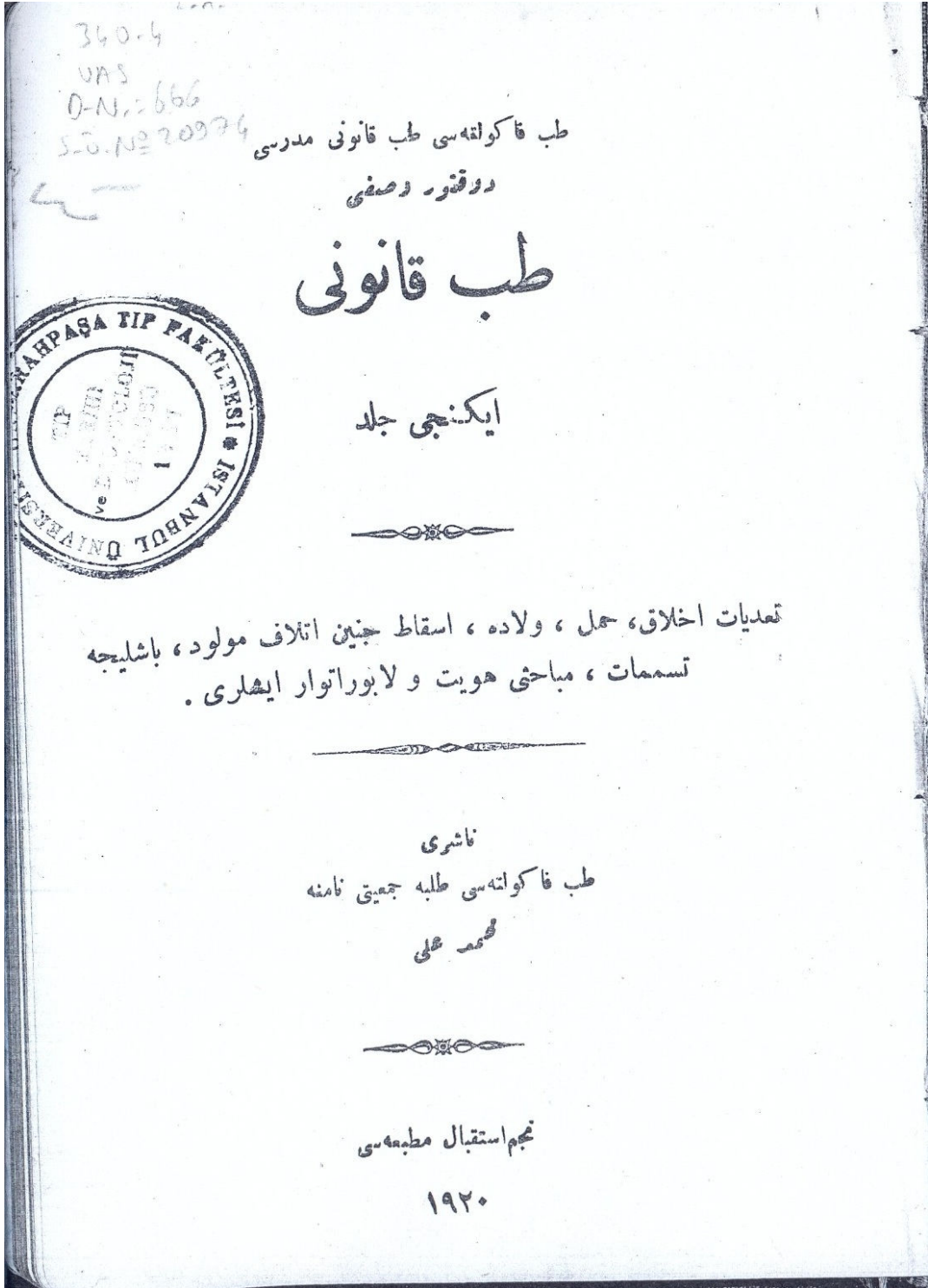
Şekil 4.16: Tababet-i Adliye Rehberi Kitabı'nın takdim sayfası.

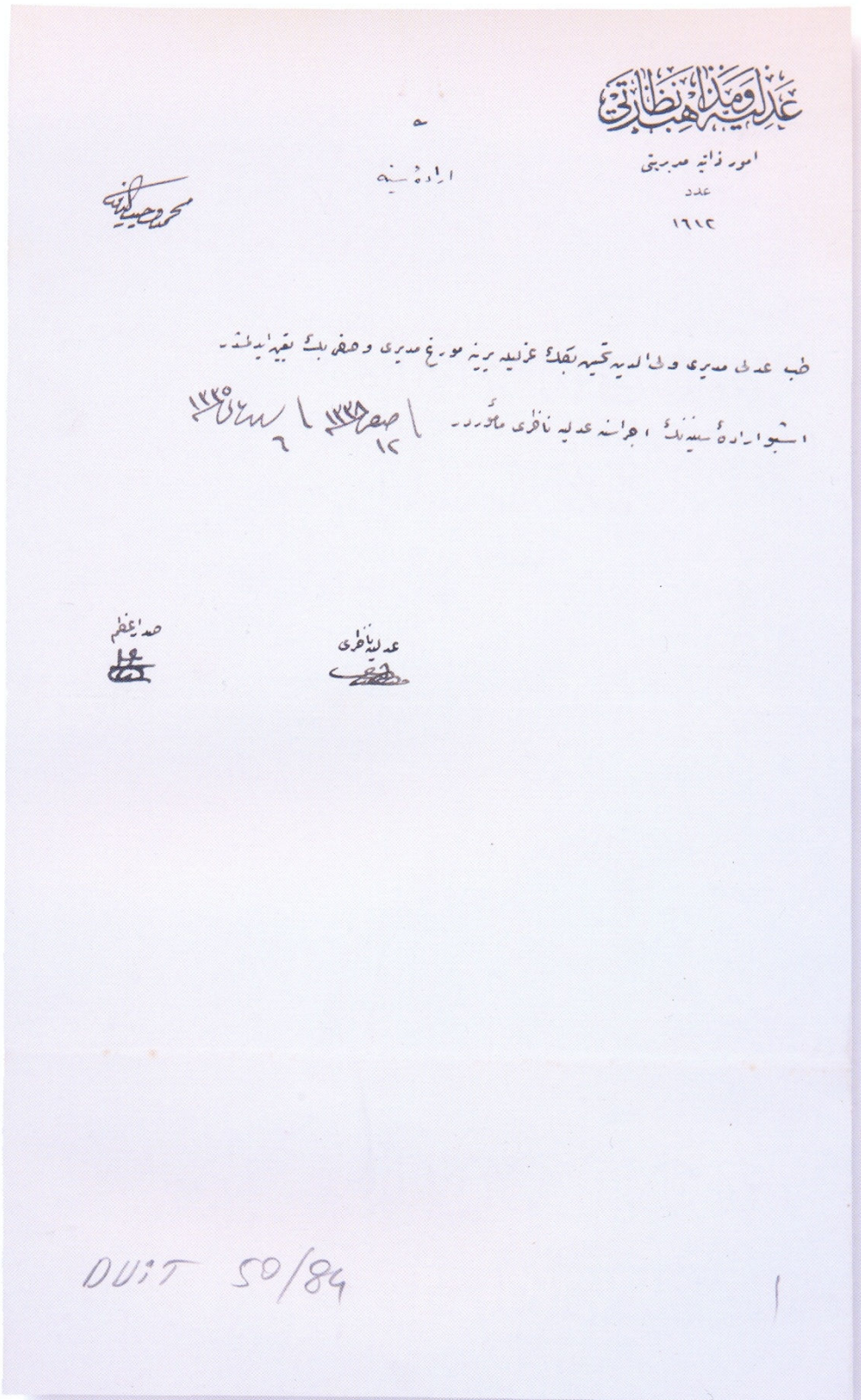
Şekil 4.17: Tıbb-ı Kanunî-Birinci Kitap'ın baş sayfası.

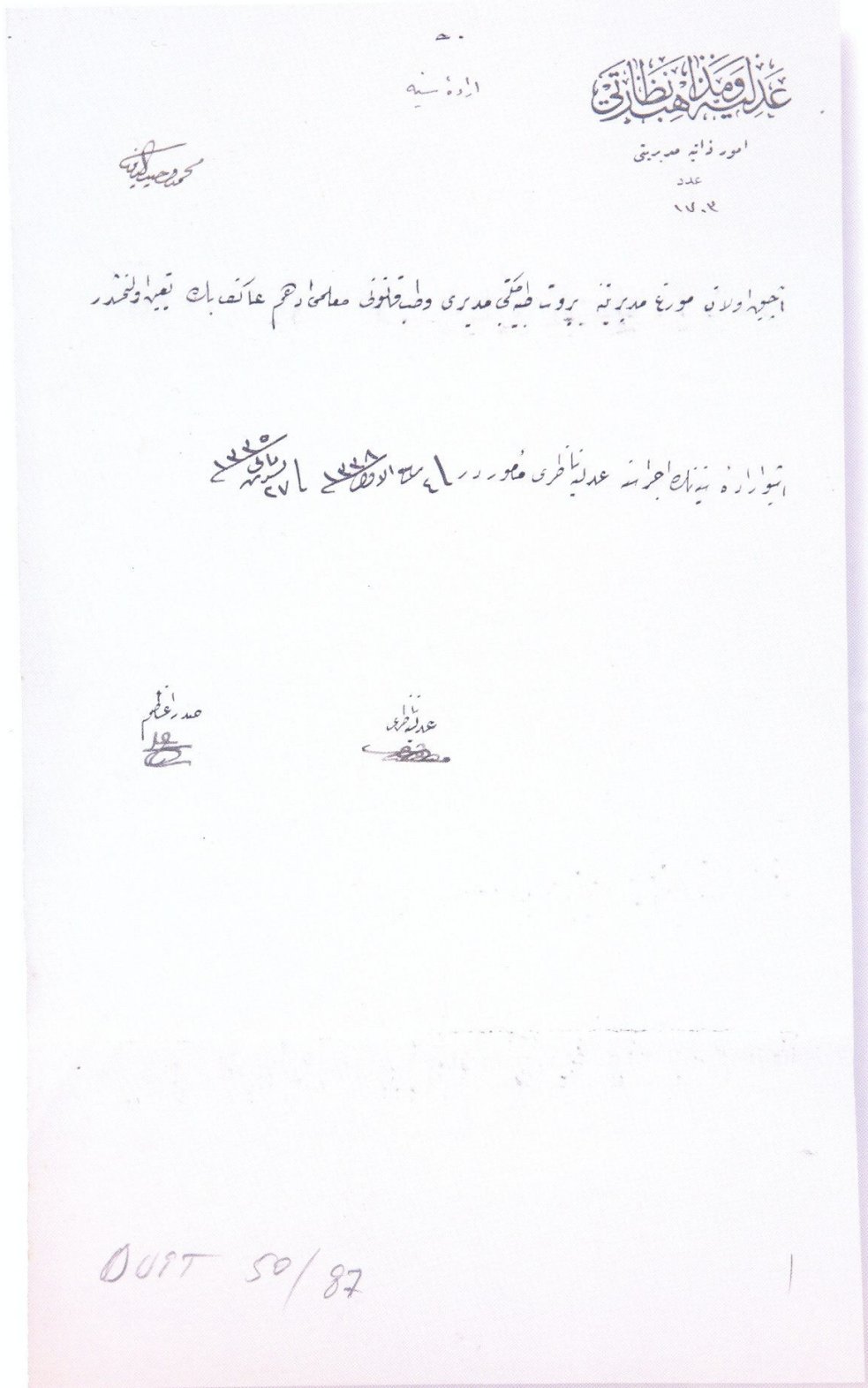
Şekil 4.18: Tıbb-ı Kanunî-İkinci Kitap'ın baş sayfası.

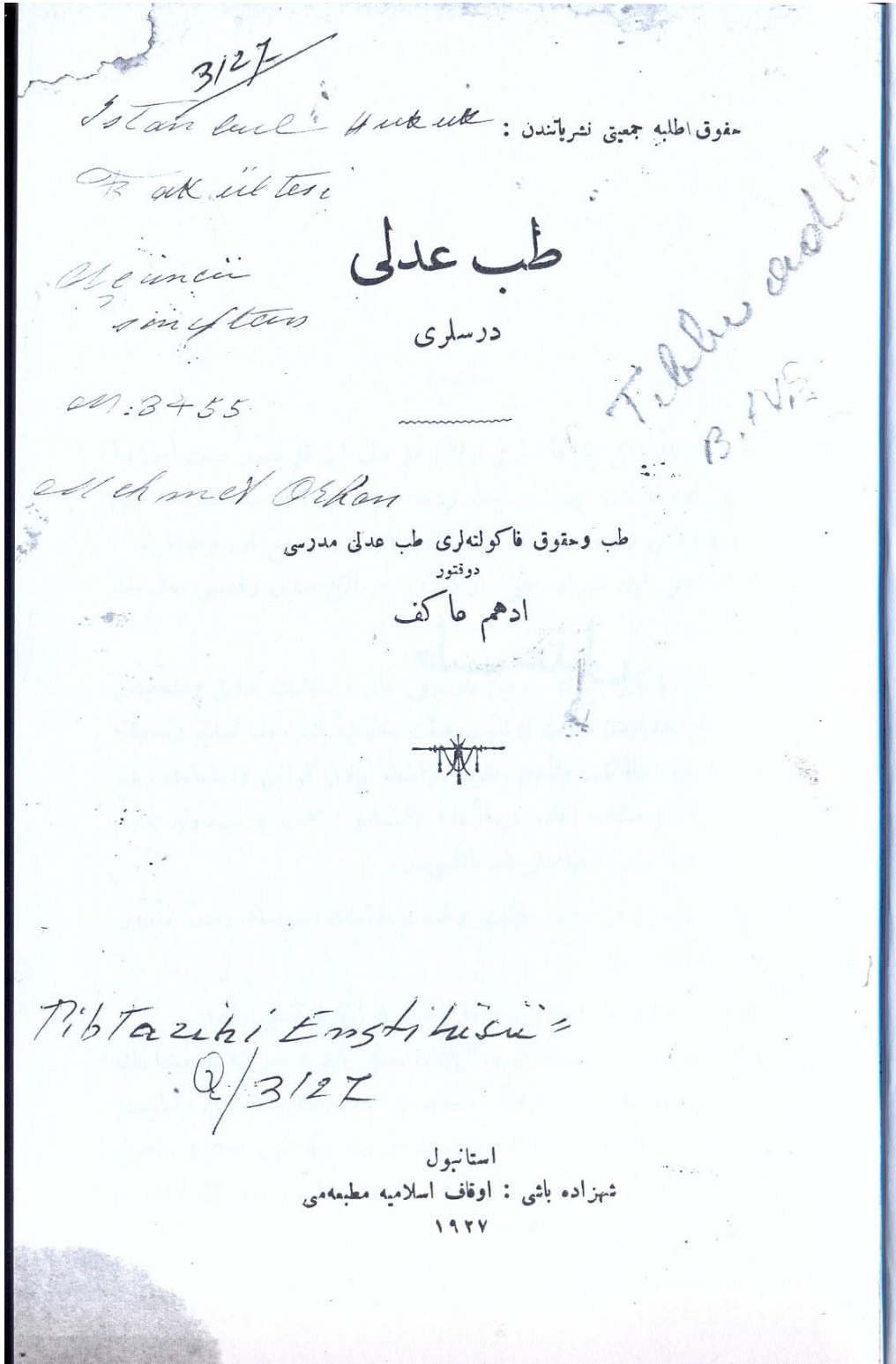
Şekil 4.19: Dr. Vasfi Bey'in Tıbb-ı Kanunî-İkinci Cilt Kitabı'nın baş sayfası.

Şekil 4.21: 7 Ekim 1919 tarihli arşiv belgesi.

Şekil 4.22: 27 Kasım 1919 tarihli arşiv belgesi.

Şekil 4.23: Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin Tıbb-ı Adli Kitabı'nın baş sayfası.

5. TARTIŞMA

Osmanlı Devleti'nde adlî tıp, tıp bilimlerine hakim uzmanların hukuki konularda adaletin sağlanmasına yardım amacını güdüyordu. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin programına 1846-1847 eğitim yılında eklenen adlî tıp eğitiminin gerekliliği bu tarihten daha önce anlaşılacak bu dalda yetişmiş elemana gereksinimin karşılanmasına çalışılmıştır. Tıp mensuplarının görev aldıkları yerlerde adlî konuların aydınlatılmasında bilirkişi olarak yardım edebilmeleri için bu eğitime oldukça önem verildiği görülmektedir. Bu konuda ilk adımın, 1841 yılında Dr. Bernard'ın girişimleriyle doğrultusunda kadavralar üzerinde anatomi eğitiminin başlatılmasıyla atıldığını görmekteyiz. Öğrencilere verilen bu eğitimin ne derece adlî tıp konularını kapsadığını tam olarak kestirmek zordur. Bu nedenle adlî tıp eğitiminin resmî başlangıç tarihinin eğitim programına konduğu 1846 yılı olarak göstermek daha doğru olacaktır. Bu doğrultuda ilk adlî tıp hocası olarak Dr. Serviçen'i görmekteyiz. Uzun yıllar adlî tıp hocalığı yapmış çok yönlü bir insan olan Dr. Serviçen'e ait adlî tıp ile ilgili bir eser bu güne kadar ele geçmemiştir. Bu nedenle Dr. Serviçen'in hangi müfredat dahilinde adlî tıp eğitimini yürüttüğü tam olarak kestirilememektedir. Bununla birlikte derslerin daha ziyade teorik verildiği bilinmektedir.

Adlî tıp konusunda ilk ciddi çalışma, Dr. Serviçen'in ardından adlî tıp hocası olan Dr. Agop Handanyan'a aittir. J.E. Briand ve E. Chaudé'nin *Médecine Légale* isimli eserini Fransızca'dan Türkçe'ye *Tıbb-ı Kanunî* adıyla, yine aynı yazarların *Chimie Légale* isimli eserini de *Kimya-yı Kanunî* adıyla çevirmiş ve ilk Türkçe adlî tıp kitabını öğrencilerin kullanımına sunmuştur. Bu şekilde adlî tıp eğitiminde Fransız kökenli bilgilere yer verildiği ve bu ekole uygun eğitim yapıldığı söylenebilir. Kitabın içeriği bize Dr. Handanyan'ın verdiği adlî tıp derslerinin müfredatı hakkında da bilgiler vermektedir. Müfredat aslında bugünkü adlî tıp müfredatına oldukça benzer noktalar içermektedir. Sadece yaralanmalar, cinsel suçlar, ölüm, ölüm tanısı, ölüm zamanı, zehirlenmeler, akıl hastalıkları, kimlik tespiti gibi noktalara değinilmemiş aynı zamanda halkın genel kullanımında olan yiyecek ve içecek maddeleri ve para ile ilgili sahtecilik olaylarının da aydınlatılması için gereken bilgiler sunulmuştur. Bu da gösteriyor ki adlî tıp sadece ölümün nasıl gerçekleştiği, ölüm sonrası incelemeler ve cinsel suçların aydınlatılması konularını değil ayrıca halk sağlığını ilgilendiren konuları da içine

almaktaydı. Sahteciliğin ortaya çıkarılmasında da adlî tabipler bilirkişi olarak görev yapmaktaydılar.

Tıbb-ı Kanunî ve Kimya-yı Kanunî eserleri adlî tıp alanındaki ilk Türkçe kitap olduklarından yerleşik bir adlî tıp terminolojisinin oluşturulmasında da büyük katkılar sağlamışlardır. Dr. Handanyan'dan sonra gelen adlî tıp hocalarının ister tercüme ister telif eserleri olsun aşağı yukarı aynı konular üzerinde durdukları görülmüştür. Fakat Dr. Serviçen ve Dr. Handanyan dönemlerinde derslerin haftada kaç saat olduğu ve hangi konuların yoğunlukla öğrenciye verildiği tam olarak bilinmemektedir. Her ne kadar Dr. Handanyan'ın tercüme ettiği *Kimya-yı Kanunî* kitabı pratik uygulamaları ve analiz metotlarını içerse de derslerin daha çok teorik olduğu, öğrencilerin pratik eğitime olan gereksinimlerinin olduğunu, 28 Nisan 1884 tarihli arşiv belgesinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'ye gönderilen materyallerin üzerindeki lekelerin analizi ve öğrencilere analiz uygulamalarını göstermek amacıyla Viyana'dan iki kimyagerin getirilip istihdam edilmesi isteğinin dile getirilmesiyle görmekteyiz.

Dr. Handanyan'dan sonra ise Dr. Ali Rüştü Paşa'nın adlî tıp derslerini yürüttüğü görülmektedir. Her ne kadar Ali Rüştü Paşa'nın yazdığı kitaplardan bahsedilse de yapılan araştırmalar sonucu sözü geçen kitaplara ulaşamamıştır. Fakat Ali Rüştü Paşa'nın derslerinin de yine teorik dersleri olduğu pratik eğitim anlayışından uzak olduğunu Tevfik Sağlam'ın anılarından anlıyoruz. Fakat aynı zamanda Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin de Dr. Ali Rüştü Paşa zamanında öğrencilere pratik yaptırdığı bilinmektedir.

Ali Rüştü Paşa'nın ardından adlî tıp hocalığına getirilen Dr. Bahaettin Şakir de Fransız ekolü tarafından oluşturulan anlayışın takipçilerindedir. Dr. Vasfi Bey ile birlikte yayımladıkları ders notlarının bilimsel kısımlarını Fransızca kitaplardan aldığını, yasal kısımlarını yazarken ise Ali Rüştü Paşa'nın notlarından yararlandığını anlatarak Fransız bilim anlayışını Osmanlı kanunlarıyla birleştirmeye çalışmış ve öğrenciye yararlı bir eser ortaya koymuştur. Bu notlarda da ele alınan konular daha önceki hocaların izlediği müfredattan pek de farklı değildir. Yine dersler daha çok cinsel suçlar, bunlarla ilgili olarak gebelik, doğum, yeni doğanın ölümüyle ilgili konular, çocuk düşürme gibi konularla birlikte ölüm, ölüm tanısı, ani ölümler zehirlenmeler, otopsi konularını içermektedir. Fakat Dr. Handanyan'ın *Kimya-yı Kanunî* eserinde lekeler ve leke analizi gibi konuların üstünde fazla durulmasına rağmen söz

konusu ders notlarında bu konuların ayrıntılı bir biçimde üstünde durulmamıştır. Bununla birlikte o dönemin teknik gelişmeleri ile ortaya çıkan elektrik çarpması sonucu ölümün de notlarda yer aldığını görmekteyiz. Bu notları Dr. Bahaettin Şakir ve Dr. Vasfi Bey iki cilt halinde bir kitaba dönüştürmüşler ve aynı konulara yer vermişlerdir. Bu iki adlî tıp hocasının *Tababet-i Adliye Rehberi* adında bir başka eseri daha mevcuttur. Yine Fransızca'dan tercüme olan eser daha çok taşrada görev yapan hekimlere adlî tıbbî ilgilendiren çeşitli vakalarda izlemeleri gereken yöntemler hakkında kullanışlı bilgiler sunmaktadır. Bunlarla birlikte hekimler adlî görevlerini yerine getirirken göz önünde bulundurmaları gereken kanunlar ve düzenlemelere de yer verilmiştir. Aynı zamanda tıbbî etiği ilgilendiren hekim nasıl olmalıdır sorusuna da yanıt aranmaktadır.

Dr. Bahaettin Şakir'in ardından Dr. Vasfi Bey adlî tıp hocalığı görevine getirilmiştir. Bu dönemin adlî tıp eğitimi içeriği ile ilgili olarak elde fazlasıyla yararlı kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar elde bulunan en erken 1920 tarihli olan Talebe Rehberleri'dir. Talebe Rehberleri'nde o yıl hangi fakültede, hangi sınıfta, hangi derslerin kaç saat okutulacağı ve ders müfredatları bulunmaktadır. Bu nedenle bu kaynaklar adlî tıp eğitiminde hangi konulara yer verildiğine ışık tutmaktadır. Dr. Vasfi'nin 1924 yılına kadar sürdüğü adlî tıp eğitimi müfredatı içinde dokuzuncu sömestirde daha önceki yıllarda da üzerinde durulan cinsel suçlar, ölüm ve yaralanma konuları bulunmaktadır. Onuncu sömestirde verilen derslerde ise yine adlî tıba ait cinsel suçlar, çocuk düşürme, çocuk öldürme, zehirlenmeler, hekimlerin adlî görevleri gibi konular işlendiği gibi tıbbî deontolojiyi ilgilendiren tıp uygulamalarına ait düzenlemeler ve kanunlar, hekimlerin görevleriyle ilgili kanunlar ve hekim sorumluluğu konuları da işlenmektedir. Dr. Handanyan'ın çevirdiği eserlerde tıbbî deontolojiye ait bu konuların üzerinde durulmadığı görülmektedir. Dr. Vasfi Bey ile adlî tıp eğitiminde pratik eğitimin yerleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımı yine Talebe Rehberleri'ndeki müfredata ait bilgilerden ve Dr. Vasfi Bey'in kaleme aldığı *Tıbb-ı Kanunî (İkinci Cilt)* isimli eserde laboratuvar işlerine yer vermesinde çıkarmaktayız.

Çalışmanın kapsadığı 1846-1933 yılları arasında adlî tıp terminolojisinin oluşturulmaya çalışıldığı, adlî tıp hocaları arasında bazı terimler açısından birlik sağlandığı halde bazı hocaların bazı kavramlar için farklı terimler kullandıkları da gözden kaçmamaktadır. Örneğin Dr. Handanyan çocuk öldürme (infantiside) için "itlaf-

ı mevlud” terimini kullanırken, Dr. Vasfi “katl-i mevlud”, Dr. Ethem Akif Battalgazi “katl-i velid” terimlerini kullanmışlardır. Adlî tıp terminolojisinin eserler arasında gösterdiği farklılık başka bir inceleme konusu olarak ele alınabilir.

Dr. Vasfi Bey’in ardından göreve gelen ve bir yıl görevde bulunan Dr. Halit Naci Tekin döneminde ise Dr. Vasfi Bey’in oluşturduğu ders müfredatı izlenmiş, bir farklılık ortaya konmamıştır.

Öncelikle İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi’nde tıbb-ı adlî hocalığı görevi yapan Dr. Ethem Akif Battalgazi, Hukuk Fakültesi öğrencilerine Tıp Fakültesi müfredatına göre daha hafif bir müfredat uygulamış ve Talebe Rehberi’ne göre 1921-1924 yılları arasında bu müfredat ile eğitim vermiştir. Fakat 1924-1924 eğitim yılında Hukuk Fakültesi tıbb-ı adlî derslerinin içeriği genişletilmiş ve bu içerik ilgili yıla ait Talebe Rehberi’nde 33 madde halinde belirtilmiştir. Dr. Ethem Akif Bey 1926 senesinde Tıp Fakültesi’nde de tıbb-ı kanunî hocalığına başlamış ve ders müfredatında bazı değişiklikler yapmıştır. Bunlar arasında daha önceki yıllarda müfredatta açık olarak belirtilmeyen pratik eğitimleri resmen müfredata sokmuştur. Örneğin çeşitli vücut ifrazatına ait analiz yöntemlerine ait ders konuları müfredatta açıkça belirtilmiştir. Aynı zamanda Tıp Fakültesi tıbb-ı kanunî dersi müfredatında resmi olarak akıl hastalıklarının adlî tıp yönünden incelenmesi konusuna da yer verilmiştir.

Dr. Ethem Akif Bey’in döneminde yeni programa geçen Tıp Fakültesi’nde 1928-1929 eğitim yılında öğrencilere tıbb-ı kanunî dersleri verilmediği, Hukuk Fakültesi’nde ise daha önce 7 ve 8. devre öğrencilerine verilen tıbb-ı adlî dersinin aynı yıl 5 ve 6. devre öğrencilerine verildiği görülmektedir.

Dr. Ethem Akif Bey oturduğu bu ders müfredatını 1933 yılında kadro dışı kalana kadar aynı şekilde yürütmüştür.

Gerek Tefvik Sağlam’ın ifadeleri, gerek tıbbiye öğrencilerine adlî vakalarda kimyevi tahlillerin öğretilmesi için kimya hocası getirilmesi isteği ve gerekse Zoeros Paşa’nın raporu bize uzun bir süre adlî tıp eğitiminin teorik olarak yürütüldüğünü ve Mekteb-i Tıbbiye hocalarının pratik eğitim gereksinimlerini bu bağlamda karşılayamadıklarını düşündürmektedir. Ne var ki incelemeler sonucunda pratik eğitimi Dr. Vasfi Bey dönemine kadar göremiyoruz. Pratik eğitimin de ancak Dr. Ethem Akif Bey zamanında açıkça müfredat dahiline alındığını görüyoruz. Yazılan ya da çevrilen ve içerik açısından da pek farklı olmayan kitaplarda da pratik eğitimden ziyade teorik

bilgilerin ve kanun uygulamalarının üzerinde durulmuştur. Talebe Rehberlerinden edinilen bilgiler Dr. Vasfi Bey'in pratik eğitim de verdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Dr. Vasfi'nin yazdığı *Tıbb-ı Kanunî (İkinci Cilt)* kitabında laboratuvar işlerine de yer verildiği görülmektedir.

Bu çalışma sonucunda adlî tıp eğitimi gereksiniminin ve bu konuda bilirkişi ihtiyacının sürekli var olup dile getirildiğini, adlî tıp eğitiminin 1846-1933 yılları arasında çok büyük değişimlere uğramadan, zaman zaman bazı konuların eklenmesiyle zenginleştirilerek yürütüldüğünü ve ilk önceleri daha fazla teorik olan eğitimin sonraları pratik eğitimi de içine alacak şekilde genişletildiğini, hatta müfredat programı içinde tıbbî deontolojiyi ve tıbbî etiği ilgilendiren konuların da daha o dönemde yer aldığını, adlî tıp terminolojisinin oluşturulması için hocaların büyük gayretler sarfettiklerini söyleyebiliriz.

Adlî tıp eğitiminin aldığı yolda teorik eğitim ağırlıklı müfredatın Dr.Vasfi Bey ile pratik eğitime yöneldiği fakat konu başlıkları itibariyle fazla değişime uğramadığı görülmektedir.

Günümüz adlî tıp eğitiminde de vazgeçilmez olan konu başlıkları (cinsel suçlar, yaralar, ölüm) adlî tıp eğitiminin başlangıcından beri yerini korumuştur. Doğal olarak değişen kanunlar ve hükümler konu alt başlıklarına etki ederek içerik değişimine neden olmuştur.

KAYNAKLAR

Akalın N Ö. (1340/1924). Müderris Vasfi Bey'in Vefatı. İçinde, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, **6**, Sayı: 11-12. (Kaynak: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi, Dr. Vasfi Bey Dosyası)

Akıncı S. (1962). Osmanlı İmparatorluğu Tıbbında Disseksiyon ve Otopsi. *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, **25**, 97-115.

Alexandre Lacassagne, http://en.wikipedia.org/wiki/Alexandre_Lacassagne, Son erişim tarihi 21.12.2010

Ata G. (1341/1925). *İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

Auguste Ambroise Tardieu, http://en.wikipedia.org/wiki/Auguste_Ambroise_Tardieu, Son erişim tarihi 29.12.2010

Bahaettin Şakir. (1327/1910). *Darülfünun-u Osmanî Tıp Fakültesi'nde Tedris Olunan Tıbb-ı Kanunî Dersleri, Üçüncü Fasikül*. İstanbul: Şura-i Ümmet Matbaası.

Bedevian A. (1994). *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*. Cairo: Medbouly Library.

Belgelerle Adli Tıp. (2010), Ed. C. Ekici. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

C.T.F.T.E.A. (İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi), Bahaettin Şakir Dosyası.

C.T.F.T.E.A. (İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi), Dr. Vasfi Bey Dosyası.

D.O.T.R. (*Darülfünun-ı Osmanî Talebe Rehberi*) (1336/1920). *1336-1337 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası.

D.O.T.R. (*Darülfünun-ı Osmanî Talebe Rehberi*) (1337/1921). *1337-1338 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Devellioğlu F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1307/1889). *1307 Sene-i hicriyesine mahsus [1890], Def'a 45*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1308/1890). *1308 Sene-i hicriyesine mahsus [1891], Def'a 46*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1309/1891). *1309 Sene-i hicriyesine mahsus [1892], Def'a 47*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1310/1892). *1310 Sene-i hicriyesine mahsus [1892], Def'a 48*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1311/1893). *1311 Sene-i hicriyesine mahsus [1893], Def'a 49*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1312/1894). *1312 Sene-i hicriyesine mahsus [1894], Def'a 50*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1313/1895). *1313 Sene-i hicriyesine mahsus [1895], Def'a 51*. İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1314/1896). *1314 Sene-i hicriyesine mahsus [1896], Def'a 52.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1315/1899). *1317 Sene-i hicriyesine mahsus [1899], Def'a 55.*
İstanbul. 237.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1316/1900). *1318 Sene-i hicriyesine mahsus [1900], Def'a 56.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1317/1901). *1319 Sene-i hicriyesine mahsus [1901], Def'a 57.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1318/1902). *1320 Sene-i hicriyesine mahsus [1902], Def'a 58.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1319/1903). *1321 Sene-i hicriyesine mahsus [1903], Def'a 59.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1321/1905). *1323 Sene-i hicriyesine mahsus [1905], 61. Sene.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1322/1906). *1324 Sene-i hicriyesine mahsus [1906], 62. Sene.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1322/1907). *1325 Sene-i hicriyesine mahsus [1907], 63. Sene.*
İstanbul.

D.S. (*Devlet Salnamesi*) (1326/1910). *1326 Sene-i hicriyesine mahsus [1908]*, 65. Sene. İstanbul.

Ersoy N. ve ark. (2001). Türkiye'de Adli Tıp Eğitiminin Tarihsel Sürecinde Beş Temel Kaynak (1294-1331), İçinde A. Erdemir (Ed.), *Türkiye Klinikleri Tıp Tarihi*, 1. Ankara: Hekimler Birliği Vakfı. 127-137.

Gök Ş. (1999). Adli Tıbbın Türkiye'de Geçirdiği Tarihi Evreler, İçinde Z. Soysal ve C. Çakalır (Ed.), *Adli Tıp*, 1. İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları. 29-44.

Handanyan A. (1294/1877). *Tıbb-ı Kanunî*. İstanbul: Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası.

Handanyan A. (1302/1885). *Kimya-yı Kanunî*. İstanbul: Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası.

İbrahim Şevki. (1298/1881). *Teaddiyat-ı Ahlâk, Teaddiyat-ı Hetk-i Irz ve Livata ve İbanetin Alâmet-i Cismaniyesi*. İstanbul: Mihran Matbaası.

İ.D.T.R. (*İstanbul Dariülfünunu Talebe Rehberi*) (1338/1922). *1338-1339 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası.

İ.D.T.R. (*İstanbul Dariülfünunu Talebe Rehberi*) (1339/1923). *1339-1340 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

İ.D.T.R. (*İstanbul Dariülfünunu Talebe Rehberi*) (1340/1924). *1340-1341 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Dariülfünunu Talebe Rehberi*) (1341/1925). *1341-1342 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Dariülfünunu Talebe Rehberi*) (1926). *1926-1927 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi*) (1927). *1927-1928 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi*) (1928). *1928-1929 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi*) (1929). *1929-1930 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.D.T.R. (*İstanbul Darülfünunu Talebe Rehberi*) (1930). *1930-1931 Sene-i Dersiyesi*. İstanbul: Yeni Matbaa.

İ.T.F.T.E.A. (İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi), Agop Handanyan Dosyası.

İ.T.F.T.E.A. (İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi), Halit Naci Tekin Dosyası.

İ.T.F.T.E.A. (İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı Arşivi), Serviçen Dosyası.

Koç S. ve ark. (2005). Ülkemiz Adli Tıbbına Katkıda Bulunan Prof. Dr. Ethem Akif Battalgazi'nin Meslek Hayatı Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. İçinde, *Türkiye Klinikleri J Foren Med*, **2**. 18-21.

Koç S ve Biçer Ü. (2009). Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi, Türkiye'deki Yapılanması ve Sorunları. İçinde S Koç ve M. Can (Ed.), *Klinik Gelişim Adli Tıp Özel Sayısı*, **22**, 1-5.

Krikor Zohrab, http://tr.wikipedia.org/wiki/Krikor_Zohrab, Son erişim tarihi 29.12.2010

Mağmumi Ş. (1910). *Kamus-ı Tıbbi (Dictionnaire Encyclopedique Medical)*. Kahire: Osmanlı Matbaası.

Mandressi R. (2008). Teşrih ve Anatomi. İçinde A. Corbin, J.J. Courtine, G. Vigarello (Ed.), S. Özen (Çev.), *Bedenin Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 255-271.

Merhum Bahaettin Şakir Bey, *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*. (Haziran 1338/1922), 4, Sayı: 3. (Kaynak: C.T.F.T.E.A., Bahattin Şakir Dosyası)

Mezburyan A. (1950). *Ermeni Hekimler (Contribution à l'Histoire de Médecine, Medecines Armeniens et d'Origine Armenienne 1688 - 1940)*. İstanbul: Becid Basımevi.

M.N. (1293/1877). Tıbb-ı Kanunî. İçinde *Ceride-i Tıbbiye-i Askeriye*, 6. Sene. 15-16.

Özen, C. (1988). Adli Tıp. İçinde E.K. Unat (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de Tıp Dallarında İlerlemelerin Tarihi*. İstanbul: Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları.

Öztürel A. (1977). Adli Tıp Dalının 50 Yılda Türkiye'deki Gelişimi ve Bugünkü Durumu. İçinde, *Ankara Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı (1925-1975)*. Ankara: Ankara Üniv. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1, 51-77.

Paul Camille Hippolyte Brouardel, http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Brouardel, Son erişim tarihi 21.12.2010

Redhouse J. (2006). *Turkish and English Lexicon* (Yeniden Basım). İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sağlam T. (1981). *Nasıl Okudum*. İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Atatürk'ün Yüzüncü Doğum Yılına Kutlama Yayınları.

Sami Ş. (1911). *Kamus-ı Fransevi (Dictionnaire Turc-Française)*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Sami Ş. (1998). *Kamus-ı Türki* (Yeniden basım). İstanbul. Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Soysal Z ve Eke M. (1999). Dünyada Adli Tıbbın Tarihçesi ve Gelişimi, İçinde Z. Soysal ve C. Çakalır (Ed.), *Adli Tıp*, **1**. İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları. 1-29.

Şehsuvaroğlu B.N. ve Özen C. (1974), *Dünyada ve Yurdumuzda Adli Tıbbın Tarihçesi ve Gelişmesi*. İstanbul: Sermet Matbaası.

Şehsuvaroğlu B.N. ve ark. (1984). *Türk Tıp Tarihi*, Bursa: Taş Kitapçılık-Yayıncılık.

Ülman Y. (1994). *Journal de Constantinople'a Göre Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane'nin Galatasaray Dönemi*, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi AD., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: N. Yıldırım. İstanbul.

Ülman Y. (1998). Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'nin 1846-1847 Öğretim Yılı Faaliyet Raporu. İçinde N. Sarı (Ed.), *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, **4**, 117-148.

Ülman Y. (1999). *Gazette Médicale de Constantinople ve Tıp Tarihimizdeki Önemi*, İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi AD., Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: N. Yıldırım. İstanbul.

Ülman Y. (2005). The Early Steps of Chloroform Anaesthesia In Turkey During The Ottoman Empire In The 19th Century. İçinde J. Mantz (Ed.), *Annales Françaises d'Anesthesie et de Reanimation*, **24**, 377-382.

Yarman A. (2001). *Osmanlı Sağlık Hizmetinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi*. İstanbul: Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı.

Yıldırım N. (1979). Türkçe Basılı İlk Tıp Kitapları Hakkında. İçinde Ş. Tekin ve G. Tekin (Ed.), *Journal of Turkish Studies, In Memoriam Ali Nihad Tarlan*, **3**, 443-459.

Yıldırım N. (1995). Zoeros Paşa'nın Paris Dönüşü Takdim Ettiği Rapor. İçinde N. Sarı (Ed.), *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, **1**, 91-97.

Yıldırım N. (2008). Dr. Ethem Ethem Akif Battalgazi Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de Tıp Tarihi ve Deontoloji Dersi Verdi Mi?, İçinde A. Erdemir (Ed.), *1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi*, *10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, **2**, 2002-2006.

EKLER

EK 1: TIBB-I KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİNİN OSMANLICASI

FİHRİSTÜ'L-KİTAB TIBB-I KANUNİ

	Sayfa No
Mukaddime	2
Mesele-i Ūlâ	
Usûl-u taharrî ve teftiş-i ahval-i cinayet veya cünha	5
Mesele-i Sâni	
Devâir-i hükümetten hangisinin erbâb-ı sanatı celbe muktedîr olduğu ve bunların hangi hususlarda hükümetin emrine imtisâlden imtinâa haklı bulunduğu	8
Mesele-i Sâlise	
Hasbe'l-kânun hükümetin erbâb-ı sanat meyânında emniyet edebileceği şahıs	9
Mesele-i Râbia	
Her bir keşfiyâtın icrâsından evvel ifâsı lâzım gelen rüsûm-ı mu'tâde ve iş bu usûl-u keşfiyeyi icrâyaya memur olan ehl-i sanatın yani tabib-i kanûninin ittihâz eyleyeceği usûl	12
Mesele-i Hâmise	
Müşâvere-i tıbb-i kanûniyi hâvi kararname ve şahâdetnâme ve rapor tanzimi hakkında ittiba edilecek usûl	17
Müşâvere-i tıbbi kânuni kararnamesi	17
Şahâdetnâme	17
Rapor tanzimi	18
Mesele-i Sâlise	
Erbâb-ı sanatın icrâ-i ameliyatlarınca hangi cihetlerince mesûl tutulacakları	20
Mesele-i Sâbi'a	
Sanatın hizmetlerine mukâbil itâsı lâzım gelen ücret-i kademiyye	21
Kısm-ı Evvel	
Tıbb-ı Kânuni	
Bâb-ı Evvel	
Muhill-i ırz ve namus ve zürriyet olan taâddiyat mesâili beyanıdır.	

Fasl-ı Evvel

Muhill-i ırz ve namus olan taâdiyat	24
Livâtâ yani fiil-i lûti	25
- Meful-u fiil-i lûtiyi müsbit alâmât	25
- Fâil-i fiil-i lûtiyi müsbit alâmât	26
Hetk-i ırz	27
- Nisvân haklarında hetk-i ırz vukûnı müsbit keşfiyâta taalluku olan ahvâl	28
- Seyyibeye vukû bulan hetk-i ırz	29
- Usûl-u teftişye-i hetk-i ırz	36
- Hâdise-i vâkıa hakîkaten hetk-i ırz mıdır yoksa cima ihtiyarı mıdır veyahut bir cism-i ecnebi ithâli midir?	37
- Bir avrata hissetmeksizin hetk-i ırz mümkün müdür?	39
- Derin uykuda olan bir avrata cima edilmesi mümkün müdür?	40
- Hetk-i ırz vukûndan bir avratın hamile kalması mümkün müdür?	40

Fasl-ı Sâni

Memnûiyyet-i tehhül, mefsûhiyyet-i izdivaç, mufârekat-ı zevceyin esbâbi	40
- Memnûiyyet-i tehhül	40
- Mefsûhiyyet-i izdivaç	41
- Hüküm-i kânun	42
Înânet	
- Zükûrda vâkı olan inânet-i tabiiyye veyahut âriziyyenin suret-i zahiresi	43
- Nisvân taifesinde olan inânet-i tabiiyye veyahut ariziyyenin suret-i zahiresi	44
Hüsnâ	46
Bir şahsın tefrik-i cinsi ile tezevvüce kabiliyetini hüküm etmeye memur olan kâşifin vazifesi	49
Mufârekat-ı zevceyin	50

Fasl-ı Sâlis

Zükûr ve inasta kabiliyet-i zürriyyetin bidayet-i zuhuru ile inkitâ esnanı	55
--	----

Fasl-ı Râbi

Haml	57
- Alâmât-ı hakika-i haml	58

- Alâmât-ı muzafe-i haml	63
- Haml-i mürekkep	66
- Haml-i muhtalit	67
- Haml-i haricu'r-rahim	67
- Haml-i kâzib	69
Cenin ale'l-cenin	74
- Bir hamile hatunun bekaret alâmeti mevcut olabilir mi?	81
- Bir hamilenin hamlini vaz edinceye kadar hal-i hamlinden bihaber olması mümkün olabilir mi?	82
- Hal-i haml bir hatunu temayûlât-ı mübremeye düçar edebilir mi?	82

Fasl-ı Hâmis

Iskât-ı Cenin	86
- El yevm mer'iyü'l-icrâ olan ahkâm-ı kanuniyye	89
- Cinayet ve kabahat add olunmayan ıskât-ı cenin	90
- Iskât-ı cenin-i tabîî ve ârızî esbabı	93
- Iskât-ı cenin-i ihtiyarî	94
- Mevadd-i sukûtiye	94
- Çavdar mahmuzu	95
- Kan ekme	96
- Şedidât-ı hariciye	96
- Hazırlanmış sünger	96
- Teskib-i gışa	97
Iskât-ı cenin için olunan teşebbüsât-ı sukûtiyenin tesirât-ı müteakibesi	98
Tefahhusât-ı tıbb-ı kanûninin ittihâz eyleyeceği usûl	100
Kadının tahkîk-i ahvâli	102
Semere-i hablin tahkîki	105
Cenininn sinnini bilmek için terakkiyâtını hâvi cedvel-i mahsus	109

Fasl-ı Sâdis

Vâz-ı hamil hakkında tefahhusât-ı tıbb-ı kanûni	110
- 1. Alâmât-ı vâz-ı hamil	110
- 2. Bir karının haberi olmaksızın vâz-ı haml etmesi kabil midir?	118
- 3. Bir vâz-ı hamil vukûu esnasında mâderi ile beraber çocuk vefât ederse	121

hangisi yek diğlerinden sonra vefât etmiş add olunur?

- 4. Bir hamilenin vefâtı vukûunda rahmindeki cenin hakkında erbâb-ı sanatın ittihâz eyleyeceği tedbir 123

Fasl-ı Sâbi

Vilâdet-i bakure ve viladet-i batû'z-zuhûr 126

Fasl-ı Sâmin

Tıfl-ı nevzâdın hayyen doğması ve hayata kabiliyeti bulunması 129

- 1. Bir tıfl-ı nevzâdın alâmât-ı hayatiyesi 132

- 2. Hayata kabiliyet 135

- 1. Hayata kabiliyet için iktizâ eden derece-i kemâl

- 2. Kable'l-viladet ceninin mübtela olduğu emrâz-ı kâbiliyeti hayatına mâni olur mu? 141

- 3. Kabiliyet-i hayata hâî olan sû-i eşkal beyanındadır (acîbiyyet). 144

Fasl-ı Tâsi

İhfâ-i mevlûd, müvelled-i mefrûz, istibdâl-i mevlud, tarhu'l-melkut 147

- 1. İhfâ-i mevlûd 147

- 2. Müvelled-i mefrûz 147

- 3. İstibdâli mevlûd 148

- 4. Tarhu'l-melkût 148

İhfâ-i mevlûd, müvelled-i mefrûz, istibdâl-i mevlûd, tarhu'l-melkût fiillerinin tıbb-ı kânûni tafahuzâtı-na ta'alluku bulunan cihazları beyanındadır. 149

Fasl-ı Âşir

İdâm-ı sabî 150

İdâm-ı sabî cinayeti şüphesini dâî mesâil beyanındadır. 152

- (Mesele-i ûla): Çocuk nevzâde midir? Vukûu viladeti kaç gündür? Rahm-i mâder asrını tekmiî etmiş midir veyahut asr-ı hamlin kaçınıcı ayında vaz-ı hamil vâkidir? 152

Çocuğun hayât-ı müstakillesi evâil-i evkâtında vukû bulan tebeddülât-ı ahvâlini ve kaç günlük tevellüd etmiş olduğunu mübeyyin cedvel 152-153

- (Mesele-i sâniye): Selil müteveffa mıdır yahut yaşamış mıdır? Selil müteveffa ise ne vakit fevt olmuştur? Eğer çocuk selil müteveffa ise hamilden evvel mi 153

yahut mahâz esnasında mı veya tevellüdünü müteakip mi vefat etmiştir?	
- (Mesele-i sâlise): Çocuk yaşamış ise alâmâtı hangileridir?	155
Cenin tahkikât-ı teşrihisinden istirâc olunan alâmât	157
Dösımazi yani tecrübe-i rievıyye	168
(1). Piloke'nin ittihâz eylediği usûl üzere sekâlet-i rieteyin	168
(2). Daniel'in ittihâz eylediği usûlünce tecrübe-i rievıyye-i cerr-i miyah	168
(3). Cerr-i miyâh-ı âdiye ile olunan tecrübe-i rievıyye	171
İtirâzât	174
(4). Tecrübe-i rie-i basarî	185
Taharrî-i müddet-i mevt	185
Taharrî-i sebeb-i fevt	187
(1) Bir tıflın hıyn-i veladetinde fevtini mûcib olan esbâb-ı tabiyye veyahut sırf arizîye beyanıdadır	189
İdâm-ı sabî-i zühulî	189
İdâm-ı sabî-i kasdî	194
- (Mesele-i râbiâ): Çocuk validesi zann olunan kadının evlâd sahih midir?	204
İdâm-ı sabî vukûâtının cümle tahkikât ve meşhûdâtını hâvî ehl-i sanatın tanzim edeceği raporto sûreti	205
Muayene-i sabî	205
Usûl-u muayene-i valide	216

Bâb-ı Sâni

Sihhat ve hayâta olan taaddiyât

Bahs-i Evvel: Katlü'l-insân, darbe, cerha, intihâr, düello 219

Katlü'l-insân, darbe ve cerha hakkında mer'ıyyü'l-icrâ olan ahkâm-ı kânûniyye	219
- (1). Katil veyahut gıyle-i katl-i nüfus tesmiye olunan katlü'l-insân	220
- (2). Katil müsemma olmayan darbe ve ceriha-i ihtiyâriyye	222
- (3). Min gayri ihtiyari katlü'l-insan ve darbe ve ceriha	223
- (4). Kâbil-i mâzeret olacak darbe ve ceriha	223
- (5). Cinâyet ve cünha müsemma olmayan darbe ve ceriha meyanındadır.	224
- (6). Hükümet memûrlarına ve hükâm ve zâbitâna vukû bulan muamele-i şedide ve ânife beyanıdadır.	224

	109
İntihâr yani kendi kendini öldürmek	225
- (1). İntihâr Fransız kanununca müstehak-ı cezâ olur mu?	229
- (2). Madde-i intihârda medal ve müşâreketi olan hakkında ne hüküm vermek lâzım gelir.	230
- (3). Sebeb-i vefât kaza mıdır? Katlü'l-insân mıdır? Yahut intihâr mıdır?	231
Düello	244
Fasl-ı Evvel	
Cürûh tesmiye olunan âfât-ı mütenevviâ ve bunların tertib-i sunûfı beyanındadır.	245
Esbâb-ı hariciyeden âfât inzârını mübeyyin doktor (Bibsi'nin) tanzim eylediği cedvel	246
Sımf-ı Evvel	
Cürûh-u hafife beyanındadır.	248
Sımf-ı Saniye	
Cürûh-u vahîme beyanındadır.	248
Sımf-ı Salis	
Cürûh-u mühlike beyanındadır.	249
Fasl-ı Sâni	
Cüruh nazarıyla bakılacak tarz-ı âfâtî beyanındadır.	250
1. Recvân	252
2. Ruzûz	252
3. Tevettür	256
4. Hal' yahut fükûk	258
5. İnhizâzât	258
6. Cürûh	260
- (1). Âlet-i kâtıa ile vâkı olan cerahât	260
- (2). Âlet-i vâhize ile vukû bulan cerahât	263
- (3). Kal' ile vukû bulan mezka ve cerha	267
- (4). Cerha-i marzûza	268
- (5). Âlet-i nâriyeden hâsıl olan cerahât	268

7. Harakât	287
- Asıl harakât denilen âfât	288
- Derece-i ûla	288
- Derece-i sâniye	289
- Derece-i sâlise	290
- Derece-i râbiâ	291
- Derece-i sâdis	291
Madde-i kimyeviye vasıtasıyla vukû bulan harakât	293
İhtirâkın beden-i insanın âzâ-i mütenevvia ve ensice-i muhtelifesine bıraktığı âsâr hakkında melhûzât-ı umûmiyye	295
Binefisihâ vukû bulan harakât yani ihtirâk-ı zâtî	298

Fasl-ı Sâlis

Cürûhun bir kısm-ı bedende yahut bir uzuvda buldukları mevzilere nazaran mubâhasâtı beyanındadır.	299
- (1). Cürûh-u res'	299
- (2). Unukta vâkı olan cürûh	308
- (3). Sadırda vukû bulan cürûh	311
- (4). Batında vâkı olan cürûh	315
- (5). Havsalanın hâvî olduğu âzâ ile âzâ-i zürriyede vâkı olan cürûh	319
- (1). Âzâ-i zürriye-i zükurda vâkı olan cürûh	319
- (2). Nisvânın âzâ-i tenâsüliyesinde vâkı olan cürûh	319
- (6). Cürûh-u etrâf	323
- (1). Cürûh-u nihâyat-ı âliye	324
- (2). Âfât-ı nihâyat-ı sâfile	326

Fasl-ı Râbî

- Nede bât	331
- (1). Âlet-i kâtıa, vâhize yahut râziye ile vâkı olan cerahâttten husûle gelen nede bât	332
- (2). Âlet-i nâriyenin husûle getirdiği cerahât nede bâtı	335
- (3). Harakât nede bâtı	335
- (4). Nede bât-ı maraziye	336

Fasl-ı Hâmis

Cürûhun sûret-i kânûniyesine tatbîken usûl-u muayenesi	337
Cerhaya ârız olan ahvâl-ı kuddâmiye	340

Fasl-ı Sâdis

Dem ve mevâdd-ı dimâğiyye lekeleriyle âlet-i nâriye hakkında muayene-i kânûniye-i muktaziye beyanındadır.	344
---	-----

Fasl-ı Sâbi

Bir şahs-ı maktul meyyitinin usûl-u muayene-i kanûniyesi beyanındadır.	345
- (1). Feth-i meyyide mubâşeret olunacak usûl	345
- Hitâm-ı feth-i meyyite lâzım-ı riayye olan ihtiyat beyanındadır.	354
- (2). Binefsihât vâkı olan füc'eten fevti müntic olan ve hatta bazı kazayada mevt-i şedîd zann olunan âfât beyanındadır.	356
- (3) Bir naaş üzerinde hal-i hayatta vukû bulan âfât ile bade'l-vefât vâkı olan âfâtın yek diğlerinden tefriki ve alâmât-ı basite-i meyyitenin sûret-i temyizi beyanındadır.	360
- Kable'l-vefât ve bade'l-vefât vukû bulan harakâtın alâmât-ı mümeyyizesi hakkında hâtime	367
- Alâim-i meyyiyye	369
- (4). Vukû-u vefat üzerinden mürûr eden müddet beyanındadır.	371
Ecsâd-ı medfûne tefessuhu keyfiyetinin alâim-i muhtelifesini mübeyyin cedvel	374
- (5). Alâmât-ı mevt-i hakiki (defin ve ihrâc-ı meyyit beyanındadır)	377
- (1). Alâmât-ı mevt	377
- (2). Defn-i meyyit	378
- (3). İhrâc-ı meyyit	393

Fasl-ı Sâmin

Emrâz-ı Sâriye	400
- (1). Dâü'l-kelebe yani kuduz illeti	400
- (2). Ruâm ve urre	402
- (3). İllet-i frengiye	405

Mebhas-ı Sâni

Asfiksiya 409

Fasl-ı Evvel

Kâbil-i teneffüs olan havanın mefkûdiyetinden zuhûr eden asfiksiya 412

Fasl-ı Sâni

Envâ-i gazdan vukû bulan asfiksiya 415

- (1). Kömür buharından vukû bulan asfiksiya 415

- (1). Asfiksiya husûle gelmek için fahim yandığı odanın mükemmel sûrette kapalı olması icâb eder mi? 419

- (2). Bir vukûatta asfiksiya husûle getirmeye muktazi olan miktâr-ı fahim nedir? 421

- (3). Asfiksiya ikmâl olmak için kömürün yanmaya başladığı vakitten bed'en ne kadar müddet hesap olunmalıdır? 423

- (4). Asfiksiya üzere sin ve cinsin derece-i tesîri ne kadardır? 423

- (5). Asfiksiyanın hazım hakkında derece-i tesîri nicedir? 423

- (6). Bi'l-farz kömür buharından kesb-i vahâmet eden havanın tesirine iki şahıs bir aynı vakitte hedef olmuş olsa bunlardan biri diğerinden ziyâde yaşar mı? 424

- (7). Bir şahıs yer üstünde uzanmış yahut karyola veya az çok yüksek bir yataklık üzerinde yatmış olsa tehlike müsavi midir? 425

- (8). Çabuk bir baygınlık kömürün yanmasından husule gelen buhârât-ı mühlikenin amel ve tesîrini men' edebilir mi? 426

- (9). Bazı kere dahi ateşin merkezinden huruc eden mühlik gazların tesîrât-ı mü'li-mesi o merkezden hayli uzakta olan bir mahalle kadar icrâ olur. 427

- (2). Gaz-ı münevver ile vukû bulan asfiksiya 430

- (3). Abdeshane çukurlarındaki netânetten husûle gelen asfiksiya 434

Fasl-ı Sâlis

Hasr-ı nefes, tahnik, salb 435

(1). Hasr-ı nefes 436

(2). Tahnik 439

(3). Salb 445

- Salb vukûâtında kaşifin edeceği taharriyat 456

Fasl-ı Râbî

Mağrûken mevt 458

- Garkın alâmât-ı umûmiyesi 459

- Su derûnunda ikâmetten ve havanın temâsından husûle gelen tegayyurât 463

- (1). Mevt garktan mı vukû bulmuştur? 468

- (2). Mağrûken vefât eden şahıs kazaen mi suya düşmüş,
yoksa fiil-i katil veyahut intihâr mı vukû bulmuştur? 470

- (3). Ceset ne kadar müddet su içinde kalmış? 472

Mebhas-ı Sâlis

Tesmîmen katlü'l-insân 473

Sûret-i cedvel-i tesmîm 474

Tesmîmâta dâir mevâdd-i kânûniye beyanındadır. 474

Fasl-ı Evvel

Tesemmüm ve ale'l-umûm sümûm beyanındadır. 475

Fasl-ı Sâni

Sümûmun husûle getirdiği ârâz ve âfât hakkında mutâlaât 482

Sınıf-ı Evvel

Sümum-ı muharrişe ve ekkâle 483

- (1). Hâmizât 484

- Hâmız-ı kibrît yani zac yağı 484

- Saksonya mavisi 486

- Hâmız-ı azot 487

- Hâmız-ı klorma 487

- Mâ-i müzehheb veyahut mâ-i kralî 488

- Hâmız-ı hall-i mükesseb veya hall-i cezrî 488

- Hâmız-ı hummâz 489

- Hâmız-ı tartîr 490

- (2). Kaleviyât ve emlâh-ı kaleviyye 491

- Potas	491
- Potas bi'l-kü'ül yahut potas-ı hâlis	492
- Mâ-i javil yahut diğér tabirle kloriyet-i potas	492
Kibrîtiyet-i potas, tartîriyet-i sâni-i potas ve kibrîtiyet-i potasyum	493
- Kibrîtiyet-i potas	494
- Tartîriyet-i sâni-i potas yahut krem tartîr	494
- Kibrîtiyet-i potasyum yahut kebed-i kibrît	494
- Bârîd	495
- Soude	496
- Kils (kireç)	496
- Mâ-i amonyak yahut tabir-i ahârla kalevî tayyâr	496
- Mâ-i müsekkin	497
- Fahmiyet-i amonyak - Kalevî tayyâr-ı müncemid	497
- Klor-i mâiyet-i amonyak yahut milh-i amonyak	497
- (3). Muharrişât-ı müsillât-ı şedîde	498
- Harbak (Veratrin)	499
- Habbu's-selâtîn	500
- Zeyt-i habbu'l-mülûb	500
- Lahlah yahut haniku'l-kelb	501
- Gratirole	501
- Faşera	501
- Mezaryun	501
- Übhel yani karaardıç ve sedeb yani sedef	502
- Şakâyik-i numâniye	502
- Haşîşetü'l-kamle	502
- Hind fıstığı ve çalapala	502
- (4). Ecsâm-ı muharrişe-i mihanikiye	503
- Toplu ve adî iğne	507

Sımf-ı Sâni

Sümûm-u münakkısa-i kuvva	508
- Arsenik	510
- Kibrîtiyet-i arsenik-i tabii ve kibrîtiyet-i asfar-ı sunî	514
- Kobalt	514

- Arsenikiyyet-i nühâs ve tabiri diğerele ahzer-i şil (vert de scheele)	515
- Malaşit (malachite)	516
- Fosfor	517
- Nühâs	519
- Zîbak	521
- Klor-ı sâni-i zîbak yani aksülümen	522
- Klor-ı evvel-i zîbak yani tatlı sülümen (calomel)	525
- Humz-ı sabî-i zîbak yahut kırmızı sürûr	526
- Kibrît-i zîbak yahut zencefre	526
- Kiyânûs-ı zîbak	526
- Antimon	527
- Azotiyet-i potas yahut güherçile	529
- Milh-i hummâz yani kuzu kulağı tuzu yahut hummâziyyet-i potas	529
- Dijital yani yüksük otu	529

Sınıf-ı Sâlis

Sümûm-u müthişe	531
- Esreb ve mürekkebât-ı esribiyye	531
- Lüfâh tâbîr-i âharla güzel avrat otu	535
- Lüfâhîn yahut atropin	535
- Ban yahut banotu, benklik otu ve tâbîr-i âharla hyoscyamus niger	537
- Tatula yahut cevz-i masil	538
- İnebü'z-zi'b (it üzümü)	538
- Duhân yani tütün	539
- Duhânîn yani nikotin	539
- Şevkerân tâbîr-i âharla baldıran	541
- Hanibü'z-zi'b yani kurtboğan	542
- Futriyât yani mantarlar	542
- Edviye-i mübtîlül-hiss	544
- Klor-i nemil, eter, amilen	544
- Kü'ül ve eşribe-i kü'üliyye	547

Sınıf-ı Râbî

Sümûm-u muhaddire	550
- Afyon	550
- Laudanum yani afyon ruhu yahut Sydenham'ın afyon ruhu	552
- (Rousseau'nun) afyon ruhu	553
- Morfin	554
- Kodain	555
- Hadrin yahut narkotin	555
- Narsein ve makonin	555

Sınıf-ı Hâmis

Sümûm-u müteheyyicetü'l-asâb	556
- Cevz-i mukayyi' (kargabüken) ve Saint İnyas baklası	556
- Striknin	556
- Engüstüra-i kâzib (Fausse angusture)	559
- Hâmız-ı kiyonüs-u ma'	559
- Kiyonüs-i potasyum	562
- Şecerü'l-gâr, kiras yahut levzü'l-gâr yahut taflan ağacı	562
- Zeruh yani kuduz böceği	562
İyot	564
- İyod-i potasyum	565
Brom	565
Şap	565
Emlah-ı hadidiyye (demir tuzları)	566
Fizza yani gümüş	567
Kalay	567
Tutya	568
Krazot (Créosote) yani katran ruhu	569
Semek-i bâbuç yani çay tekiri ve semek-i kerâkî yani turna balığı	570
Şecerü'z-zakkum	570
Kafur	571
Semmü's-semek yani balık otu	572
Ergo yahut çavdar mahmuzu	572
Burçak	573

Karamuk	574
Zevan yani delice	574
Sümûm-u afniyye	575
Me'kûlât-ı mütegayyire	576

Fasl-ı Sâlis

Mesmûmen vefât eden eşhâsın usûl-u feth-i meyyiti ve keyfiyet-i tesmimiyyenin zâhire ihracı hakkın-da taharriyât-ı muktâziyenin tarifi beyanındadır.	577
- (1). Mesmûmen vefât edenlerin icrâ-i usûl-u feth-i meyyiti	577
- (2). Vukû-u tesmime şüphe hasıl eden emrâz ve âfât-ı uzviyye beyanındadır.	582
- (3). Tesmim zehâbı hâsıl-ı maksadıyla bade'l-mevt meyyite mevâdd-i semmiyeden birinin ihtikân-ı keyfiyeti beyanındadır.	588
- (4). Beden-i insânda hâlet-i tabiyyede mevcûd olan mevâdd-i semmiyye veyahut me'kûlât veya edviye makamında bedene idhâl olunan mevâdd-i semmiyye beyanındadır.	589
- Arsenik	589
- Nühas ve esreb	590
- Hadid	591
- (5). Cesedin medfûn bulunduğu arzın nevi ve tabiatı hakkında mutâlaât	593
- (6). Emr-i tahlili keşfiyâta müteallik olan mesâil-i muhtelifle ile bu makule tahlilâtın fakat o yolda ameliyatta ehliyet-i müktesebeleri mücerreb olan kimyagerlere havalesi hususunda görülen lüzum-u hakikî beyanındadır.	601

Bâb-ı Sâlis

İllet-i aklîyye	609
-----------------	-----

Fasl-ı Evvel

İhtilâl-i şuur yahut cinnet-i hakikîyye beyanındadır.	614
- (1). İhtilâl-i şuurun enva-i muhtelifesi	614
- (2). Ateh	618
- (3). Mania	619
- Cinnet-i vahide	620
- Cinnet-i serû'z-zeval	621
- (4). Felc-i umûmî	624

Esbab-ı ihtilal-i şuur	628
Seyir ve ârâz-ı ilel-i aklîyye	633

Fasl-ı Sâni

Ehva-i nefsâniye	651
------------------	-----

Fasl-ı Sâlis

Bazı ahvâl-i fizyolojiye ve maraziyenin hürriyet-i maneviyeye olan tesiri beyanındadır.	655
(1). Seyir fi'l-menâm	657
(2). Hal-i beynen nevm ve'l-yakuza	659
(3). Hezeyân-ı hummevi	660
(4). Hezeyân-ı hâdd	661
(5). Galet-i hiss ve tahrif yani hayal-i hiss	662
(6). Halet-i sekir	663
(7). Hezeyân-ı mürte'îş	670
(8). Sar'a ve ihtinâk-ı rahim	670
(9). Asammiyet ve ebkemiyet	671

Bâb-ı Râbî

İsbât-ı zât, emrâz-ı mütemarîza, emrâz-ı mektume, emrâz-ı müstenide ile silk-i askeriden muafiyeti istinzâm eden emrâz beyanındadır.	677
--	-----

Mebhâs-ı Evvel

İsbât-ı zât	677
- (1). Bir şahsın isbât-ı zâtını müstelzim alâmât	678
- Nedebât	679
- Saç ve sakal elvânının tabiri beyanındadır.	680
- Nakş-ı cild	680
- Hıref ve sanayiden istirac olunabilen alamat beyanındadır.	683
- İşçi nisvân	684
- Çekiç sallayan işçiler	685
- Hıref-i mütenevvia	688
- (2). Ayak ve araba tekerleği vesairenin ruy-i zeminde bıraktığı asâr-ı menkûşeden istidlâl olunan malumât	

- (3). Bir naaş yahut bir kadîdin isbât-ı zâtını ishar edebilecek alâmât beyanındadır.	694
Naaşın mesahasini mübeyyin cedvel	698
Kadidler üzerinde bulunan mukayesenin cedveli	698
Su nam zatın netâyic-i mütehassılasını mübeyyin cedvel	699
Mebhâs-ı Sâni	
Emrâz-ı temârrıza, emrâz-ı ihtiyâriyye, emrâz-ı mazûre, emrâz-ı mektûme ve emrâz-ı müstenide beyanındadır.	704
- (1). Emrâz-ı mütemârıza ile emrâz-ı ihtiyâriyye	705
- (1). Cürûh-i mütemarıza	705
- (2). Taklîs	708
- (3). Kurûh-ı mütemârıza	709
- (4). Temâruz-u dâ-i hafr ve dâ-i hanâzir	710
- (5). Evcâ-i risiviyye	710
- (6). Mütâla'at-ı meşrûha bir tarafın felci vukûâtında dahi kâbil-i iltisâktır.	711
- (7). Sar'a-i mütemarıza	711
- (8). İhtilacât	713
- (9). Nefha-i mütemârıza	714
- (10). Cinnet-i mütemârıza	714
- (11). Emraz-ı mütemârıza-ı hiss-i basar	715
- (12). Temâruz-u emrâz-ı hiss-i sem'	716
- (13). Emrâz-ı mütemârıza-i hiss-i şemm	717
- (14). Emrâz-ı mütemârıza-i echize-i sadriye	717
- (15). Temâruz-ı emrâz-ı batniyye	719
Bir marazın temâruz edilip edilmediğinin keşfi hakkında câri olan kavâid-i umumiye	722
- (2). Emrâz-ı müteazzire	724
- (3). Emrâz-ı mektûme	726
- (4). Emrâz-ı müstenide	727
Mebhâs-ı Sâlis	
Hidemât-ı askeriden muafiyeti müstelzim olan emrâz beyanındadır.	729
Müceddeden asker tahririne dair fi 21 Mart 1832 tarihli nizamnamenin mevaddı beyanındadır.	739
Kanunnâme-i askeri	740
Hata - sevab cedveli	744

EK 2: TIBB-I KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİNİN TÜRKÇE TERCÜMESİ

TIBB-I KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİ

	Sayfa No
Giriş	2
Birinci Konu	
Cinayet veya suç durumlarını araştırma ve teftiş usulleri	5
İkinci Konu	
Hükümet dairelerinden hangisi hekimleri yazıyla çağırabilir ve hekimler hangi konularda hükümetin emrine uymama hakkına sahiptir.	8
Üçüncü Konu	
Kanuna göre hükümet hekimler içinde kimlere güvenebilir	9
Dördüncü Konu	
Her araştırmadan önce yapılması gereken rutin işler ve bu araştırmayı yapacak olan hekimin yani adli tabibin uyacağı usul	12
Beşinci Konu	
Adli tıp konsültasyonunu içeren kararname, belge ve rapor düzenlenmesi hakkında uyulacak usul	17
Adli tıp konsültasyonu kararnamesi	17
Belge	17
Rapor düzenlenmesi	18
Altıncı Konu	
Hekimler tıbbi girişimlerinin hangi yönlerinden mesuldürler.	20
Yedinci Konu	
Tıbbi hizmete karşılık verilmesi gereken ücret kademeleri	21
Birinci Bölüm	
Tıbb-ı Kânuni	
Birinci Bab	
Irz ve namus ve zürriyeti ihlal eden tecavüzler	

Birinci Fasıl

Irz ve namusu ihlal eden tecavüzler	24
Livâtâ yani eşcinsel ilişkide bulunma	25
- Pasif eşcinseli belirleyen izler	25
- Aktif eşcinseli belirleyen izler	26
Irza geçme	27
- Bir kadına karşı ırza geçme olayını ispatlayan bulgularla ilintili durum	28
- Dul bir kadının ırzına geçme	29
- Irza geçme olgularında muayene usulü	36
- Bildirilen olay gerçekten ırza geçme midir yoksa cinsel birleşme sonucu mudur ya da bir yabancı cisimle mi yapılmıştır?	37
- Bir kadın hissetmeden onun ırzına geçmek mümkün müdür?	39
- Derin uykuda olan bir kadınla cinsel ilişki kurmak mümkün müdür?	40
- Irza geçme olayından bir kadının hamile kalması mümkün müdür?	40

İkinci Fasıl

Evlenmeye engel durumlar, evliliğin feshini gerektiren durumlar, eşlerin ayrılma sebepleri	40
- Evlenmeye engel durumlar	40
- Evliliğin feshini gerektiren durumlar	41
- Kanun kararı	42
Cinsel ilişkiye girememe	
- Erkeklerde cinsel ilişkiye girmeye engel olan fizyolojik ya da patolojik durumlar	43
- Kadınlarda cinsel ilişkiye girmeye engel olan fizyolojik ya da patolojik durumlar	44
Hermafroditlik	46
Bir kişinin karşı cins ile cinsel ilişkiye kurabilmeye muktedir olduğuna hüküm verecek memurun görevi	49
Eşlerin ayrılması	50

Üçüncü Fasıl

Erkeklerde ve kadınlarda üreme yeteneğinin başlangıç ve bitiş yaşları	55
---	----

Dördüncü Fası

Gebelik	57
- Gerçek gebeliğın belirtileri	58
- Kompoze gebeliğın belirtileri	63
- Çoğul gebelik	66
- Komplike gebelik	67
- Dış gebelik	67
- Yalancı gebelik	69
Cenin üstüne cenin	74
- Hamile bir kadının bekaret izleri mevcut olabilir mi?	81
- Hamile bir kadının doğum yapıncaya kadar hamile olduğundan haberi olmaması mümkün olabilir mi?	82
- Hamile bir kadın karşı konulmaz istek ve arzulara tutulabilir mi?	82

Beşinci Fası

Abortus (Kürtaj)	86
- Şu an yürürlükte olan kanun hükümleri	89
- Cinayet ve kabahat sayılmayan abortus	90
- Spontan abortusun ve aksidental (kazai) abortusun nedenleri	93
- İsteyerek gebeliğın sonlandırılması	94
- Çocuk düşürmede kullanılan ilaçlar	94
- Çavdar mahmuzu	95
- Kan ekme	96
- Dışardan uygulanan şiddet	96
- Hazırlanmış sünger	96
- Amniyon zarını delmek	97
Çocuk düşürmek için girişilen kürtaj işleminin sonraki etkileri	98
Adli tıp araştırmalarında kullanılan usul	100
Kadının muayenesi	102
Fetüsün muayenesi	105
Fetüsün yaşını belirlemede kullanılan ve gelişim durumunu içeren cetvel	109

Altıncı Fası

Doğum ile ilgili adli tıp araştırmaları	110
---	-----

- 1. Doğumun belirtileri 110
- 2. Bir kadının haberi olmaksızın doğum yapması kabul edilebilir mi? 118
- 3. Bir doğum sırasında anne ile beraber çocuk ölürse hangisi diğerinden sonra ölmüş sayılır? 121
- 4. Gebe bir kadının ölmesi durumunda rahmindeki fetüs hakkında hekimlerin alacağı tedbir 123

Yedinci Fası

Kısa süreli gebelik ve uzamış gebelik 126

Sekizinci Fası

Fetüsün canlı doğması ve hayatta kalma yeteneğine sahip olması 129

- 1. Bir yeni doğanın canlılık belirtileri 132
- 2. Hayatta kalma 135
 - 1. Yeni doğanın canlı kalabilmesi için gerekli gelişim derecesi
 - 2. Doğum öncesi fetüsteki bir hastalık fetüsün hayatını sürdürmesine engel olur mu? 141
 - 3. Fetüsün hayatta kalmasına engel olan şekil bozuklukları 144

Dokuzuncu Fası

Bir çocuğun doğumun saklamak, bir yenidoğanı başka bir yenidoğan ile değiştirmek, doğmamış bir çocuğu doğmuş ve ölmüş gibi göstermek, yeni doğmuş bir bebeği terketmek 147

- 1. Bir çocuğun doğumun saklamak 147
- 2. Bir yenidoğanı başka bir yenidoğan ile değiştirmek 147
- 3. Doğmamış bir çocuğu doğmuş ve ölmüş gibi göstermek 148
- 4. Yeni doğmuş bir bebeği terketmek 148

Bir çocuğun doğumun saklama, bir yenidoğanı başka bir yenidoğan ile değiştirme, doğmamış bir çocuğu doğmuş ve ölmüş gibi gösterme ve yeni doğmuş bir bebeği terketme eylemlerinin adli tıp araştırmasıyla ilişkili olan yanları 149

Onuncu Fası

Çocuk öldürme (Infanticide) 150

Çocuk ölümünün cinayet şüphesi uyandırmasıyla ilgili meseleler. 152

- (Birinci Konu): Çocuk yenidoğan mıdır? Doğumunun üzerinden kaç gün 152

geçmiştir? Ana rahminde gelişimini tamamlamış mıdır ya da gebeliğin kaçınıcı ayında doğmuştur?	
Çocuğun kendi başına hayatını sürdürebilmesi için ilk zamanlarında gerçekleşen değişiklikleri ve kaç günlük doğduğunu içeren cetvel	152-153
- (İkinci Konu): Çocuk ölmüş müdür yoksa yaşamış mıdır? Çocuk ölmüş ise ölüm zamanı nedir? Eğer çocuk ölmüş ise doğumdan önce mi ya da doğum sırasında mı veya doğumdan sonra mı ölümü gerçekleşmiştir?	153
- (Üçüncü Konu): Çocuk yaşamış ise bunun belirtileri nelerdir?	155
Fetüsün otopsisinden elde edilen sonuçlar	157
Dösımazi yani akciğer deneyi	168
(1). Piloke'nin kabul ettiği usule göre akciğer ağırlıkları	168
(2). Daniel'in kabul ettiği usule göre akciğer deneyinde akciğerin su çekmesi	168
(3). Akciğerin su çekmesi deneyi	171
İtirazlar	174
(4). Gözle ya da mikroskopla akciğer muayenesi	185
Ölüm zamanının belirlenmesi	185
Ölüm nedeninin belirlenmesi	187
(1) Bir bebeğin doğarken ölümüne neden olan doğal ya da sadece tesadüfi sebepler beyanıdır.	189
Kasıt olmaksızın çocuk öldürme	189
Kasdi çocuk öldürme	194
- (Dördüncü Konu): Çocuk, annesi zannedilen kadının çocuğu mudur?	204
Hekimin düzenleyeceği çocuk öldürme durumunu inceleyen ve delilleri içeren rapor sureti	205
Yeni doğanın muayenesi	205
Anneyi muayene etme usulü	216

İkinci Bab

Sağlık ve hayata karşı saldırılar

Birinci Bahıs: Adam öldürme, darb, adam yaralama, intihâr, düello	219
Adam öldürme, darb ve adam yaralama hakkında yürürlükte olan kanun hükümleri	219
- (1). Katl olarak adlandırılan adam öldürme	220
- (2). Katl olarak adlandırılmayan darp ve yaralama	222

- (3). İstemededen adam öldürme, darp ve yaralama	223
- (4). Mazereti kabul edilebilir darp ve yaralama	223
- (5). Cinâyet ve suç sayılmayan darp ve yaralama	224
- (6). Hükümet memurlarına, hakimlere ve askerlere uygulanan şiddet ve kaba muamele	224
İntihar yani kendi kendini öldürmek	225
- (1). Fransız kanununa göre intihar, ceza nedeni olabilir mi?	229
- (2). İntihar olayına yardım eden kişi hakkında ne hüküm vermek gerekir?	230
- (3). Ölüm nedeni kaza mıdır? Adam öldürme midir? Yoksa intihar mıdır?	231
Düello	244

Birinci Fasıf

Yaralama olarak adlandırılan çeşitli lezyonlar ve bunların sınıflandırılması	245
Dış kaynaklı lezyonların prognozunu açıklayan doktor Bibsi'nin düzenlediği cetvel	246

Birinci Sınıf

Hafif yaralar	248
---------------	-----

İkinci Sınıf

Ağır yaralar	248
--------------	-----

Üçüncü Sınıf

Öldürücü yaralar	249
------------------	-----

İkinci Fasıf

Yaralanma olarak değerlendirilen lezyonların şekilleri	250
1. Vurma ile oluşan deri yaraları	252
2. Kesici olmayan bir cisimle yapılan morarma ve leke oluşumu	252
3. Gerilme	256
4. Çıkıklar	258
5. Kırıklar	258
6. Yaralar	260
- (1). Kesici bir alet ile yapılan yaralar	260

- (2). Kama şeklindeki bir alet ile yapılan yaralar	263
- (3). Hayvan boynuzu, kanca ya da çatal ile yapılan yaralar	267
- (4). Ezici aletle yapılan yaralar	268
- (5). Ateşli silahlar ile yapılan yaralar	268
7. Yanıklar	287
- Yanık denilen asıl lezyonlar	288
- Birinci derece	288
- İkinci derece	289
- Üçüncü derece	290
- Dördüncü derece	291
- Beşinci derece	291
Kimyasal maddelerin oluşturduğu yanıklar	293
Yanma sonucu vücutta oluşan çeşitli lezyonlar ve yanıkların dokularda bıraktığı hasar hakkında genel bilgiler	295
Kendi kendine gerçekleşen yanıklar yani ihtirâk-ı zâtî	298
Üçüncü Fasıl	
Yaralanmanın bir vücut bölümünde ya da bir uzuvda bulunduğu yere göre sınıflandırılması	299
- (1). Baş yaralanmaları	299
- (2). Boyunda meydana gelen yaralanmalar	308
- (3). Göğüste meydana gelen yaralanmalar	311
- (4). Karında meydana gelen yaralanmalar	315
- (5). Kasık bölgesindeki ve genital organlardaki yaralanmalar	319
- (1). Erkek genital organlarındaki yaralanmalar	319
- (2). Dişi genital organlarındaki yaralanmalar	319
- (6). Ekstremitelerdeki yaralanmalar	323
- (1). Üst ekstremitelerdeki yaralanmalar	324
- (2). Alt ekstremitelerdeki lezyonlar	326
Dördüncü Fasıl	
- Nedbeler	331
- (1). Kesici, ezici ya da kama şeklindeki aletlerle oluşan cerahatten meydana gelen nedbeler	332

- (2). Ateşli silahların oluşturduğu cerahat nedbeleri 335
- (3). Yanık nedbeleri 335
- (4). Hastalık nedbeleri 336

Beşinci Fası

- Yaralanmanın kanuna göre muayene usulü 337
- Travmadan önce mevcut olan nedenler (lezyonlar) 340

Altıncı Fası

- Kan lekeleri ve beyin parçalarının oluşturduğu lekeler ile ateşli silahlar hakkında gereken muayene kanunu 344

Yedinci Fası

- Bir maktulün naaşının muayene usulü ile ilgili kanun 345
 - (1). Otopsi işlemine başlama usulü 345
 - Otopsi işlemini bitirmek için gözetilmesi gereken tedbirler 354
 - (2). Kendi kendine gerçekleşen, birdenbire ölümle sonuçlanan ve hatta bazı kazalarda ciddi ölüm neden olan lezyonlar 356
 - (3) Bir naaş hayattayken gerçekleşen lezyonlar ile ölüm sonrasında gerçekleşen lezyonların birbirinden ayırt edilmesi ve basit ölüm belirtilerinin ayırt etme yöntemleri 360
 - Ölüm öncesi ve ölüm sonrası gerçekleşen yanıkların ayırt edilmesini sağlayan belirtiler hakkında 367
 - Ölüm belirtileri 369
 - (4). Ölümün üzerinden geçen zaman 371
 - Defnedilmiş vücutların çürüme özelliklerinin çeşitli belirtilerini içeren cetvel 374
 - (5). Gerçek ölümün belirtileri (ölüyü gömme ve mezardan çıkarma beyanındadır) 377
 - (1). Ölüm belirtileri 377
 - (2). Ölünün gömülmesi 378
 - (3). Ölünün mezardan çıkarılması 393

Sekizinci Fası

- Bulaşıcı Hastalıklar 400
 - (1). Kuduz 400

- (2). Sakağı hastalığı ve uyuz 402
- (3). Frengi 405

İkinci Bahis

Asfiksiler 409

Birinci Fası

Solunan havanın yokluğundan meydana gelen asfiksiler 412

İkinci Fası

Çeşitli gazlardan oluşan asfiksiler 415

- (1). Kömür dumanının oluşturduğu asfiksiler 415
 - (1). Asfiksi oluşması için kömürün yandığı odanın çok iyi şekilde kapalı olması gerekir mi? 419
 - (2). Asfiksi oluşumunu sağlayan kömür miktarı nedir? 421
 - (3). Asfiksinin gerçekleşmesi için kömürün yanmaya başladığı vakit üzerinden ne kadar geçmesi gerekir? 423
 - (4). Asfiksi üzerine yaş ve cinsiyetin etki derecesi ne kadardır? 423
 - (5). Asfiksinin hazım hakkında etki derecesi nasıldır? 423
 - (6). Kömür dumanını aynı anda soluyan iki kişiden biri diğerinden daha fazla yaşar mı? 424
 - (7). Bir kişi yer üstünde uzanmış yahut karyola veya az çok yüksek bir yataklık üzerinde yatmış olsa bile tehlike altında mıdır? 425
 - (8). Çabuk bir baygınlık kömürün yanmasından oluşan tehlikeli dumanın etkisini yok edebilir mi? 426
 - (9). Bazı zamanlarda ateşin merkezinden çıkan tehlikeli gazların kötü etkileri o merkezden oldukça uzakta olan bir yerde de hissedilir. 427
- (2). Aydınlatma gazlarından (hava gazı) oluşan asfiksiler 430
- (3). Lağım çukurlarındaki kokulardan husûle oluşan asfiksiler 434

Üçüncü Fası

Nefes tutulması, boğma, ası 435

(1). Nefes tutulması 436

(2). Boğma	439
(3). Ası	445
- Ası olayında adli tabibin yapacağı araştırma	456

Dördüncü Fası

Boğularak ölme	458
- Boğulmanın genel belirtileri	459
- Su altında bedenın uzun süre kalmasından ve hava temasıyla oluşan değişimler	463
- (1). Ölüm boğulma sonucu mu olmuştur?	468
- (2). Boğularak ölen kişi kazaen mi suya düşmüş, yoksa cinayete mi kurban gitmiş ya da intihar mı etmişir?	470
- (3). Ceset ne kadar süre su içinde kalmış?	472

Üçüncü Bahis

Zehirleyerek adam öldürme	473
Zehirli maddelerin cetveli	474
Zehirlenmelerle ilgili kanun maddeleri	474

Birinci Fası

Zehirlenmeler ve tüm zehirler hakkında	475
--	-----

İkinci Fası

Zehirlerin oluşturduğu arızalar ve lezyonlar hakkında açıklamalar	482
---	-----

Birinci Sınıf

Tahriş edici ve aşındırıcı zehirler	483
- (1). Asitler	484
- Sülfirik asit	484
- Saksonya mavisi	486
- Nitrik asit	487
- Hidroklorik asit	487
- Kral suyu	488
- Asetik asit kökü	488

- Okzalik asit	489
- Tartarik asit	490
- (2). Bazlar	491
- Potasyum	491
- Potasyum alkolat	492
- Çamaşır suyu	492
Potasyum sülfat, potasyum bi tartarat ve potasyum sülfür	493
- Potasyum sülfat	494
- Potasyum bi tartarat	494
- Potasyum sülfür	494
- Brd	495
- Soda	496
- Kireç	496
- Sıvı amonyak	496
- Sıvı msekkın	497
- Amonyum karbonat	497
- Amonyum klorhidrat	497
- (3). Őiddetli mshillerin oluşturduğu tahriş	498
- pleme	499
- Croton tiglium	500
- Croton tiglium yağı	500
- Surincan ya da itkaıran	501
- Hüdaverdi otu, zofa otu, sürur	501
- Faşera	501
- Mezaryun	501
- Karaardı veya sedef	502
- Gelincik ieği	502
- Haşişet'l-kamle	502
- Hind fıstığı ve alapala	502
- (4). Tahrişe neden olan mekanik maddeler	503
- Toplu ve ad iğne	507

İkinci Sınıf

Gökten düşüren zehirler	508
-------------------------	-----

- Arsenik	510
- Kibrîtiyet-i arsenik-i tabii ve kibrîtiyet-i asfar-ı sunî	514
- Kobalt	514
- Arsenikiyyet-i nühâs ve tabiri diğlerle ahzer-i şil (vert de scheele)	515
- Malaşit (malachite)	516
- Fosfor	517
- Bakır	519
- Cıva	521
- Aksülümen	522
- Tatlı sülümen (calomel)	525
- Kırmızı sürûr	526
- Zencefre	526
- Cıva siyanür	526
- Antimon	527
- Potasyum nitrat ya da güherçile	529
- Kuzu kulağı tuzu yahut potasyum okzalot	529
- Dijital yani yüksük otu	529

Üçüncü Sınıf

En etkili zehirler	531
- Kurşun ve kurşunlu bileşikler	531
- Güzel avrat otu	535
- Atropin	535
- Ban ya da banotu	537
- Tatula	538
- İt üzümü	538
- Tütün	539
- Nikotin	539
- Baldıran	541
- Kurtboğan	542
- Mantarlar	542
- Anestetik maddeler	544
- Kloroform, eter, amilen	544

- Alkoller ve alkollü içecekler 547

Dördüncü Sınıf

Uyuşturucu özellikte zehirler	550
- Afyon	550
- Laudanum yani afyon ruhu yahut Sydenham'in afyon ruhu	552
- (Rousseau'nun) afyon ruhu	553
- Morfin	554
- Kodain	555
- Hadrin yahut narkotin	555
- Narsein ve makonin	555

Beşinci Sınıf

Nevrostenik zehirler	556
- Kargabüken ve Saint İnyas baklası	556
- Striknin	556
- Engüstüra-i kâzib (Fausse angusture)	559
- Siyanhidrik asit	559
- Potasyum siyanür	562
- Kiraz ya da taflan ağacı	562
- Kuduz böceği	562
İyot	564
- Potasyum iyodür	565
Brom	565
Şap	565
Demir tuzları	566
Gümüş	567
Kalay	567
Tutya	568
Katran ruhu	569
Çay tekiri ve turna balığı	570
Zakkum ağacı	570
Kafur	571
Balık otu	572
Çavdar mahmuzu	572

Burçak	573
Karamuk	574
Zevan yani delice	574
Septik zehirler	575
Bozuk yiyecekler	576

Üçüncü Fası

Zehirlenerek ölen kişinin otopsi şekli ve zehirlenme durumunun açığa çıkarılması hakkındaki araştırmaların tarifi	577
- (1). Zehirlenerek ölenlerin otopsi şekli	577
- (2). Zehirlenme şüphesini uyandıran arızalar ve lezyonlar	582
- (3). Zehirlenme şüphesi uyandırmak için ölüye ölümden sonra zehirli bir madde enjekte etme	588
- (4). İnsan bedeninde doğal olarak bulunan zehirli maddeler ya da yiyeceklerle veya ilaçlarla vücuda alınan zehirli maddeler	589
- Arsenik	589
- Bakır ve kurşun	590
- Demir	591
- (5). Cesedin gömüldüğü toprağın çeşidi ve özellikleri hakkında incelemeler	593
- (6). Keşif emri ile ilgili olan çeşitli meseleler ve maktulle ilgili araştırmaları, bunları yapmaya yetkili kimyagerlere havale etme konusunda görülen lüzum	601

Üçüncü Bab

Akıl hastalıkları	609
-------------------	-----

Birinci Fası

Şuur kaybı	614
- (1). Şuur kaybının çeşitleri	614
- (2). Bunama	618
- (3). Mania	619
- Akut cinnet	620
- Geçici cinnet	621
- (4). Genel felç	624
Şuur kaybının nedenleri	628

Akıl hastalıklarının belirtileri ve seyri	633
İkinci Fası	
Saplantılar	651
Üçüncü Fası	
Bazı fizyolojik ve patolojik durumların kişisel özgürlüklere olan etkisi	655
(1). Uyurgezerlik	657
(2). Uykuyla uyanıklık arasındaki hal	659
(3). Humma kaynaklı hezeyanlar	660
(4). Akut hezeyanlar	661
(5). İlüzyon, halusinasyon ve genç birine bunaklık isnadetme	662
(6). Sarhoşluk hali	663
(7). Sarhoşluktan ileri gelen titremeli sayıklama hastalığı (Delirium tremens)	670
(8). Epilepsi ve histeri	670
(9). Sağırılık ve dilsizlik	671
Dördüncü Bab	
Kimlik tesbiti, hasta taklidi yapma, hastalığını saklama, birine hasta olduğu iftirasında bulunma ve askerlik görevinden muafiyeti gerektiren hastalıklar	677
Birinci Bahis	
Kimlik tesbiti	677
- (1). Bir kişinin kimlik tesbitinde gereken izler	678
- Nedbeler	679
- Saç ve sakal renklerinin yorumlanması	680
- Dövmeler	680
- Mesleki durumdan ve çalışma koşullarından çıkarılabilen izler	683
- Kadın işçiler	684
- Çekiç sallayan işçiler	685
- Değişik meslekler	688
- (2). Ayak ve araba tekerleğinin zemin üzerinde bıraktığı izlerden edinilen bilgiler	
- (3). Bir cesedin ya da iskeletin kimliğini meydana çıkartabilecek izler	694
Cesedin ölçülerini içeren cetvel	698

İskeletler üzerinde bulunan ölçüler ile ilgili cetvel	698
Su adındaki kişinin ortaya çıkan sonuçları içeren cetveli	699

İkinci Bahis

Hasta taklidi yapma, bilerek kendini hasta etme, hastalığını sömürü aracı olarak kullanma, hasta olduğunu saklama ve birine hasta olduğu iftirasında bulunma	704
- (1). Hasta taklidi yapma ve bilerek kendini hasta etme	705
- (1). Yaralı taklidi yapma	705
- (2). Kasılma ve katılık	708
- (3). Çıban çıkarmış taklidi yapma	709
- (4). Sıracalı ve da-i hafr taklidi yapma	710
- (5). Romatizma ağrıları	710
- (6). Açıklanan düşünceler bir tarafın felci durumunda bile geçerlidir.	711
- (7). Saralı taklidi yapma	711
- (8). Çırpınmalar	713
- (9). Karnı şişmiş taklidi yapma	714
- (10). Cinnet geçiriyor taklidi yapma	714
- (11). Görme bozukluğu varmış taklidi yapma	715
- (12). İşitme bozukluğu varmış taklidi yapma	716
- (13). Koklama hissinde bozukluk varmış taklidi yapma	717
- (14). Akciğer ve kalp hastalığı varmış taklidi yapma	717
- (15). Batın hastalığı varmış taklidi yapmak	719
Bir hastalığın taklit edilip edilmediğinin ortaya çıkarılması hakkında yürürlükte olan genel kaideler	722
- (2). Sekel bırakan hastalıklar	724
- (3). Hasta olduğunu saklama	726
- (4). Birine hasta olduğu iftirasında bulunma	727

Üçüncü Bahis

Askerlik hizmetinden mufiyeti gerektiren hastalıklar	729
Yeni baştan asker alımına dair 21 Mart 1832 tarihli nizamnamenin maddeleri	739
Askeri kanunname	740
Hata - sevab cedveli	744

EK 3: KİMYA-YI KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİNİN OSMANLICASI
FİHRİSTÜ'L KİTAB-I KİMYA-Yİ KANUNİ

	Sayfa No
Dibace-i Kimya-yi Kanuni	2
Fasl-ı Evvel	
Tahrib-i mevadd-i uzviye ve itrah-ı sümum	5
Feride-i Evvel	
Mevadd-i uzviyenin tahribi beyanıdır.	7
(1) Usul-u tahrib-i bi'l-hamız-ı azot	7
(2) Usul-u tahrib-i bi'l-azotit potas	8
(3) Usul-u tahrib-i bi'l-potas ve bi'l-azotit kils	10
(4) Usul-u tahrib-i bi'l-klor	10
(5) Usul-u tahrib-i bi'l-hamız-ı kibrit	11
(6) Usul-u tahrib-i bi'l-hamız-ı klorma ve kloriyet-i potas	13
(7) Usul-u tahrib-i bi'l-hamız-ı klorma	14
(8) Usul-u tahrib-i bi'l-tesir-i hararet ve'l hava yahud usul-u tahrib-i bi-l'termid-i bila vasıta	15
Feride-i Sani	
İtrah-ı sümum beyanıdır.	16
(1) Usul-u itrah-ı bi'l-taktir	16
(2) Usul-u itrah-ı bi'l-vasıta-i muhallilat	17
(3) Usul-u itrah-ı bi'l-tahlil	18
Fasl-ı Sani	
Ecsam-ı basite ve mürekkebatı	21
Feride-i Evvel	
Ecsam-ı gayr-ı madeniye ve yahud şibh-i madeniyye	21
Fosfor	21
Hamız-ı fosfori	23

Hamız-1 fosfor	23
Hamız-1 fosforik takdiri yani tayin miktarı	25
Esna-i tesemmümde fosforun usul-u taharrisi	27
Arsenik	35
Hamız-1 arseniki	36
Hamız-1 arsenik	38
Arsenik ile vuku bulan tesmimde icrası lazım gelen taharriyat beyanındadır.	42
Antimon	58
Taharri-i antimon	62
Azot	68
Amonyak	72
Hamız-1 kıyanus-1 ma ve mürekkebat-1 mesnaiye-i kıyanus	75
Tesemmüm vukuunda hamız-1 kıyanus-1 ma'nın taharrisi	80
Kibrit	83
Tesemmümatta hamız-1 kibritin taharrisi	89
Klor	92
Tesemmümatta hamız-1 klor-1 ma'nın taharrisi	94
Brom	96
İyot	97
Flor	102
Feride-i Sani	
Maden	102
Potasyum-Sodyum	103
Baryum	107
Kils	109
Mağnezya	110
Alumin	111
Hadid	113
Tutiya	115
Krom	117
Kalay yahud kasdir	118
Bizmut	122

Resas yahud usrub yani kurşun	124
Nuhas yani bakır	130
Zibak	137
Fizza	145
Fasl-ı Salis	
Gaz'at ve baharat beyanındadır.	147
Feride-i Evvel	
Gaz'at	151
Teneffüse gayr-ı salih gazlar	153
Gaz'at-ı muharrişe	159
Gaz'at-ı mehleke	164
Gaz'at-ı müntellike	176
Hava-i mahsur	178
Madenler, mağaralar ve çukurlar	182
Memşa çukurları, lağımlar	184
Adi mezarlar ile defn-i emvata mahsus mahzen	184
Gazların tahliline dair usul-u ameliyat	185
Feride-i Sani	
Maiyat-ı ruhiye yahud mubattilü'l-his	188
Bedende kuulün taharrisi	190
Eter	192
Amilin	192
Klor-ı neml	192
Klor-ı nemlin taharrisi	193
Klor-ı sani-i metilin	194
Fasl-ı Rabi	
Kimya-yi uzvi	195
Feride-i evvel	
Hamızat-ı uzviye	195

Hamız-1 neml	196
Hamız-1 humaz	197
Vuku-u tesemmümatta hamız-1 humazın taharrisi	198
Humaziyet-i hamıza-i potas	200
Hamız-1 hal	201
Hamız-1 tartir	203
Hamız-1 limon	205

Feride-i sani

Ecsam-1 şibh-i kaleviye (Alkaloidler)	206
Ecsam-1 şibh-i kaleviyenin tesmim vukuunda olan usul-u taharrileri	210
Şibh-i kalevi-i mai ve tayyar	213
Şibh-i kalevi-i sulb ve sabit	214
Hamız-1 fosfor-1 malibdenin ianesiyle ecsam-1 şibh-i kaleviyenin taharrisi	217
Mai ve tayyar olan ecsam-1 şibh-i kaleviyye	
Duhanin	224
Şevkeranın	225
Anilin	226
Şibh-i kaleviyat-ı sulba ya sabite	
Afyonun şibh-i kaleviyatı	227
Morfin	229
Muhaddirin	230
Narsein	230
Tebain	230
Papaverin	231
Kodein	231
Hamız-1 mekonin yahud hamız-1 mukavvi	231
Striknin	233
Brusin	236
Lüfahin (Atropin)	237
Bencin (Hyoscyamine)	238

Feride-i salis

Mevadd-ı semiyeye-i muhtelifi-i hayvaniye yahud nebatiye	239
Dijitalin	240
Pikrotoksin	242
Kürar	242
Übhel yani karaardıç (Sabine)	243
Sedeb yani sedef (Rue)	243
Mahmuzlu çavdar	244
Zeyt-i habbu'l-mülûk	244
Zerarih (Kuduz böcekleri-Cantharides)	245

Fasl-ı Hamis

Taharriyat-ı semum hakkında ithaz olunacak tarif-i umumi	246
--	-----

Fasl-ı Sadis

İstimal-i hurdebin	252
--------------------	-----

Feride-i evvel

Lütihat demeviyyenin havas-ı kimyeviyye ve hikemiyesi	256
Hasais-i tabiyye-i şelel-i demeviyye	258
Hasais-i kimyeviyye-i şelel-i demeviyye	261
Kan lekelerinin havas-ı hurdebini	266
(1) Hurdebin vasıtasıyla muayenesi	272
Kan ile teşkil eden lekelerde lifinin evsafının taharrisi	273
Lekelerin lifinin derununda mahfuz bulunan demin küreyvat-ı beyzasının evsafının taharrisi	275
(2) Keten ve kenevir veyahud bilhassa pamuk kumaşlar üzerinde bulunan kan lekelerinin taharrisi	276
(3) Kağıt veya tahta üzerinde lekelerin taharrisi	280
Bundan mamul olan kumaş üzerine şelel-i demeviyyenin muayene ve tetkiki	281
(5) Demir veya çelik üzerinde bulunan şelel-i demeviyyenin muayenesi	282
(6) Tams zamanında hayzdan ve muhat-ı rahimden husule gelen dem'den müşekkil şelel-i demeviyyenin muayenesi	283
(7) Mayi nifasin hasıl eylediği lekeler mukabil olarak şelel-i demeviyyenin muayenesi	285
(8) Ördek kanıyla olan lekeler derununda bulunan hasais-i küreyvatın muayenesi	291

(9) Tahta kurusu ifrağatıyla husule gelen lekelerin evsafı	293
(10) Sinekler ile pirelerin ifrağatından husule gelen lekelerin evsafı	295
Demin rayiha neşr eden cevherinin istihrac olunan evsaf muayenesi	296
"Kan lekeleri yerine alınabilen lekelerin sıfat-ı farikaları"	
Pas lekeleri	298
Limon usaresi lekeleri - Limoniyet-i hadid	299
Cevahir-i nebatiye usaresinden mükevvin lekeler	300
Şarap lekeleri	302
Mevadd-ı gaita lekeleri	302
Çamur lekeleri	305
Meni lekeleri ile onlara müşabehet arz eden lekelerin evsaf-ı farika-i tabiiyye-i kimyeviyye ve hurdebineleri	307
Şel-i meneviyenin hasais-i mümeyyizesi	309
Şel-i meneviyenin bünye-i hakikiyeleriyle tabiyatlarının hurdebin ianesiyle olan muayeneleri	311
Muhat-ı mehbiliyenin lekelerine dair evsaf-ı farika	319
Nifas-ı lebeni seyyalatından husule gelen lekeler	321
Seyelan-ı harka't-ul bevlden ileri gelen lekeler	322
Seyelan-ı mehbiliye'l beyzadan husule gelen lekeler	322
Nasur-ı mecra-i bevlden husule gelen seyelan lekeleri	323
Muhat-ı enfiden husule gelen lekeler	323
Şel-i lu'abiye	323
Ikî lekeleri	324
Cevher-i muhhi-i yabis lekelerinin muayenesi	326
Evsaf-ı farika-i tabiiyye ve kimyeviyye	327
Sıfat-ı farika-i hurdebiniye	329

Fasl-ı Sabi

Medeni, ticari ve idareye mensup ve müteallık olarak mücazat-ı tedibiyeyi müstelzim mevaddın keşif ve muayeneleri beyanındadır	331
--	-----

Feride-i Evvel

Tağşişat-ı dekik yani unların tağşişi	331
Buğday nişastasıyla patates feküli	335
Bakliya	337
Neciliye (arpa, yulaf, pirinç, mısır buğdayı, çavdar, darı)	339
Keten tohumu	341

Feride-i Salis

Tahlil-i leben yani süt tahlili 351

Feride-i Rabia

Ecsam-1 Şahmiye 357

Feride-i Hamis

TaĝŐiŐat-1 ensicevi yahud muhtelif kumaşların taĝŐiŐi 362

Feride-i Sadis

Muayene-i esliha-i nariye 366

Pamuk barutu yahud hadid-i kiyanus-1 potasyum ile yapılan barutun
adi barut yerine isti'mali 371

Feride-i Sabi'

Teĝayyrat-1 hutut

Feride-i Samin

Meskukat-1 maĝŐuŐe 380

Feride-i Ta'si

Televvün- iş'ar (saĝ) ve evbar (kıl) 384

EŞkal

Fihrist'l-Kitap

Cedvel-i hata sevap

EK 4: KİMYA-YI KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİNİN TÜRKÇE TERCÜMESİ
KİMYA-Yİ KANUNİ KİTABI'NIN İÇERİĞİ

	Sayfa No
Kimya-yi Kanuni'nin Önsözü	2
Birinci Fasl	
Organik içerikli maddelerin oluşturduğu tahrir ve zehrin eliminasyonu	5
Birinci Bölüm	
Organik içerikli maddelerin oluşturduğu tahrifat	7
(1) Nitrik asidin tahrir şekli	7
(2) Potasyum nitratın tahrir şekli	8
(3) Potasyumun ve kalsiyum nitratın tahrir şekli	10
(4) Klorun tahrir şekli	10
(5) Sülfürik asidin tahrir şekli	11
(6) Hidroklorik asit ve potasyum klorürün tahrir şekli	13
(7) Hidroklorik asidin tahrir şekli	14
(8) Sıcak havanın ya da doğrudan yakmanın tahrir şekli	15
İkinci Bölüm	
Zehrin eliminasyonu beyanındadır.	16
(1) Distilasyon ile eliminasyon yöntemi	16
(2) Çözücü sıvılarla eliminasyon yöntemi	17
(3) Diyaliz ile eliminasyon yöntemi	18
İkinci Fasl	
Basit ve bileşik içerikli maddeler	21
Birinci Bölüm	
Ametaller ya da metalloidler	21
Fosfor	21
Fosfor asidi	23
Fosforik asit	23

Fosforik asidin doze edilmesi	25
Zehirlenme esnasında fosforun araştırılma yöntemi	27
Arsenik	35
Arsenik asidi	36
Arsenik asit	38
Arsenik ile gerçekleşen zehirlenmede yapılması gereken araştırmalar	42
Antimon	58
Antimonun aranması	62
Azot	68
Amonyak	72
Siyanhidrik asit ve siyanür	75
Zehirlenme gerçekleştiğinde siyanhidrik asidin araştırılması	80
Sülfür	83
Zehirlenmede sülfürik asidin aranması	89
Klor	92
Zehirlenmede hidroklorik asidin aranması	94
Brom	96
İyot	97
Flor	102

İkinci Bölüm

Madenler	102
Potasyum-Sodyum	103
Baryum	107
Kalsiyum	109
Magnezyum	110
Aluminyum	111
Demir	113
Çinko	115
Krom	117
Kalay ya da kasdir	118
Bizmut	122
Kurşun	124
Bakır	130

	145
Cıva	137
Gümüş	145
Üçüncü Fası	
Gazlar ve baharat beyanındadır.	147
Birinci Bölüm	
Gazlar	151
Solunmaması gereken gazlar	153
Tahriş eden gazlar	159
Tehlikeli gazlar	164
Kompleks gazlar	176
Sıkıştırılmış hava	178
Madenler, mağaralar ve çukurlar	182
Kanalizasyon çukurları, lağım	184
Normal mezarlar ile ölülerin gömüldüğü mahzenler	184
Gazların analiz yöntemi	185
İkinci Bölüm	
Alkoller ya da anestetikler	188
Organizmada alkolün aranması	190
Eter	192
Amilin	192
Kloroform	192
Kloroformun aranması	193
Metilen bi klorür	194
Dördüncü Fası	
Organik kimya	195
Birinci Bölüm	
Organik asitler	195
Formik asit	196
Okzalik asit	197

Zehirlenmelerde okzalik asidin aranması	198
Potasyum okzalat	200
Asetik asit	201
Tartrik asit	203
Sitrik asit	205

İkinci Bölüm

Alkaloidler	206
Zehirlenme olayında alkaloidleri araştırma yöntemleri	210
Sıvı ve uçucu alkaloidler	213
Katı ve sabit alkaloidler	214
Fosfomolibdik asidin yardımıyla alkaloidlerin aranması	217
Sıvı ve uçucu olan alkaloidler	
Nikotin	224
Konisin	225
Anilin	226
Katı ya da sabit alkaloidler	
Afyonun alkaloidleri	227
Morfin	229
Narkotin	230
Narsein	230
Tebain	230
Papaverin	231
Kodein	231
Mekonik asit	231
Striknin	233
Brusin	236
Atropin	237
Bencin (Hyoscyamine)	238

Üçüncü Bölüm

Hayvansal ya da bitkisel içerikli zehirler	239
Dijitalin	240
Pikrotoksin	242

Kürar	242
Übhel yani karaardıç (Sabine)	243
Sedef	243
Çavdar mahmuzu	244
Croton tiglium yağı	244
Zerarih (Kuduz böcekleri-Cantharides)	245

Beşinci Fası

Zehir araştırmasında uygulanacak genel prosedür	246
---	-----

Altıncı Fası

Mikroskobun kullanımı	252
-----------------------	-----

Birinci Bölüm

Kan lekelerinin kimyasal ve fiziksel özellikleri	256
Kan lekelerinin fiziksel özellikleri	258
Kan lekelerinin kimyasal özellikleri	261
Kan lekelerinin mikroskobik özellikleri	266
(1) Mikroskobik analiz	272
Kan ile oluşan lekelerde fibrinin özelliklerinin araştırılması	273
Lekelerdeki fibrinin içinde saklı olan kanın alyuvarlarının özelliklerinin araştırılması	275
(2) Ketten ve kenevir veyahud bilhassa pamuk kumaşlar üzerinde bulunan kan lekelerinin aranması	276
(3) Kağıt veya tahta üzerinde lekelerin aranması	280
Bundan yapılmış kumaş üzerindeki kan lekelerinin muayenesi ve araştırılması	281
(5) Demir veya çelik üzerinde bulunan kan lekelerinin muayenesi	282
(6) Menstrüasyon zamanında menstrüasyondan ve mukustan oluşan kan lekelerinin incelenmesi	283
(7) Loğusa akıntılarında oluşan lekelerle karşın kan lekelerinin incelenmesi	285
(8) Ördek kanıyla oluşan lekeler içinde bulunan kan hücrelerinin özelliklerinin incelenmesi	291
(9) Tahta kurusu ifrazatından oluşan lekelerin özellikleri	293
(10) Sineklerin ve pirelerin ifrazatından oluşan lekelerin özellikleri	295
Kanın koku yayan özünün ayrımlanan özelliklerinin incelenmesi	296

"Kan lekeleri yerine alınabilen lekelerin ayırıcı özellikleri"	
Pas lekeleri	298
Limon usaresi lekeleri - Demir sitrat	299
Bitki usareleriyle oluşan lekeler	300
Şarap lekeleri	302
Dışkı lekeleri	302
Çamur lekeleri	305
Meni lekeleri ile onlara benzerlik gösteren lekelerin fiziksel, kimyasal ve mikroskopik ayırıcı özellikleri	307
Meni lekelerinin ayırıcı özellikleri	309
Meni lekelerinin gerçek yapılarının mikroskop ile incelenmesi	311
Vaginal akıntı lekelerinin ayırıcı özellikleri	319
Loğusa sütünden oluşan lekeler	321
Üretral açıklıktan gelen akıntının oluşturduğu lekeler	322
Vaginal akıntının oluşturduğu lekeler	322
İdrar yolu fistüllerinden oluşan akıntılar	323
Burun akıntısından meydana gelen lekeler	323
Tükürük lekeleri	323
Mekonium lekeleri	324
Kurumuş beyin lekelerinin incelenmesi	326
Fiziksel ve kimyasal ayırıcı özellikler	327
Ayırd edici mikroskopik özellikler	329

Yedinci Fasıl

Medeni, ticari ve idareye ait olup bir haftadan fazla hapis, muvakkat sürgün, para cezası ya da memuriyetten çıkarma cezalarını gerektiren maddelerin ortaya çıkarılması	331
--	-----

Birinci Bölüm

Unların saflığının giderilmesi (karıştırılması)	331
Buğday nişastasıyla patates unu	335
Bakliyat	337
Tahıllar (arpa, yulaf, pirinç, mısır buğdayı, çavdar, darı)	339
Keten tohumu	341

İkinci Bölüm

Süt analizi 351

Dördüncü Bölüm

Yağlı cisimler 357

Beşinci Bölüm

Çeşitli kumaşların ya da dokumaların saflığının giderilmesi 362

Altıncı Bölüm

Ateşli silahların incelenmesi 366

Pamuk barutu ya da demir-potasyum siyanür ile yapılan barutun adi barut yerine kullanımı 371

Yedinci Bölüm

El yazısı değişimleri

Sekizinci Bölüm

Saf olmayan sikkeler (Hileli madeni para) 380

Dokuzuncu Bölüm

Saçların ve kılların renklenmesi 384

Eşkal

İçindekiler

Yanlış - doğru şeması

EK 5: OSMANLICA-TÜRKÇE ADLİ TIP VE TIP TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ¹⁰²

Afniye:	Kokuşma
Alaim-i meytiye:	Ölüm belirtisi
Alet-i vahize:	Kama türü kesici alet
An-karib:	Yakından, çok geçmeden
Asammiyet:	Sağırılık
Ateh:	Bunama
Avarız:	Kazalar
Belahet:	Alıklık, kalın kafalılık
Beyza:	Beyaz
Binefsiha:	Kendi kendine
Bud el cerha:	Yaranın derinliği
Bürudet:	Soğuk
Cerr-i miyah:	Su çekme
Cünha:	Suç
Cüruh-u katıalar:	Kesici alet yaraları
Cüruh-u kazaiye:	Kaza sonucu oluşan yaralar
Cüruh-u nihayat-ı aliye:	En üst yerin ucundaki yara
Cüruh-u radiye:	Ezici aletle yapılan yaralar
Cüruh-u tarzızat:	Cilt altındaki dokuların ezilmesiyle oluşan yaralar
Cüruh-u vahize:	Delici alet yaraları
Cüruh-u vahize-i katıalar:	Delici-kesici alet yaraları
Dâ-i hanazir:	Sıraca hastalığı
Dâî:	İcap eden
Dem:	Kan
Demeviye:	Kan ile ilgili
Deruhde:	Üstüne alma, yüklenme
Duhan:	Tütün
Ebkemiyet:	Dilsizlik
Ecsam-ı basite:	Basit maddeler (kimyada)

¹⁰² Tez çalışmaları esnasında incelenen kaynak metinlerden oluşturulmuştur.

Ecsam-ı şahmiye:	Yağlı cisimler
Ehva:	Arzular, istekler
Ekkale:	Aşındırıcı, yakıcı
Emraz:	Hastalıklar
Emraz-ı ihtiyariyye:	Bilerek kendini hasta etme
Emraz-ı maruze:	Sömürülen hastalık
Emraz-ı mektume:	Saklanan hastalık
Emraz-ı müstenide:	İftira hastalık
Emraz-ı temaruza:	Taklit (temaruz) edilen hastalık
Emraz-ı zühreviye:	Cinsel yolla bulaşan hastalıklar
Emvat:	Ölümler
Ensice:	Dokular
Enzife:	Kanama
Esliha:	Silahlar
Esnan:	Yaşlar
Esreb:	Kurşun
Evail:	İlk vakitler, başlangıçlar
Evca-i risiviyye:	Romatizma ağrıları
Evkat:	Zamanlar, çağlar
Fahim:	Kömür
Fart:	Aşırı, aşırılık
Fedamet:	Budalalık, kalın kafalılık
Feth-i meyyid:	Otopsi
Fevt:	Ölüm
Füce':	Ani ölüm
Galat-i hiss:	İlüzyon
Gark:	Boğulmak
Gıyle-i katl:	Hileyle öldürmek
Hâdd:	Akut
Hail:	Engel (mani)
Hal':	Çıkık
Halet-i sekir:	Sarhoşluk
Hal-i beynen nevm ve'l-yakuza:	Uykuyla uyanıklık arasında
Hamız-ı afyon:	Opiumik asit

Hamız-ı antimon:	Antimonik asit
Hamız-ı arsenik:	Arsenik asit
Hamız-ı azot:	Nitrik asit
Hamız-ı brom:	Bromik asit
Hamız-ı brom-ı ma:	Bromhidrik asit
Hamız-ı cavi:	Benzoik asit
Hamız-ı fahm:	Karbonik asit
Hamız-ı flor:	Fluorik asit
Hamız-ı fosfor:	Fosforik asit
Hamız-ı fosfori:	Fosfor asidi
Hamız-ı hadid:	Ferrik asit
Hamız-ı hal:	Asetik asit
Hamız-ı humaz:	Okzalik asit
Hamız-ı kibrit:	Sülfürik asit
Hamız-ı kibrit-i hal:	Sülfasetik asit
Hamız-ı kibrit-i ma:	Hidrosülfürik asit
Hamız-ı kiyanus:	Siyanik asit
Hamız-ı kiyanus-ı ma:	Siyanhidrik asit
Hamız-ı klor:	Klorik asit
Hamız-ı klorma:	Tuz ruhu, hidroklorik asit
Hamız-ı ma:	Hidrasit
Hamız-ı ma-i flor:	Fluorhidrik asit
Hamız-ı neml:	Formik asit
Haml:	Hamilelik
Harakat nedebatı:	Yanık izi
Harakat:	Yakmalar
Hararet:	Sıcak
Harbak:	Çöpleme
Hasais:	Nitelikler
Hasais-i mümeyyize:	Ayrımcı özellikler
Hasr-ı nefes:	Nefes tutulması
Hassa:	Özellik, kalite
Havas:	Özellikler
Hayal-i hiss:	Hallüsinasyon

Hayyen:	Canlı
Hayz:	Menstrüasyon
Hayza dair:	Menstrüel
Hetk-i ırz:	İrzi lekelemek (İrza geçmek)
Hezeyanât-ı müzmine:	Kronik hezeyanlar
Hıref:	Sanatlar
Hıtam:	Son
Hin-i veladet:	Doğum zamanı
Humaziyyet:	Okzalot
Hurdebin:	Mikroskop
Hutut:	Çizgiler, yazı
Hükkam:	Hakimler
Hünsa:	Çift cinsiyetli
Ikî:	Mekonium (Fetüsün uterusu oluşturduğu dışkı)
Iskat-ı cenin:	Çocuk düşürme (abortus)
Izam:	Kemikler
İane:	Yardım
İfraat (efrağat):	Boşaltım
İhata:	Kavrama, kuşatma
İhrac-ı meyyid:	Ölüyü mezardan çıkarmak
İhtikan:	Şırınga
İhtinak-ı rahim:	Histeri
İltisak:	İki organın birbirine yapışması
İmtina:	Karşı koyma
İmtisal:	Uyma
İnanet:	Cinsel ilişkiye girememek
İnfa:	Gizlemek
İnhizazat:	Kırık
İntişar:	Neşretme, yayma
İsabet-i saika:	Yıldırım çarpması
İstihrac:	Elde edilen, sonuç
İstimna-i bilyet:	Mastürbasyon
İta:	Verme, verilme
İtiyad:	Alışkanlık

İtlaf-ı mevlud (velid):	Çocuk öldürme
İttiba:	Uyulacak
İzhar:	Meydana çıkarma
Kal':	Hayvan boynuzu, kanca ve çatal ile yaralama
Kebed-i kibrit:	Kükürt ciğeri
Kesb:	Çalışarak kazanma
Kıhf:	Kafatası
Kils:	Kireç
Kiyon:	Siyanür
Klor-ı neml:	Kloroform
Kuruh:	Çıban
Küreyve-i beyza:	Akyuvar
Küreyve-i hamra:	Alyuvar
Lahlah:	İtkaçıran, köpeköldüren
Leben:	Süt
Lifin:	Fibrin
Limoniyet:	Sitrat
Livata:	Eşcinsellik
Luab:	Tükürük
Mağruken:	Boğularak
Mahaz:	Doğum sancısı
Mahrut:	Koni
Mahruti:	Konik
Ma-i amonyak:	Kalevi tayyar, sıvı amonyak
Mai:	Sıvı
Maiyyet:	Likidite
Mayi:	Sıvı
Me'kulat-ı mütegayyire:	Bozuk gıda
Medyun:	Borçlu
Mefsuhiyyet-i izdivac:	Evliliğin feshi
Mehbili:	Vaginal
Mehleke:	Tehlikeli iş, yer
Melhuzat-ı umumiye:	Genel mülahazalar
Melkut:	Sokağa atılmış

Memnuyyet-i teehül:	Evlenmeye engel
Menevi:	Spermatik
Mer'iyü'l-icra:	Yürürlükte olan
Mesmumen:	Zehirlenerek
Mesna:	İkişer ikişer
Mesnai:	İkizli
Mesuliyet-i kanunîye-i mecânîn:	Akıl hastalarının yasal sorumlulukları
Mesuliyet-i mutlaka:	Salıverilmiş akıl hastalarının sorumlulukları
Meşagil:	İşler, görevler
Meşhudat:	Görgü tanıkları
Meşruha:	Açıklanmış
Mevadd-i lifin:	Fibrinojen
Mevadd-i sukutiye:	Çocuk düşürmede kullanılan maddeler, ilaçlar
Mevt:	Ölüm
Mihanik:	Mekanik
Muavenet:	Yardım
Mufarekat-ı zevceyin esbabı:	Eşlerin ayrılma sebepleri
Mufassalan:	Ayrıntılı olarak
Muhaddire:	Uyuşturucu
Muharriş:	Tahriş eden
Muhat:	Mukus
Muhat-ı enf:	Burun akıntısı
Muhill-i irz:	Irz ihlali
Muhit:	Zar
Mukayyi':	Kusturucu
Mübahasat:	Tartışmalar
Mücazat:	Bir suçta karşı cezaya çarptırma
Müceddeden:	Yeniden
Mükevvin:	Yapısal
Mümeyyiz:	Temyiz eden, ayıran
Münakkısa:	Eksilten
Müncemid:	Donmuş
Müntakil:	İntikal eden, göçen, ölen
Müntic:	Netice veren

Mürekkebat-ı mesnaiye-i flor:	Fluorür
Mürteiş:	Titreyen
Mürur:	Geçen
Müstakill:	Kendi başına
Müstelzim:	Gerektiren, gereken
Müşabehet:	Benzer
Mütalaat:	Düşünceler, tetkikler
Müteallik:	İlişği olan
Mütehassıl:	Hasıl olan, meydana gelen
Mütemarıza:	Hasta olmadığı halde hasta taklidi
Nedbe:	Yara izi
Nedebat:	Yara izleri
Nefha:	Şişmek
Netaic:	Sonuçlar
Netanet:	Pis koku
Nezf:	Kanama
Nezf-i dimağî:	Beyin kanaması
Nifas:	Loğusalık
Nisvan:	Kadınlar
Nühas:	Bakır
Rayiha:	Koku
Raziye:	Ezici alet
Re's:	Baş
Recefan:	Şiddetle sarsılma, sallanma
Reçvan:	Vurma ile oluşan derin sarsıntı
Resas-Usrub:	Kurşun
Ruam:	Devamlı burun kanaması
Ruzuz:	Kesici olmayan bir cisimle vurulmasıyla morarma ve leke oluşması
Rüsum-u mu'tade:	Mutad adetler
Saika:	Yıldırım
Salb:	Ası
Sehaya:	Beyin zarı
Semek:	Balık

Seriu'z-zeval:	Çabuk geçen
Seyelan:	Sıvı, akıntı
Seyir fi'l-menam:	Uyurgezerlik
Seyyibe:	Dul
Siha:	Beyin zarı
Suret-i temyiz:	Ayırt etme şekli
Şeal:	Vücuttaki lekeler
Şeniya:	Kötü, yakışıksız iş
Şevkeran:	Baldıran
Şibh-i madeni:	Metalloid
Tahnik:	Boğma
Taklis:	Kasılma
Tams:	Menstrüasyon
Tarziz:	Cilt altındaki dokuların ezilmesi
Tayyar:	Uçucu
Teaddiyat:	Tecavüzler
Tebeddülât:	Değişiklikler
Tebşir:	Müjdeleme
Tefahhusat:	Araştırmalar
Tefessud:	Kokuşma
Tefessuh:	Çürüme
Tegayyurat:	Değişmeler
Teharri:	Araştırma
Televvün:	Renklenme
Televvüt:	Eşcinsel ilişkiye girme
Tesemmüm:	Zehirlenme
Teskib-i gışa:	Zarı delmek
Tesmim:	Zehirlemek
Tevettür:	Gerilme
Unuk:	Boyun
Ustuvan:	Silindir
Ustuvani:	Silindirlik
Vati behaim:	Zoofili
Vaz-ı haml:	Doğurmak

Vinker radikal:	Keskin sirke
Yabis:	Kese
Zehab:	Kapılma
Zeruh:	Kuduz böceği
Zibak:	Cıva
Zühul:	Kasıtsız, ilgisiz
Zükur:	Erkekler

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Rıfat Vedat	Soyadı	YILDIRIM
Doğ.Yeri	İSTANBUL	Doğ.Tar.	17.10.1977
Uyruğu	T.C.	TC Kim No	55048063708
Email	rvyildirim@hotmail.com	Tel	05542804327

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mez. Yılı
Doktora	İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Tıp Tarihi ve Etik A.D.	2011
Yük.Lis.	İ.Ü. İstanbul Tıp Fak. Deontoloji ve Tıp Tarihi A.D.	2002
Lisans	İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyolojik Bilimler Böl.	1998
Lise	Tuzla Endüstri Meslek Lisesi, Bilgisayar Donanım Böl.	1994

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	Kurum	Süre (Yıl - Yıl)
1.	Biyoloji Öğretmeni	Referans Dershaneleri	2009-
2.	Biyoloji Öğretmeni	Fen Bilimleri Dershaneleri	2008-2009
3.	Biyoloji Öğretmeni	Biltest Dershaneleri	2007-2008

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*	KPDS/ÜDS Puanı	(Diğer) Puanı
İngilizce	İyi	İyi	İyi	62	

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
LES Puanı	56	57	59
(Diğer) Puanı			

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
Word	Çokiyi
Excell	İyi
Freehand, CorelDraw	İyi

Yayımları/Tebliğleri Sertifikaları/Ödülleri

Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi:

R. Vedat Yıldırım: “Dioskorides’in Materia Medica’sı ve Türk İslâm Tabâbeti”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, S. 9, İstanbul, 2003, s. 383-479.

Ödüller:

Poster bildiri ödülü: Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Nuran Aray: “Asclepions in Turkey”, 8th Congress of Balkan Military Medical Committee, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Yayımlanmış Makaleler:

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım:** “Osmanlı Hekimleri ve Dioskorides’in De Materia Medicası”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 15, Ankara, 2004, s. 257-269.

R. Vedat Yıldırım: “William Harvey ve Kan Dolaşımını Açıklayan Eseri”, *Bilim ve Gelecek*, S. 35, Ocak 2007, s. 11-13.

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç: “Erken Dönem Bizans Hastaneleri ve Diğer Sağlık Sosyal Yardım Kurumları”, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, S. 12-13-14-15, İstanbul, 2010, s. 103-109.

Yayımlanmış Bildiriler:

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç, Muharrem Uçar: “Roma İmparatoru II. Theodosius’un Kodeksinde Bulunan, Hekimlerle İlgili Kanun Metinleri”, *Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Tıp Etiği Kongresi Kongre Kitabı*, Cilt 2, Bursa, 2003, s. 835-843.

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç, Cenk Kılıç: “Biyomedikal Deneylerde Transgenik Hayvanların Kullanılması ve Etik”, *Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Tıp Etiği Kongresi Kongre Kitabı*, Cilt 2, Bursa, 2003, s. 1177-1183.

Muharrem Uçar, Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**: “Hasta Memnuniyeti İle İlgili Bir Araştırma”, *Uluslararası Katılımlı 3. Ulusal Tıp Etiği Kongresi Kongre Kitabı*, Cilt 2, Bursa, 2003, s. 1195-1203.

R. Vedat Yıldırım: “Tarih Boyunca Ateşli Hastalıklar”, *İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Ateşli Hastaya Yaklaşım Sempozyumu*, İstanbul, 9 Kasım, 2006, s. 11-25.

Uluslararası Kongrelerde Sunulan Poster Bildiriler:

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Nuran Aray: “Hippocrates and His Medical Writings”, *8th Congress of Balkan Military Medical Committee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Cenk Kılıç: “Paracelsus and Celestial Medicine”, *8th Congress of Balkan Military Medical Committee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Tolga Güven: “History of Homeopathy”, *8th Congress of Balkan Military Medical Committee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Muharrem Uçar: “Dioscorides and His De Materia Medica”, *8th Congress of Balkan Military Medical Committee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Adnan Ataç, Nuran Aray, **R. Vedat Yıldırım**: “Progress of Surgery in 19th Century in Turkey”, *8th Congress of Balkan Military Medical Committee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**, Nuran Aray: “Asclepions in Turkey”, *8th Congress of Balkan Military Medical Commitee*, September 21-24, 2003, Cluj Napoca, Romania.

Ulusal Kongrelerde Sunulan Sözlü Bildiriler:

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç, Tolga Güven: “Erken Dönem Doğu Roma İmparatorluğu’nda Hastaneler ve Diğer Sağlık-Sosyal Yardım Kurumlar İle İlgili Bir Araştırma”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

Adnan Ataç, Nuran Aray, **R. Vedat Yıldırım**: “İmhotep ve Asklepios”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

Tolga Güven, Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**: “Tıp Uygulamalarında Etik Anlayışın Tarih İçindeki Gelişimine Bir Bakış”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

Adnan Ataç, Remzi Gülsoy, **R. Vedat Yıldırım**: “Soranus’un Ebelik İle İlgili Tavsiyeleri”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

Ulusal Kongrelerde Sunulan Poster Bildiriler:

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç, Tolga Güven: “Dioskorides’in De Materia Medica’sının I. Kitabındaki Droglar”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

Tolga Güven, Adnan Ataç, **R. Vedat Yıldırım**: “Ülkemizde Çağdaş Tıp Eğitiminin Başlamasını Takiben Kadın Hastalıkları ve Doğum Hekimliğinin Gelişimi”, *III. Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Günleri*, 22-24 Ekim, 2003, Şanlıurfa.

R. Vedat Yıldırım, Adnan Ataç: “Dioskorides’in De Materia Medica’sının I. Kitabında Diş Tedavisinde Kullanılan Droglar”, *Birinci Türk Diş Hekimliği Tarihi ve Etiği Kongresi*, 20-22 Kasım, 2003, İstanbul.

Sertifikalar:

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Pedagojik Formasyon Sertifikası (1998).

Özel İlgi Alanları (Hobileri):

Müzik, kaligrafi, dilbilim.